

MAŁGORZATA
BUDNIK-MINIERSKA

EWOLUCJA
AKTU OSKARŻENIA
W POSTĘPOWANIU
KARNYM

ARCHAEOGRAPH
Wydawnictwo Naukowe

EWOLUCJA AKTU OSKARŻENIA W POSTĘPOWANIU KARNYM

MAŁGORZATA BUDNIK-MINIERSKA

NINIEJSZĄ MONOGRAFIĘ DEDYKUJĘ MOIM RODZICOM

MAŁGORZATA
BUDNIK-MINIERSKA

EWOLUCJA
AKTU OSKARŻENIA
W POSTĘPOWANIU
KARNYM

ARCHAEGRAPH
Wydawnictwo Naukowe

AUTORKA
MAŁGORZATA BUDNIK-MINIERSKA

RECENZJA
DR JUSTYNA JASIAK
DR JOANNA SEPIOŁO

KOREKTA REDAKTORSKA I SKŁAD
KAROL ŁUKOMIAK

PROJEKT OKŁADKI
KAROL ŁUKOMIAK

© COPYRIGHT BY AUTHOR & ARCHAEGRAPH

ISBN: 978-83-67527-47-7

WERSJA ELEKTRONICZNA DOSTĘPNA NA STRONIE INTERNETOWEJ WYDAWCY:
www.archaegraph.pl

ARCHAEGRAPH
Wydawnictwo Naukowe

ŁÓDŹ 2022

SPIS TREŚCI

Przedmowa	7
 Rozdział 1 Akt oskarżenia w Kodeksie postępowania karnego z 19 marca 1928 r. i jego ewolucja	9
 Rozdział 2 Akt oskarżenia w Kodeksie postępowania karnego z 19 kwietnia 1969 r. i jego ewolucja	31
 Rozdział 3 Akt oskarżenia w Kodeksie postępowania Karnego z 6 czerwca 1997 r. i jego ewolucja do 2017 r.	45
 Zakończenie	75
 Bibliografia	77

PRZEDMOWA

Kształt aktu oskarżenia jak również jego kontrola pod względem formalnym i merytorycznym zmieniała się na przestrzeni lat. W związku z powyższym tytuł niniejszej monografii to: *Ewolucja aktu oskarżenia w postępowaniu karnym*. Celem opracowania jest przedstawienie ewolucji aktu oskarżenia w Kodeksie postępowania karnego z 19 marca 1928 r., w Kodeksie postępowania karnego z 19 kwietnia 1969 r. i w Kodeksie postępowania karnego z 6 czerwca 1997 r. (stan prawny do roku 2017). Wybór tematu nastąpił ze względu na liczne zmiany jakie dotyczyły kształtu aktu oskarżenia. Celem niniejszej monografii była kompleksowa i chronologiczna analiza tych zmian. Przed zrealizowaniem tego celu postawione zostały cele pomocnicze takie jak: analiza obejmującą kontrolę merytoryczną i formalną aktu oskarżenia, która występuje w poszczególnych Kodeksach postępowania karnego. Zakres niniejszej pracy obejmuje lata 1928-2017.

Niniejsza monografia składa się z trzech części. Otwiera ją rozdział pt. *Akt oskarżenia w Kodeksie postępowania karnego z 19 marca 1928 r. i jego ewolucja*, w którym przede wszystkim przedstawiono model wewnętrznej struktury aktu oskarżenia wypracowany na podstawie tradycji procesu austriackiego, niemieckiego, a także francuskiego, natomiast przyjęty został w Polsce z procedury rosyjskiej. W kolejnym rozdziale pt. *Akt oskarżenia w Kodeksie postępowania karnego z 19 kwietnia 1969 r. i jego ewolucja*, zwrócono uwagę również na budowę Kodeksu postępowania karnego z 19 kwietnia 1969 r., który to podzielony został na 14 działów i 62 rozdziały. Istotne jest, że rozważany Kodeks wzorował się na rozwiązaniach wskazanych w treści Kodeksu postępowania karnego z 1928 r. Kodeks postępowania karnego z 1969 r. w sposób zasadniczy przemodelował formalną oraz merytoryczną kontrolę oskarżenia. Monografię zamyka rozdział pt. *Akt oskarżenia w Kodeksie postępowania karnego z 6 czerwca 1997 r. i jego ewolucja do 2017 r.*

Ukazuje on również moment wprowadzenia instytucji świadka anonimowego (*incognito*) do procedury karnej.

Niniejsze opracowanie zostało przygotowane w ramach badań nad pracą doktorską pt. *Akt oskarżenia w polskim postępowaniu karnym*.

Pragnę podziękować wszystkim osobom, które były zaangażowane w proces powstawania niniejszej monografii, tj. Wydawnictwu oraz recenzentom.

Mam nadzieję, że powstała monografia naukowa, będąca owocem wnikliwej analizy prawnej będzie stanowić przyczynę do dalszej dyskusji, jak również do badań naukowych i poszerzania horyzontów.

Małgorzata Budnik-Minierska

AKT OSKARŻENIA W KODEKSIE POSTĘPOWANIA KARNEGO Z 19 MARCA 1928 R. I JEGO EWOLUCJA

S. Woliński pisze: „...przed unifikacją... u nas, niemal w każdej dzielnicy inne panowały zasady...”, dotyczyło to sądownictwa, jak też ustawodawstwa (także sporządzania aktu oskarżenia i jego kontroli). Po dokonanej przez Kodeks postępowania karnego z 1928 r. unifikacji prawa karnego – najpierw procesowego, później materialnego – ukazujące się regulaminy (sądownicze, prokuratorskie) były już oparte „...na naszych, polskich normach prawnych...”, choć odnosiły się one do kwestii zasadniczych i podawały pewne wytyczne ogólnikowo.¹

Nad systemem prawa karnego procesowego w Polsce już w 1919 r. rozpoczęła prace kodyfikacyjne utworzona Komisja Kodyfikacyjna RP, której zadaniem było przygotowanie dla ziem wchodzących w skład państwa polskiego projektów jednolitego ustawodawstwa karnego. W 1926 r. w trzecim czytaniu komisja ta uchwaliła projekt ustawy dotyczący ustroju sądów powszechnych oraz kodeks postępowania karnego.² Po wprowadzeniu licznych poprawek przez tzw. komisję trzech: Wacława Makowskiego, Aleksandra Mogilnickiego i Stanisława Śliwińskiego oraz Ministerstwo Sprawiedliwości na posiedzeniu 2 marca 1928 r. Rada Ministrów zatwierdziła projekt kodeksu, który stał się podstawą wydanego przez Prezydenta RP Ignacego Mościckiego w trybie rozporządzenia z dnia 19 marca 1928 r. Kodeksu postępowania karnego.³

¹ S. Woliński, *Akt oskarżenia*, Toruń 1946, s. 3.

² S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2013, s. 120, 124; K. Mar-szał, *Proces karny. Zagadnienia ogólne*, Katowice 2008, s. 443.

³ J. Koredczuk, *Kształtowanie się modelu polskiego procesu karnego w latach 1918–1955*, [w:] *System Prawa Karnego Procesowego. Zagadnienia ogólne*, (red. P. Hofmański), t. I cz. 1, War-szawa 2013, s. 337.

Wówczas mocą ustawy wydano trzy rozporządzenia:

- a. Rozporządzenie z dnia 6 lutego 1928 r. – prawo o ustroju sądów powszechnych, które weszło w życie 1 stycznia 1929 r.⁴;
- b. Rozporządzenie z dnia 19 marca 1928 r. – Kodeks postępowania karnego oraz przepisy wprowadzające ten kodeks obowiązujące od 1 lipca 1929 r.⁵;
- c. Rozporządzenie z dnia 19 marca 1928 r. o postępowaniu doraźnym wprowadzone w życie 1931 r., a uchylone 12 października 1934 r.⁶

Układ Kodeksu z 1928 r. zbliżony był do ustawy niemieckiej i włoskiej. Liczył 652 artykuły, które zawarte były w 11 księgach (pierwsza część ogólna składała się z 5 ksiąg, zaś druga część szczególna składała się z 6 ksiąg). Każda z ksiąg dla lepszej systematyki i przejrzystości dodatkowo dzieliła się na działy i rozdziały.⁷

Kodeks postępowania karnego z 1928 r. zakładał zgodnie z wzorem francuskim, dwie możliwości prowadzenia postępowania przygotowawczego: śledztwo sądowe, które to było prowadzone w ramach działalności sędziego śledczego (mające charakter sformalizowany ze względu na fakt, że wszelkie czynności, które były podejmowane wykazywały się charakterem procesowym i tym samym mogły być odtwarzane już w sądzie, i być podstawą ustaleń) oraz dochodzenie, które było przeprowadzane przez prokuratora i też przez policję państwową w celu ustalenia czy przedmiotowe postępowanie podlega umorzeniu, czy też powinno zostać zakończone wniesieniem do sądu aktu oskarżenia.⁸

W uzasadnieniu projektu dotyczącego Kodeksu postępowania karnego z 1928 r. podkreślono, iż czynności oskarżyciela poprzedzające bezpośrednio przejście danej sprawy do sądu wyrokującego, obok śledztwa i dochodzenia

⁴ Rozporządzenie z dnia 6 lutego 1928 r. – prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. z 1928 r. nr 12, poz. 93).

⁵ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 19 marca 1928 r. Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 1928 r. nr 33, poz. 314 ze zm.); Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 19 marca 1928 r. Przepisy wprowadzające kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 1928 r. nr 33, poz. 313).

⁶ Rozporządzenie z dnia 19 marca 1928 r. o postępowaniu doraźnym (Dz.U. z 1928 r. nr 33, poz. 315).

⁷ D. Makiła, *Historia prawa w Polsce*, Warszawa 2008, s. 502.

⁸ P. Kruszyński, M. Zbrojewska, *Nowy model postępowania karnego ukształtowany nowelą do k.p.k. z 27 września 2013 r.*, Pal. 1–2/2014, s. 55.

stanowią „trzecie stadium postępowania przygotowawczego”, które polegało na opracowaniu oraz wniesieniu aktu oskarżenia.⁹

W Kodeksie tym podstawowy model wewnętrznej struktury aktu oskarżenia wypracowano na gruncie tradycji procesu austriackiego, niemieckiego oraz francuskiego, a przyjęty został w Polsce z procedury rosyjskiej.¹⁰ S. Woliński pisze, iż wówczas akt oskarżenia praktycznie spełniał najczęściej potrójną rolę: był wnioskiem dotyczącym wszczęcia postępowania w sądzie; był wnioskiem o ukaranie i był wnioskiem zawierającym zarzut popełnienia określonego czynu przestępczego przez określoną osobę. Zatem musiał podawać okoliczności, które sądowi pozwalały przeciwko określonej osobie i przypisanemu jej przestępstwie wszcząć postępowanie, pozwalał sądowi rozważyć jego właściwość rzeczową i miejscową, czy dana „sprawa dojrzała” i, jakie należy przeprowadzić dowody przed wydaniem wyroku. Autor ten podaje też, iż akt oskarżenia to również dokument procesowy, z którego oskarżony dowiaduje się, co mu zarzucono i za co ma odpowiadać. To właśnie z tych ogólnych założeń dotyczących aktu oskarżenia wypływają ujęte dla niego postanowienia Kodeksu postępowania karnego z 1928 r.¹¹

Tak więc, zgodnie z art. 277 § 1 k.p.k. z 1928 r., prokurator w okresie dwutygodniowym od daty otrzymania aktu śledztwa stosownie do art. 271 § 2 lub art. 274 k.p.k. z 1928 r., zobowiązany był złożyć do sądu akt oskarżenia albo przesłać wniosek o uzupełnienie lub umorzenie śledztwa sędziemu śledczemu. W kolejnych nowelizacjach art. 277 § 1 k.p.k. z 1928 r. to: art. 280 § 1 k.p.k. tekst jedn. z 1932 r., art. 280 § 1 k.p.k. tekst jedn. z 1939 r., art. 254 § 1 k.p.k. tekst jedn. z 1949 r., art. 246 § 1 k.p.k. tekst jedn. z 1950 r.

Znaczyło to, iż prokurator sporządzał akt oskarżenia z toczącego się śledztwa, wnosił go bezpośrednio do sądu i popierał, pomijając w ten sposób sędziego śledczego, którego instytucję ostatecznie zniesiono ustawą w 1949 r. i do dziś ponownie nie powołano. Oskarżyciel mógł też wnieść akt oskarżenia bez przeprowadzania śledztwa bądź dochodzenia zaraz po otrzymaniu wiadomości o popełnionym przestępstwie. Nie dotyczyło to w dochodzeniu aktu oskarżenia spisywanego w formie zapisków i sporządzonego oskarżenia na

⁹ A. Mogilnicki, E.S. Rapaport, *Kodeks postępowania karnego z ustawami dodatkowymi wydanymi do dnia 27 marca 1928, przypisami, skorowidzem i tablicami porównawczymi*, cz. 2, *Motywy ustawodawcze*, Warszawa 1929, s. 318; R.A. Stefański, *Rodzaje decyzji kończących postępowanie przygotowawcze*, [w:] *System Prawa Karnego Procesowego. Postępowanie przygotowawcze*, (red. P. Hofmański), t. X, Warszawa 2016, s. 1300.

¹⁰ T. Razowski, *Formalna i merytoryczna kontrola oskarżenia w polskim procesie karnym*, Kraków 2005, s. 89.

¹¹ S. Woliński, *Akt oskarżenia...*, op. cit., s. 7, 15.

podstawie zawiadomienia o przestępstwie, które mogły być zmieniane przez oskarżyciela.¹² Wnoszenie aktu oskarżenia za pośrednictwem sędziego śledczego, co zauważono już wtedy, wywoływało „zwłokę i zbędną korespondencję”¹³.

W przypadku, gdy oskarżony był aresztowany, termin wymieniony w art. 277 § 1 k.p.k. z 1928 r. wynosił siedem dni (art. 277 § 2 k.p.k. z 1928 r.). W kolejnych nowelizacjach art. 277 § 2 k.p.k. z 1928 r. to: art. 280 § 2 k.p.k. tekst jedn. z 1932 r., art. 280 § 2 k.p.k. tekst jedn. z 1939 r., art. 254 § 2 k.p.k. tekst jedn. z 1949 r., art. 246 § 2 k.p.k. tekst jedn. z 1950 r. Dla oskarżyciela posiłkowego i prywatnego termin ten był zawity i zgodnie z art. 278 k.p.k. z 1928 r. liczył się od dnia ich zawiadomienia o zamknięciu śledztwa.

Zatem przed sądem wyrokującym warunkiem wszczęcia postępowania było wniesienie aktu oskarżenia przez oskarżyciela bądź od razu po otrzymaniu informacji o popełnieniu przestępstwa, bądź też po przeprowadzeniu śledztwa lub dochodzenia. W tych przypadkach sporządzony akt oskarżenia był praktycznie taki sam, różnił się jedynie sądem do którego właściwości należała dana sprawa.¹⁴

W przypadku, gdy akt oskarżenia kierowany był do sądu okręgowego albo sądu przysięgłych wymagane były wymogi formalne określone:

1. w art. 279 k.p.k. z 1928 r., w art. 281 k.p.k. tekst jedn. z 1932 r., w art. 281 k.p.k. tekst jedn. z 1939 r., w art. 255 k.p.k. tekst jedn. z 1949 r. i w art. 247 k.p.k. tekst jedn. z 1950 r.;
2. w art. 281 k.p.k. z 1928 r., w art. 283 k.p.k. tekst jedn. z 1932 r., w art. 283 k.p.k. tekst jedn. z 1939 r., w art. 257 k.p.k. tekst jedn. z 1949 r. i w art. 248 k.p.k. tekst jedn. z 1950 r.;
3. w art. 282 k.p.k. z 1928 r., w art. 284 k.p.k. tekst jedn. z 1932 r., w art. 284 k.p.k. tekst jedn. z 1939 r., uchylony nowelizacją z dnia 27 kwietnia 1949 r.

Natomiast do sądów grodzkich wystarczyło, że akt oskarżenia zawierał oznaczenie osoby oskarżonego i oznaczenie zarzucanego tej osobie czynu przestępczego (art. 280 k.p.k. z 1928 r.; art. 282 k.p.k. tekst jedn. z 1932 r.; art. 282 k.p.k. tekst jedn. z 1939 r. oraz art. 256 k.p.k. tekst jedn. z 1949 r.). A więc przepis tego artykułu przewidywał uproszczony akt oskarżenia.

¹² R.A. Stefański, *Rodzaje decyzji kończących postępowanie przygotowawcze*, [w:] *System Prawa Karnego Procesowego...*, (red. P. Hofmański), t. X, Warszawa 2016, s. 1300, 1301.

¹³ A. Mogilnicki, E.S. Rapaport, *Kodeks postępowania karnego z ustawami...*, op. cit., s. 322.

¹⁴ D. Tarnowska, *Różnice między dochodzeniem a śledztwem w polskim procesie karnym*, Szczecin 2009, s. 49.

W sądach grodzkich rozpatrywane przeważnie były sprawy bardzo proste i tam dlatego też aktowi oskarżenia nie stawiano „tak formalnych wymagań, jak w sądach wyższych¹⁵”, choć w sprawach bardziej zawiłych wskazane było zastosowanie wymogów aktu oskarżenia (art. 279 k.p.k. z 1928 r.) nawet z uzasadnieniem.¹⁶

Treść aktu oskarżenia, jak informuje L. Peiper w swojej publikacji z 1933 r., Kodeks z 1928 r. uzależniał od powołanego sądu do rozpoznania sprawy: 1) treść zasadniczą określał art. 281 k.p.k. z 1932 r.; 2) w postępowaniu doraźnym nie był obowiązujący wymóg art. 281e k.p.k. z 1932 r. dotyczący uzasadnienia, ale wolno było akt oskarżenia uzasadnić; 3) w sądzie grodzkim wystarczyło określić osobę oskarżonego i zarzucany jej czyn (art. 282 k.p.k. z 1932 r.). Wynikało to z faktu, iż w sądzie grodzkim toczyły się bardziej sprawy pojedyncze i występujący tam oskarżyciele, często osoby prywatne nie znały się na formach proceduralnych i nie korzystały z pomocy adwokata. Był to więc uproszczony akt oskarżenia i w związku z tym kontrola jego warunków formalnych nie miała tu zastosowania. Sporządzony zapissek, który zawierał dane dotyczące sprawcy i przebiegu zdarzenia, ale nie zawierał „żądania uprawnionego oskarżyciela” określonego w art. 2 § 1 k.p.k., nie był uznawany za akt oskarżenia określony art. 282 k.p.k. z 1932 r. L. Peiper informuje też, iż akt oskarżenia był nieodzownym warunkiem przewodu sądowego zgodnie z art. 333 k.p.k. z 1932 r. i mógł być rozszerzony w czasie przewodu sądowego. Brak aktu oskarżenia unieważniał postępowanie (art. 2 § 1 k.p.k.), a wyrok wydany z urzędu należało uchylić (art. 501e k.p.k. z 1932 r.). Z tego okresu wyjątek stanowiło postępowanie przed sądem dla nieletnich, kiedy to mógł wystąpić jego brak (art. 621 k.p.k.). Akt oskarżenia można było wnieść bez dochodzenia, jak i bez śledztwa. W sprawach karno-skarbowych i karno-administracyjnych nie przygotowywano aktu oskarżenia. Surogatem aktu oskarżenia (prawomocnego) były orzeczenia karno-skarbowe i karno-administracyjne, jeżeli osoba, której wymierzono karę w odnośnym trybie w wyznaczonym prawnie terminie żądała skierowania określonej sprawy na drogę sądową (art. 222 uks., art. 641 k.p.k., art. 1 § 2 L. 4 i 7 pw.).¹⁷

Przed wszystkimi sądami oskarżycielem publicznym był prokurator, który wnosił i popierał oskarżenie (akt oskarżenia, art. 55 k.p.k. z 1928 r.).

¹⁵ A. Mogilnicki, E. S. Rapaport, *Kodeks postępowania karnego z ustawami...*, op. cit., s. 327.

¹⁶ R.A. Stefański, *Rodzaje decyzji kończących postępowanie przygotowawcze*, [w:] *System Prawa Karnego Procesowego...*, (red. P. Hofmański), t. X, Warszawa 2016, s. 1310.

¹⁷ L. Peiper, *Komentarz do kodeksu postępowania karnego i przepisów wprowadzających tenże kodeks*, Kraków 1933, s. 425, 427, 429.

W sprawach o przestępstwa przed sądami grodzkimi, jako oskarżyciel publiczny akt oskarżenia mógł sporządzić i wnosić prokurator, jak też akt oskarżenia mogła wnosić i popierać policja państwowa albo inne organy administracji w określonych granicach przez poszczególne ustawy, o ile nie działał sam prokurator (art. 56 § 1 i 2 k.p.k. z 1928 r.). Ustawa z dnia 27 kwietnia 1949 r. w art. 255 k.p.k. dopuszczała nawet przed wszczęciem śledztwa dokonanie przez sąd grodzki z urzędu nie cierpiących zwłoki czynności śledczych, jeżeli na miejscu nie było prokuratora.

W związku z likwidacją instytucji sędziego śledczego ustawą z dnia 27 kwietnia 1949 r.¹⁸ dokonano zmiany treści przepisu art. 280 § 1 k.p.k. tekst jedn. z 1939 r. (późniejszy art. 254 § 1 k.p.k. tekst jedn. z 1949 r. i art. 246 § 1 k.p.k. tekst jedn. z 1950 r.). Przepis ten zobowiązywał prokuratora do wniesienia do sądu aktu oskarżenia w okresie dwutygodniowym od daty otrzymania akt zamkniętego śledztwa, jak też od daty zamknięcia przez siebie prowadzonego śledztwa bądź wydania postanowienia o umorzeniu śledztwa albo też zarządzenia uzupełnienia śledztwa. Dekretem z dnia 21 grudnia 1955 r.¹⁹ prokurator zobowiązany został wykonywać wskazane w art. 246 § 1 k.p.k. tekst jedn. z 1950 r. w śledztwie czynności również w dochodzeniu (ze względu na fakt przywrócenia dochodzenia). Organy, które prowadziły dochodzenie uproszczone były uprawnione do sporządzenia lub, jak i też wniesienia aktu oskarżenia. I tak w sprawach o przestępstwa dotychczas należące do właściwości sądów grodzkich, o ile nie działał sam prokurator, mogła być oskarżycielem publicznym Milicja Obywatelska (sama wносиła akt oskarżenia na mocy art. 5 i 11 § 1 k.p.k. z 1950 r. ustawy z dnia 20 lipca 1950 r.²⁰) albo inne organy administracji w określonych granicach przez poszczególne ustawy (art. 5 ustawy z dnia 20 lipca 1950 r. w nadanym brzmieniu przez art. 3 pkt 1 dekretu z dnia 21 grudnia 1955 r.). W rozpoznawanych sprawach w trybie uproszczonym uprawnienia oskarżyciela publicznego mocą ustawy z dnia 28 marca 1958 r.²¹ otrzymały: dyrekcje okręgowe PKP (Polskich Kolei Państwowych), przedsiębiorstwa PKS (Państwowej Komunikacji Samochodowej) i miejskie przedsiębiorstwa komunikacyjne mocą art. 265 k.k.

¹⁸ Ustawa z dnia 27 kwietnia 1949 r. o zmianie przepisów postępowania karnego (Dz.U. z 1949 r. nr 32, poz. 238).

¹⁹ Dekret z dnia 21 grudnia 1955 r. o zmianie przepisów postępowania karnego (Dz.U. z 1955 r. nr 46, poz. 309).

²⁰ Ustawa z dnia 20 lipca 1950 r. o zmianie przepisów postępowania karnego (Dz.U. z 1950 r. nr 38, poz. 348).

²¹ Ustawa z dnia 28 marca 1958 r. o zmianie przepisów postępowania karnego (Dz.U. z 1958 r. nr 18, poz. 76).

z 1932 r. w sprawach o przestępstwa popełnione względem tych przedsiębiorstw; organy służby zdrowia w związku z przestępstwami z art. 31, 32, 33 oraz 35 ust. 2 i ust. 4 rozporządzenia z 22 marca 1928 r.²²; rejony lasów państwowych, zarządy lasów państwowych, nadleśnictwa państwowe oraz parki narodowe w związku z przestępstwami z art. 3 § 1 i § 2 dekretu z 23 grudnia 1954 r.²³; organy Państwowej Inspekcji Handlowej w związku z przestępstwami ujawnionymi podczas przeprowadzania przez ten organ inspekcji z art. 8, 10, 12 oraz 13 § 1 ustawy z 13 lipca 1957 r.²⁴ (art. 7 § 1 ustawy z dnia 20 lipca 1950 r. w nadanym brzmieniu przez art. 2 pkt 5 ustawy z dnia 28 marca 1958 r.). Wymienione organy akt oskarżenia sporządzały i wносиły samodzielnie, natomiast Milicja Obywatelska mogła akt oskarżenia sporządzić, ale zatwierdzała i wnosił go prokurator do sądu. Organy Ministra Finansów w sprawach kontroli i rewizji finansowej mogły prowadzić dochodzenia w sprawach o wykroczenia określone w ustawie dewizowej i popełnione na szkodę jednostek gospodarki uspołecznionej i Państwa, ujawnione w ramach działania tych organów. W zakresie dochodzenia służyły im uprawnienia Milicji Obywatelskiej, tzn. tak jak Milicja Obywatelska mogły one sporządzać akt oskarżenia, ale zatwierdzała i wnosił go do sądu prokurator (art. 3 § 1 i § 2 ustawy z dnia 28 marca 1958 r.).²⁵

Kodeks postępowania karnego z 1928 r. ujmuje postanowienia dotyczące wymagań co do treści aktu oskarżenia w art. 279 k.p.k. i jego pozostałych warunków formalnych w art. 281 i 283 k.p.k. Zaś sądowa kontrola aktu oskarżenia określona zastała w art. 284–291 k.p.k. (kontrola formalna w art. 284 k.p.k., a kontrola merytoryczna w art. 285–291 k.p.k.). W kolejnych nowelizacjach art. 279 k.p.k. z 1928 r. to: art. 281 k.p.k. tekst jedn. z 1932 r., art. 281 k.p.k. tekst jedn. z 1939 r., art. 255 k.p.k. tekst jedn. z 1949 r. i art. 247 k.p.k. tekst jedn. z 1950 r.

Tekst pierwotny Kodeksu postępowania karnego z 19 marca 1928 r. w Księdze VI. „*Postępowanie przygotowawcze*”, Rozdział IV. „*Akt oskarżenia*” w art. 279 k.p.k. wności:

²² Rozporządzenie z dnia 22 marca 1928 r. o dozorcze nad artykułami żywności i przedmiotami użytku (Dz.U. z 1928 r. nr 36, poz. 343).

²³ Dekret z dnia 23 grudnia 1954 r. o zmianie niektórych przepisów o ochronie własności społecznej (Dz.U. z 1954 r. nr 57, poz. 283).

²⁴ Ustawa z dnia 13 lipca 1957 r. o zwalczaniu spekulacji i ochronie interesów nabywców oraz producentów rolnych w obrocie handlowym (Dz.U. z 1957 r. nr 39, poz. 171).

²⁵ R.A. Stefański, *Rodzaje decyzji kończących postępowanie przygotowawcze*, [w:] *System Prawa Karnego Procesowego...*, (red. P. Hofmański), t. X, Warszawa 2016, s. 1302, 1303.

„Akt oskarżenia powinien zawierać:

- a) *imię, nazwisko oskarżonego oraz inne szczegóły niezbędne do ustalenia jego tożsamości;*
- b) *dokładne określenie zarzucanego czynu ze wskazaniem czasu, miejsca i innych okoliczności jego popełnienia;*
- c) *wskazanie przepisu ustawy karnej, pod który zarzucany czyn podpada;*
- d) *wskazanie sądu, przed którym ma się odbyć rozprawa główna;*
- e) *uzasadnienie oskarżenia.*”²⁶

Jak słusznie zauważył S. Woliński można akt oskarżenia podzielić na: po pierwsze – stronę formalną dotyczącą wskazania oskarżonego; wskazania pogwałconego artykułu ustawy karnej i sądu właściwego do rozpoznania sprawy oraz wskazania uprawnionego oskarżyciela; po drugie – określenie oskarżonemu zarzucanego mu czynu (tzw. konkluzję, sentencję); po trzecie – uzasadnienie wraz z wykazem dowodów.²⁷

Zarządzenie Ministra Sprawiedliwości nakazywało, by w schemacie aktu oskarżenia w nagłówku z lewej strony znajdowała się pieczętka lub napis dokładnie określający daną Prokuraturę (prokuratora okręgowego albo apelacyjnego) lub inne organy sporządzające akt oskarżenia, np. milicję, władze skarbowe, itd. Z prawej strony zaś od góry dawny okólnik Ministra Sprawiedliwości nakazywał wpisanie daty. Dalej w celu łatwiejszej orientacji na samym początku, tak jak w każdym piśmie procesowym, należało umieścić napis: „Akt oskarżenia”. Zaraz po tych słowach dla ułatwienia techniki należało wskazać osobę (osoby) przeciwko, którym został sporządzony akt oskarżenia (w konkluzji również powtarzane były te nazwiska i na liście, gdzie wymienieni byli wszyscy oskarżeni wraz z podanymi danymi osobowymi). W przypadku, gdy przestępstwo było zbiorowe i kilku jego głównych sprawców (również podlegaczy, pomocników oraz osób, których działanie związane było z działaniem pozostałych oskarżonych) wówczas sporządzany był przeciwko nim jeden akt oskarżenia i wszyscy oskarżeni sądzeni byli jednocześnie (jeśli ku temu nie zachodziły techniczne przeszkody). Zatem, zaraz na samym początku aktu oskarżenia, należało wskazać oskarżonego – osobę (osoby) przeciwko której miało być wszczęte postępowanie karne (punkt a). Art. 279 k.p.k. wymienia tylko imię i nazwisko choć zaraz dodaje „*oraz inne szczegóły*”, które niezbędne były do ustalenia tożsamości oskarżonego. S. Woliński uważa, iż niewłaściwe

²⁶ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 19 marca 1928 r. Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 1928 r. nr 33, poz. 313 ze zm.).

²⁷ S. Woliński. *Akt oskarżenia...*, op. cit., s. 8.

jest podawanie stanu majątkowego i rodzinnego oskarżonego, natomiast bezwzględnie należy podać jego dane personalne: datę urodzenia albo wiek (jeśli daty nie ustalono), miejsce urodzenia oraz wymienić rodziców i już na początku zaznaczyć w tym miejscu czy oskarżony był karany, i czy względem niego zastosowano środek zapobiegawczy (jeśli tak, to jaki ze wskazaniem karty akt dochodzenia lub śledztwa, gdzie znajdowało się odnośne postanowienie i wpisać w nagłówku aktu oskarżenia). W przypadku zaareztowania oskarżonego należało podać czas pobytu w areszcie. W tekście lub na marginesie aktu oskarżenia i także na marginesie listy osób, które miały być na rozprawę wezwane i wykazie dowodów należało również oznaczyć karty akt sprawy (§ 102 reg. prok.²⁸). Dopiero teraz następowały słowa „...oskarżamXX” lub według dawnego zwyczaju opartego na okólniku Ministra Sprawiedliwości: „*Prokurator Sądu... oskarża XX...*”. Po nich należało dokładnie określić zarzucany oskarżonemu czyn (oskarżonym czyny) czyli sformułować konkluzję (punkt b) i podać zasadnicze okoliczności jego popełnienia: czas i miejsce²⁹ chociażby w przybliżeniu (np. „w pierwszej połowie roku”; „w okolicy...”, bowiem brak wskazania daty przestępstwa nie powodował umorzenia postępowania w sytuacji, gdy na rozprawie stwierdzono, iż nie zachodziło przedawnienie.³⁰ W punkcie c) należało wskazać przepis ustawy, pod który czyn zarzucony oskarżonemu został przypisany. Według S. Wolińskiego, choć w punkcie c) nie było określone w treści, należało bezwzględnie powołać się na przepisy ustawy karnej, której przypisać można było czyn zarzucany oskarżonemu, np. art. 60 k.k. czy też 291 k.k.³¹ Natomiast niezłączenie danych dotyczących karalności według M. Siewierskiego nie stanowiło braku formalnego aktu oskarżenia w rozumieniu art. 249 k.p.k. z 1950 r., gdyż art. 248 k.p.k. z 1950 r. takiego załącznika dla aktu oskarżenia nie wymieniał. Ponadto pozyskiwanie danych o karalności mocą § 155 instrukcji sądowej ciążył także na sądzie.³² Uchwałą z dnia 13 października 1960 r.³³ SN ustalił, że art. 249 i 251 § 1 k.p.k. w celu dołączenia brakujących danych o karalności, nie uprawnia sądu do zwrotu akt prokuraturze, ponieważ uzupełnienie ich

²⁸ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 20 lipca 1935 r. – Regulamin urzędowania prokuratur sądów apelacyjnych i okręgowych (Dz.U. z 1935 r. nr 55, poz. 357); S. Woliński, *Akt oskarżenia...*, op. cit., s. 48.

²⁹ S. Woliński, *Akt oskarżenia...*, op. cit., s. 9, 10.

³⁰ S. Śliwiński, *Polski proces karny...*, op. cit., s. 41; S. Woliński, *Akt oskarżenia...*, op. cit., s. 9, 10; L. Peiper, *Komentarz do kodeksu postępowania...*, op. cit., s. 427.

³¹ S. Woliński, *Akt oskarżenia...*, op. cit., s. 12.

³² M. Siewierski, *Przegląd orzecznictwa SN za I półrocze 1961 r.*, PiP 1962, nr 1, s. 95, 96.

³³ Uchwała SN z dnia 13 października 1960 r., VI KO 49/60, OSNPG 1960/12/190, PiP 1961/4–5/842, LEX nr 170000.

opóźnia proces, komplikuje w wyniku przekroczenia terminów postępowanie przygotowawcze i terminy aresztu. Natomiast SN w uchwale Izby Karnej z dnia 26 maja 1961 r.³⁴ ustalił zmieniając swe stanowisko, że w sytuacji, gdy dla przyjęcia kwalifikacji postaci przestępstwa ma wpływ wcześniejsze skazanie oskarżonego, a brak jest danych dotyczących karalności, to sąd na mocy art. 251 § 1 lit. d k.p.k. uprawniony jest do zwrotu prokuratorowi akt oskarżenia w celu uzupełnienia postępowania przygotowawczego.³⁵ Punkt b) łącznie z punktem następnym c) dotyczącym wskazania pogwałcenia przepisu ustawy karnej pozwalał ustalić, czy podany sąd jest właściwy (rzeczowo i miejscowo), i czy nie zachodzą przyczyny, które uniemożliwiałyby wszczęcie postępowania karnego, tzn. przedawnienie ścigania bądź brak cech przestępstwa. Ostatnim wymogiem było uzasadnienie oskarżenia, w którym to należało przedstawić w rzeczowy i jasny sposób faktyczną stronę sprawy, przedstawić dowody potwierdzające winę oskarżonego (ocenić ich wartość i wyjaśnić podstawę kwalifikacji prawnej) oraz streścić wyjaśnienia oskarżonego. Uzasadnienie związane było z nakazem załączenia wykazu dowodów do aktu oskarżenia (dowodów pochodzących z zeznań osób albo z treści dokumentów, itd.). Pierwszą grupę stanowiły więc osoby, które jako świadków bądź biegłych sąd miał przesłuchać lub wysłuchać czyli osoby, które na rozprawę główną należało wezwać. Zaś drugą grupę stanowiły wszelkie inne dowody. Mimo, iż w sądach obowiązywała zasada ustności i bezpośredniości to sądy miały obowiązek sprawdzić wszystkie dowody w celu uzasadnienia i udowodnienia oskarżenia (oskarżenie prokuratora było niewystarczające). Punkt ten dawał sądowi jeszcze przed jej merytorycznym rozpoznaniem sposobność zorientowania się w sprawie i zapewniał możliwość wydania zarządzeń dotyczących przeprowadzenia rozprawy głównej.³⁶

I w zasadzie, według przepisów obowiązujących do 1970 r., na uzasadnieniu właściwie kończył się akt oskarżenia, bowiem wykaz dowodów, których oskarżyciel powinien dołączyć, był załącznikiem do aktu oskarżenia.³⁷

Akt oskarżenia musiał być podpisany przez oskarżyciela.³⁸ Przeważnie akt oskarżenia sporządzał i podpisywał prawnik – prokurator lub adwokat bądź niekiedy przeszkolony w tym zakresie pełniący służbę milicjant i kierowany był do sądu. Każdy wice – i podprokurator sporządzający akt oskarżenia

³⁴ Uchwała SN z dnia 26 maja 1961 r., VI KO 86/60, OSNKW 1962/3/38, LEX nr 135377.

³⁵ D. Osowska, *Sądowa kontrola oskarżenia w polskim procesie karnym*, Studia Iuridica 1977, t. XV, z. 1, s. 32.

³⁶ S. Woliński, *Akt oskarżenia...*, op. cit., s. 8–10, 12, 42, 43.

³⁷ D. Osowska, *Sądowa kontrola oskarżenia...*, op. cit., s. 34.

³⁸ L. Peiper, *Komentarz do kodeksu postępowania...*, op. cit., s. 427.

podpisywał go we własnym imieniu, a nie w zastępstwie kierownika prokuratury czy też prokuratora (§ 26 reg. prok.).³⁹ Pochodzący akt oskarżenia od oskarżyciela posiłkowego nie posiadającego kwalifikacji obrońcy (w rozumieniu art. 86 k.p.k.) w sprawach, należących do właściwości sądu okręgowego bądź sądu przysięgłych, musiał być podpisany przez adwokata (art. 283 k.p.k. z 1928 r.).

Przepisy k.p.k. z 1928 r. warunku formalnego jego podpisania nie ustanawiały (co trafnie zauważył w 1963 r. S. Waltoś: „*nie wspomniano, wśród szczególnych wymagań formalnych o podpisie oskarżyciela w akcie oskarżenia*”).⁴⁰ Świadczy o tym wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 stycznia 1958 r.,⁴¹ w którym to orzeczono, że nie podpisany przez osobę prowadzącą dochodzenie lub śledztwo, czy też właściwego prokuratora akt oskarżenia nie jest wyrazem woli oskarżenia dla sądu tylko jego projektem, który skutków prawnych nie jest zdolny wywołać. Pewne rozluźnienie wprowadziła zaś uchwała Sądu Najwyższego 7 sędziów z dnia 12 maja 1960 r.,⁴² wyrażająca pogląd, że brak podpisu oskarżyciela w akcie oskarżenia jest brakiem formalnym, który podlega uzupełnieniu na drodze zwrotu aktu oskarżenia na podstawie art. 249 k.p.k. W przypadku niedokonania jego zwrotu w celu uzupełnienia tego braku, a oskarżyciel poprzez swą obecność podczas rozprawy oraz popieranie oskarżenia w zakresie, który określony został w niepodpisanym akcie wyraził wolę ścigania, to późniejsze jego podpisanie nie było podstawą do uchylenia wyroku (art. 378 § 1 pkt a k.p.k.). Później temu podpisowi nadano znaczenie rygorystyczne. A więc akt oskarżenia musiał być oryginałem, by sąd mógł stwierdzić podpis osoby uprawnionej.⁴³

Akt oskarżenia z 1928 r. zawierał także wykaz dowodów. W kolejnych nowelizacjach art. 281 § 1 k.p.k. z 1928 r. informujący o dołączeniu do aktu oskarżenia wykazu osób ze wskazaniem ich adresów, których oskarżyciel żądał, jak też wskazaniem innych dowodów, których przeprowadzenie oskarżyciel na rozprawie głównej uważał za niezbędne, to: art. 283 § 1 k.p.k. tekst jedn. z 1932 r., art. 283 § 1 k.p.k. tekst jedn. z 1939 r., art. 257 § 1 k.p.k. tekst jedn. z 1949 r. oraz art. 248 § 1 k.p.k. tekst jedn. z 1950 r.

³⁹ T. Razowski, *Formalna i merytoryczna kontrola...*, op. cit., s. 118; S. Woliński, *Akt oskarżenia...*, op. cit., s. 9, 15.

⁴⁰ R. Kmiecik, *Akt oskarżenia jako pisemna forma skargi oskarżyciela publicznego*, Prok. i Pr. 2010, nr 1–2, s. 118.

⁴¹ IV K 832/57, LEX nr 1632787.

⁴² VI KO 122/59, OSNPG 1960/7/126, LEX nr 169804.

⁴³ D. Osowska, *Sądowa kontrola oskarżenia...*, op. cit., s. 35; T. Razowski, *Formalna i merytoryczna kontrola...*, op. cit., s. 118.

Wykaz dowodów przedstawia pierwotna treść art. 281 k.p.k. z 1928 r. :

- „§ 1. Do aktu oskarżenia dołącza się wykaz osób, których wezwania oskarżyciel żąda, ze wskazaniem ich adresów, oraz wskazuje się inne dowody, których przeprowadzenia na rozprawie głównej oskarżyciel uważa za niezbędne.
- § 2. Wraz z aktem oskarżenia przesyła się sądowi akta śledztwa lub dochodzenia oraz inne załączniki sprawy.”⁴⁴

Zatem wykaz osób dotyczący pierwszej grupy – to lista osób, które należało wezwać na rozprawę główną. Listę tę rozpoczynał oskarżony – jako sprawca przestępstwa przeciwko, któremu sporządzony został akt oskarżenia, wezwany na rozprawę główną tylko w charakterze oskarżonego. W przypadku, gdy w jednym akcie oskarżenia oskarżanych było więcej niż jedna osoba, wówczas wszystkie należało umieścić na liście osób na początku aktu oskarżenia w tzw. nagłówku. Pomijano tylko sprawców przeciwko, którym umorzono postępowanie (np. z powodu niepoczytalności) bądź tych sprawców, których sprawy wydzielono i przekazano, np. do Sądu Wojskowego do odrębnego postępowania. Do udowodnienia oskarżenia umieszczano sprawców wśród świadków. Listę świadków rozpoczynał jako pierwszy pokrzywdzony, gdy przestępstwo godziło w interes prywatny, jak i też publiczny (np. czynna napaść na państwowego urzędnika). Gdy takiego pokrzywdzonego nie było, na liście od razu umieszczano świadków w kolejności w jakiej umieszczono ich w uzasadnieniu. Listę biegłych, na rozprawie składających opinie po zeznaniach świadków w kolejności zgodnej z wykazem na liście, wykazywano oddzielnie (nie łącznie ze świadkami) w kolejności bez większego znaczenia. Przy każdym nazwisku (oskarżonego, świadka czy biegłego) wymagane było podanie karty aktu śledztwa, czy też dochodzenia na których znajdowały się: dokładny adres, opinie biegłych i protokoły przesłuchania, a gdy oskarżony (czasem świadek) znajdował się w areszcie lub więzieniu, obok adresu należało podać dokładnie w którym. Wykaz innych dowodów dotyczył drugiej grupy – dowodów, które przeprowadzano na rozprawie głównej (odczytywanie protokołów z oględzin i ekspertyz, opinie biegłych, które dokonane i wydane były zgodnie z zachowaniem dla czynności sądowych właściwych przepisów). W wykazie tym umieszczano również dowody rzeczowe, dołączane do akt sprawy różne dokumenty i pisma z urzędów czy instytucji (np. odpisy wyroków, dane o karalności) ze wskazaniem, gdzie znajduje się

⁴⁴ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 19 marca 1928 r. Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 1928 r. nr 33, poz. 313 ze zm.).

każdy dowód. Dokumenty autentyczne lub sfałszowane, listy, fotografie dołączane były w zapieczętowanych kopertach do akt sprawy, gdy zaś złożone na przechowanie (np. w urzędach, Biurze Dowodów Rzeczowych, u pokrzywdzonego) wówczas należało wskazać, gdzie się znajdują, by sąd mógł zażądać ich dostarczenia na rozprawę. W wykazie innych dowodów należało zamieścić wymagany w art. 2 § 2 k.p.k. wniosek pokrzywdzonego, by można było wszcząć postępowanie (gdy na rozprawie nie było pokrzywdzonego był on wówczas odczytywany), również postanowienie o zawieszenie lub wydzielenie sprawy przeciwko oskarżonym bądź podejrzanym nie objętych aktem oskarżenia. Z wnioskiem pokrzywdzonego na równi uważany był, np. przewidziany art. 255 § 5 k.k. wniosek osoby przełożonej.⁴⁵ Okoliczności, na które wnioskowane osoby miały być przesłuchiwane oskarżyciel w wykazie dowodów nie musiał wskazywać.⁴⁶ Do aktu oskarżenia, jako załącznik nie była zamieszczana lista ujawnionych osób pokrzywdzonych.⁴⁷

Z aktem oskarżenia przesyłało się sądowi, zgodnie z art. 281 § 2 k.p.k., akta śledztwa lub dochodzenia, jak też inne załączniki sprawy. W kolejnych nowelizacjach art. 281 § 2 k.p.k. z 1928 r. przyjmuje numerację jako: art. 283 § 2 k.p.k. tekst jedn. z 1932 r., art. 283 § 2 k.p.k. tekst jedn. z 1939 r., art. 257 § 3 k.p.k. tekst jedn. z 1949 r. oraz art. 248 § 3 k.p.k. tekst jedn. z 1950 r.

Do złożonego do sądu okręgowego aktu oskarżenia należało tyle dołączyć odpisów ile było osób oskarżonych, a w przypadku, gdy oskarżonymi byli urzędnicy publiczni, duchowni lub zakonnicy – po dwa egzemplarze. Także należało aktu oskarżenia przynajmniej jeden odpis pozostawić w aktach prokuratorskich (§ 133 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 czerwca 1929 r.⁴⁸). O wniesieniu do sądu okręgowego albo grodzkiego aktu oskarżenia w sprawie, w której śledztwo się toczyło, prokurator zgodnie z § 134 tegoż rozporządzenia, zawiadamiał sędziego śledczego. Podczas prac nad projektem pierwszego kodeksu wątpliwości budziło przysyłanie do sądu sporządzonych w dochodzeniu zapisków, które zawierały jego przebieg w porządku chronologicznym, treść i wyniki przeprowadzonych w jego toku czynności, nasuwające się wnioski i podejrzenia (ponieważ zapiski te zbierane były dla oskarżyciela). W ostateczności projekt żądał przesłania ich do sądu. Również, gdy dekretem z 21 grudnia 1955 r. przywrócono dochodzenie,

⁴⁵ S. Woliński, *Akt oskarżenia...*, op. cit., s. 43–45.

⁴⁶ K. Sobolewski, A. Laniewski, *Kodeks postępowania karnego*, Lwów 1933, s. 120.

⁴⁷ R.A. Stefański, *Rodzaje decyzji kończących postępowanie przygotowawcze*, [w:] *System Prawa Karnego Procesowego...*, (red. P. Hofmański), t. X, Warszawa 2016, s. 1313.

⁴⁸ Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 czerwca 1929 r. – Regulamin urzędowania prokuratur sądów apelacyjnych i okręgowych (Dz.U. z 1929 r. nr 46, poz.382).

dodano stwierdzenie do art. 248 § 3 k.p.k. tekst jedn. z 1950 r., że prokurator do sądu przesyła także akta dochodzenia i to całe akta. Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 6 stycznia 1962 r.⁴⁹ słusznie orzekł, że organy, które prowadzą postępowanie przygotowawcze nie powinny oceniać, które w tym postępowaniu złożone dokumenty oraz protokoły przesłuchań powinny znaleźć się w aktach sprawy. W wyniku wprowadzonych zmian ustawą z dnia 27 kwietnia 1949 r. do wykazu prokurator mógł dołączyć wnioski o zaniechanie wezwania i odczytania na rozprawie zeznań świadków za granicą zamieszkałych albo mających stwierdzić okoliczności, którym nie zaprzeczył w swych wyjaśnieniach oskarżony (art. 257 § 2 k.p.k. tekst jedn. z 1949 r. i art. 248 § 2 k.p.k. tekst jedn. z 1950 r.).⁵⁰

W przypadku, gdy oskarżyciel dopatrywał się potrzeby zastosowania środka zapobiegawczego względem oskarżonego albo zmiany już zastosowanego środka, wówczas również w tym przedmiocie dołączał swój wniosek do aktu oskarżenia (art. 282 k.p.k. z 1928 r., art. 284 k.p.k. tekst jedn. z 1932 r., art. 284 k.p.k. tekst jedn. z 1939 r.; uchylony nowelizacją z dnia 27 kwietnia 1949 r.). Uzasadniano to w literaturze stwierdzeniem, że z chwilą wniesienia aktu oskarżenia czyn zarzucany oskarżonemu i zebrane poszlaki przeciwko niemu uzyskują skryształizowaną postać i chwilę tę należy uznać za najodpowiedniejszą, by zdecydować, czy oraz jaki środek zapobiegawczy względem oskarżonego należy zastosować. Natomiast brak wniosku wskazuje, że wkroczenie sądu pod tym względem oskarżyciel uważa za zbędne. Nie ma zatem potrzeby oświadczać, że co do środków zapobiegawczych uznaje za wystarczający przyjęty stan rzeczy i żadnej zmiany nie żąda. Ostatnią zmianę wprowadzono ustawą z dnia 27 listopada 1961 r.⁵¹ zobowiązując nią prokuratora, by jednocześnie z wniesieniem aktu oskarżenia do sądu zawiadomić o tym pokrzywdzoną jednostkę gospodarki społecznej, organizację społeczną lub instytucję państwową w celu wytoczenia powództwa cywilnego, zaś w przypadku niewytoczenia – wyjaśnienia przyczyn prokuratorowi (art. 248 § 4 k.p.k. tekst jedn. z 1950 r.).⁵²

⁴⁹ Wyrok SN z dnia 6 stycznia 1962 r., II K 756/61, OSNKW 1963, nr 3, poz. 49.

⁵⁰ R.A. Stefański, *Rodzaje decyzji kończących postępowanie przygotowawcze*, [w:] *System Prawa Karnego Procesowego...*, (red. P. Hofmański), t. X, Warszawa 2016, s. 1311, 1312.

⁵¹ Ustawa z dnia 27 listopada 1961 o zmianie przepisów postępowania karnego (Dz.U. z 1961 nr 53, poz. 296).

⁵² R.A. Stefański, *Rodzaje decyzji kończących postępowanie przygotowawcze*, [w:] *System Prawa Karnego Procesowego...*, (red. P. Hofmański), t. X, Warszawa 2016, s. 1312, 1313.

Niezależnie od podpisania aktu oskarżenia prokurator podpisywał sporządzony wykaz osób i wykaz innych dowodów, i składał akt oskarżenia do sądu.⁵³

Przepisy k.p.k. z 1928 r. w Księdze VII, Dział I, Rozdział I. „*Przygotowanie do rozprawy głównej*” wskazują, iż akt oskarżenia objęty był kontrolą sądową (art. 284–291 k.p.k.). Kontroli dokonywał sąd I instancji, którym był sąd okręgowy.

Jedną z form kontroli było badanie aktu oskarżenia pod względem wymogów formalnych. Badanie warunków formalnych określał art. 284 k.p.k. z 1928 r., art. 285 k.p.k. tekst jedn. z 1932 r., art. 285 k.p.k. tekst jedn. z 1939 r., art. 258 k.p.k. tekst jedn. z 1949 r. i art. 249 k.p.k. tekst jedn. z 1950 r. W sądzie grodzkim kontrola warunków formalnych nie miała zastosowania, gdyż dla sądów grodzkich przepisy te określone w art. 280 k.p.k. z 1928 r. były mniej rygorystyczne, ponieważ wymagały tylko wskazania osoby oskarżonego i czynu mu zarzucanego.

Po wpłynięciu do sądu aktu oskarżenia prezes sądu badał, czy wniesiony akt oskarżenia odpowiadał warunkom formalnym (art. 284 § 1 k.p.k. z 1928 r.), tzn. badał czy odpowiadał on wskazanym przez tę ustawę warunkom wymienionym w art. 279, 281, 283 k.p.k. Gdy akt oskarżenia nie spełniał któregoś z określonych warunków formalnych prezes sądu w celu uzupełnienia braków w terminie siedmiodniowym zwracał go oskarżycielowi. Również oskarżyciel prywatny i posiłkowy powinni braki te w terminie zawiątym siedmiu dni uzupełnić (art. 284 § 2 k.p.k. z 1928 r.). Dopiero taki akt oskarżenia mógł być podstawą rozprawy głównej.

Przepis dotyczący kontroli warunków formalnych upoważniał prezesa sądu do kontroli wymagań formalnych, które typowe były tylko dla aktu oskarżenia. Celem zaś tej kontroli było (i nadal jest) niedopuszczenie, by na podstawie sporządzonego wadliwie aktu oskarżenia toczyło się postępowanie przed sądem i uniknięcie komplikacji w dalszym jego postępowaniu.⁵⁴

Jednakże w praktyce, jeśli chodzi o kontrolę formalną aktu oskarżenia podkreślić należy, iż w przeciwieństwie do obowiązujących wcześniej przepisów, nowe przepisy polskiego Kodeksu z 1928 r. faktycznej kontroli aktu oskarżenia nie przewidywały, a uzasadnienie tegoż projektu wyrażało dezaprobatę kontroli dostateczności dowodów. Jego autorzy twierdzili, iż badanie przed rozprawą główną dostateczności dowodów (także poszlak) jest przed

⁵³ S. Woliński, *Akt oskarżenia...*, op. cit., s. 46.

⁵⁴ D. Osowska, *Sądowa kontrola oskarżenia...*, op. cit., s. 8, 30, 36, 37.

jej właściwym rozpoznaniem już przesądzeniem sprawy, a orzeczenie oparte jest na materiale pośrednim (bardzo często niekompletnym). Nic więc dziwnego, iż w kronikach sądowych z tego okresu sygnalizowano przypadki bezpodstawnych oskarżeń, których konsekwencją były postępowania przed możliwymi wszystkimi instancjami łącznie z aresztem wobec oskarżonych. Tylko sąd grodzki w sprawach, gdzie oskarżycielem nie był prokurator mógł umorzyć postępowanie, gdy z akt sprawy wynikało, że oskarżenie jest bezzasadne (art. 444 k.p.k. z 1928 r.).⁵⁵

Pierwsze zmiany Kodeksu postępowania karnego z 1928 r. dokonane zostały już ustawą z dnia 21 stycznia 1932 r.⁵⁶ Zmierzały do ograniczenia uprawnień stron, bowiem wprowadzały dla oskarżyciela posiłkowego utrudnienia, a dla oskarżonego terminy dowodowe. Nowelą tą rozszerzona została możliwość odczytywania sporządzonych w postępowaniu przygotowawczym protokołów na rozprawie (a za zgodą stron nawet zaniechanie ich odczytywania zaliczając je jako dowody, które mogą być ujawnione na rozprawie).⁵⁷ Pierwsza nowela k.p.k. z dnia 21 stycznia 1932 r. w zakresie wymogów aktu oskarżenia (art. 279, 281 i 283 k.p.k.) oraz sądowej kontroli warunków formalnych aktu oskarżenia art. 284 k.p.k.) żadnych zmian nie wprowadziła. Następne nowele k.p.k. w zakresie wymogów aktu oskarżenia oraz sądowej kontroli warunków formalnych aktu oskarżenia zasadniczych zmian nie wprowadziły zachowując podstawowe założenia Kodeksu z 1928 r.

Natomiast wniesione rozporządzeniem z dnia 23 sierpnia 1932 r.⁵⁸ zmiany w kierunku antyliberalnym w znacznym stopniu podważyły zasadę skargowości, na której dotychczas opierał się proces karny. Została zatarta różnica pomiędzy śledztwem a dochodzeniem, natomiast w postępowaniu przygotowawczym zmniejszono zakres czynności sądowych.⁵⁹ W postępowaniu przed sądem okręgowym i sądem przysięgłych zlikwidowano instytucję oskarżyciela posiłkowego, a w postępowaniu kasacyjnym zniesiono zakaz *reformationis*

⁵⁵ T. Razowski, *Formalna i merytoryczna kontrola...*, op. cit., s. 42; D. Osowska, *Sądowa kontrola oskarżenia...*, op. cit., s. 23.

⁵⁶ Ustawa z dnia 21 stycznia 1932 zmieniająca niektóre przepisy postępowania karnego (Dz.U. z 1932 nr 10, poz. 60).

⁵⁷ K. Marszał, *Proces karny. Zagadnienia ogólne*, Katowice 2008, s. 447; J. Koredczuk, *Kształtowanie się modelu polskiego procesu karnego w latach 1918–1955*, [w:] *System Prawa Karnego Procesowego...*, (red. P. Hofmański), t. I cz. 1, Warszawa 2013, s. 340.

⁵⁸ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 23 sierpnia 1932 r. zmieniające niektóre przepisy postępowania karnego (Dz.U. z 1932 nr 73, poz. 662).

⁵⁹ J. Koredczuk, *Kształtowanie się modelu polskiego procesu karnego w latach 1918–1955*, [w:] *System Prawa Karnego Procesowego...*, (red. P. Hofmański), t. I cz. 1, Warszawa 2013, s. 340, 341.

*in peius*⁶⁰ w przypadku uchylenia wyroku przez Sąd Najwyższy. Jeśli sąd odwoławczy zatwierdzał w całości wyrok I instancji wprowadzono zakaz zaliczenia oskarżonemu międzyinstancyjnego aresztu tymczasowego na poczet kary. W szczególności rozszerzono ograniczenia zgłoszonych po upływie terminu dwóch tygodni nowych wniosków dowodowych.⁶¹ Nowela ta skreśliła przepisy w Księdze II odnoszące się do oskarżyciela prywatnego (Rozdział II, art. 60–69 k.p.k.) i oskarżyciela posiłkowego (Rozdział III, art. 70–73 k.p.k.). Na ich miejsce wprowadziła przepisy dotyczące w Rozdziale II – pokrzywdzonego i Rozdziale III – oskarżyciela prywatnego. W związku z likwidacją instytucji oskarżyciela posiłkowego w Rozdziale IV. „*Akt oskarżenia*” skreślono art. 278 i 283 k.p.k., a w Księdze VII, Dział I, Rozdział I. „*Przygotowanie do rozprawy głównej*” w art. 284 § 2 k.p.k. odnoszącym się do kontroli formalnej aktu oskarżenia w postępowaniu przed sądem okręgowym skreślono wyraz „*posiłkowego i*”. W związku z tym w Obwieszczeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 30 września 1932 r.⁶² zmieniła się numeracja artykułów: odpowiednikiem art. 279 został art. 281 k.p.k., art. 281 został art. 283 k.p.k., zaś art. 284 został art. 285 k.p.k.

Kolejna ustawa z dnia 9 kwietnia 1938 r.⁶³ w art. 1 § 1 k.p.k. zniósła instytucję sądów przysięgłych oraz sędziów pokoju, zaś dekret Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 21 listopada 1938 r.⁶⁴ w art. 317 k.p.k. rozszerzył możliwości rozpoznawania spraw przy drzwiach zamkniętych. Dekret ten wprowadził zmiany w art. 283 k.p.k.: § 2 stał się § 3, zaś jako § 2 wprowadzono nowy przepis dotyczący wniesienia przez prokuratora wniosku o zaniechanie wezwania świadka i odczytania jego zeznań. Wszystkie zmiany, jakie zaistniały w polskim procesie karnym w okresie międzywojennym zebrane zostały w jednolitym tekście Ministra Sprawiedliwości ogłoszonym w dniu 16 stycznia 1939 r.⁶⁵

⁶⁰ A. Lityński, *Historia prawa Polski Ludowej*, Warszawa 2013, s. 133 wyjaśnia, że zakaz *reformationis in peius* (zmiana na gorsze) – oznacza, że w toku założonego na korzyść oskarżonego postępowania odwoławczego nie wolno było na jego niekorzyść zmienić orzeczenia (tzn. jeżeli apelacji nie złożył oskarżyciel, to zakaz ten zabraniał przez sąd II instancji zaostreżenia kary).

⁶¹ K. Marszał, *Proces karny. Zagadnienia ogólne*, Katowice 2008, s. 447.

⁶² Obwieszczenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 30 września 1932 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu kodeksu postępowania karnego (Dz.U. z 1932 nr 83, poz. 725).

⁶³ Ustawa z dnia 9 kwietnia 1938 r. o zniesieniu instytucji sądów przysięgłych i sędziów pokoju (Dz.U. z 1938 r. nr 24, poz. 213).

⁶⁴ Dekret Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 21 listopada 1938 r. o usprawnieniu postępowania sądowego (Dz.U. z 1938 nr 89, poz. 609).

⁶⁵ Obwieszczenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 16 stycznia 1939 r. o ogłoszeniu jednolitego tekstu kodeksu postępowania karnego (Dz.U. z 1939 r. nr 8, poz. 44).

Wprowadzone w życie, do wybuchu II wojny światowej prawo polskie, z chwilą wybuchu wojny obowiązywało tylko polskich obywateli znajdujących się poza okupowanymi granicami Polski, zaś na terenie kraju zastosowanie miało jedynie w ramach wymiaru sprawiedliwości Polskiego Państwa Podziemnego postępowanie doraźne.⁶⁶

Wyzwolenie spod okupacji hitlerowskiej ziem polskich i nastanie okresu Polski Ludowej, nieprzerwanie towarzyszyła ciągłość polskiego przedwojennego ustawodawstwa – porządku prawnego przed 1939 r. Uchylono „faszystowską” konstytucję kwietniową i przywrócono na jej miejsce konstytucję marcową, z której wyłączone zostały tylko te akty prawne, które sprzeczne były z nowymi zasadami ustrojowymi albo w wyniku braku przedmiotu regulacji straciły rację bytu. Zachowanie w mocy w podstawowym zarysie dotychczasowego porządku prawnego było jedną z form legalizacji narzuconej społeczeństwu polskiemu władzy komunistycznej. Z tego też względu w brzmieniu z 1939 r. nadal obowiązywał Kodeks z 1928 r. i dalej, jak przed 1939 r. istniała struktura prokuratur oraz sądów. Jednakże od pierwszych lat istnienia Polski Ludowej rozpoczęła się przebudowa przedwojennego modelu postępowania karnego, którą przeprowadzano „jakby obok procesu powszechnego”.⁶⁷

Władze przystąpiły do tworzenia opartego na doktrynach i prawie radzieckim własnego systemu dotyczącego przepisów prawa karnego procesowego. Rozpoczął je dekret PKWN pochodzący z 15 sierpnia 1944 r.⁶⁸ uchylający ustawę z 9 kwietnia 1938 r. (Dz.U. z 1938 nr 24, poz. 213) oraz dokonano przywrócenia prawnej mocy przepisom Kodeksu odnoszącym się do postępowania przed sądami przysięgłymi. Funkcjonujące niezbyt długo przywrócone sądy przysięgłe, ponownie zostały zniesione mocą ustawy z dnia 27 kwietnia 1949 r., o zmianie prawa o ustroju sądów powszechnych.⁶⁹ Tegoż samego dnia (tzn. 27 kwietnia 1949 r.) ogłoszona została też druga ustawa o zmianie dekretu o postępowaniu doraźnym,⁷⁰ która uzależniła postępowanie w tym trybie od wniosku prokuratora i zniósła możliwość przekazania prowadzonej w trybie doraźnym sprawy na drogę postępowania zwyczajnego.⁷¹

⁶⁶ J. Koredczuk, *Kształtowanie się modelu polskiego procesu karnego w latach 1918–1955*, [w:] *System Prawa Karnego Procesowego...*, (red. P. Hofmański), t. I cz. 1, Warszawa 2013, s. 350.

⁶⁷ S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces karny. Zarys...*, op. cit., s. 124, 125.

⁶⁸ Dekret Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z dnia 15 sierpnia 1944 r. o wprowadzeniu Sądów Przysięgłych (Dz.U. z 1944 r. nr 2, poz. 7).

⁶⁹ Ustawa z dnia 27 kwietnia 1949 r. o zmianie prawa o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. z 1949 r. nr 32, poz. 237).

⁷⁰ Ustawa z dnia 27 kwietnia 1949 r. o zmianie dekretu o postępowaniu doraźnym (Dz.U. z 1949 r. nr 32, poz. 239).

⁷¹ J. Koredczuk, *Kształtowanie się modelu polskiego procesu karnego w latach 1918–1955*, [w:] *System Prawa Karnego Procesowego...*, (red. P. Hofmański), t. I cz. 1, Warszawa 2013, s. 359.

Trzecią ustawą nowelizującą z dnia 27 kwietnia 1949 r. została wprowadzona do postępowania karnego nieznana dotąd w Polsce instytucja kar-noprocesowa – zwrot sprawy z rozprawy w celu uzupełnienia postępowania przygotowawczego (art. 314 k.p.k.). Odesłanie to miało taki skutek, że sprawa wracała ponownie w stadium śledztwa. Dotychczasowy akt oskarżenia tracił moc prawną, ponieważ oskarżyciel publiczny po uzupełnieniu śledztwa musiał złożyć nowy akt oskarżenia albo umorzyć śledztwo.⁷² Instytucja ta w tym czasie występowała w procedurze karnej ZSRR i praktykowana była w ówczesnych państwach socjalistycznych. Ustawa ta uchyliła również przepisy dotyczące kontroli merytorycznej aktu oskarżenia – art. 287–289 k.p.k. dotyczące sprzeciwu od aktu oskarżenia wniesionego przez oskarżonego. W wyniku zniesienia sprzeciwu zobowiązano prezesa sądu, by bez doręczenia odpisu aktu, kierował sprawy na posiedzenie niejawne w wypadkach określonych w art. 290 § 1 k.p.k.⁷³ Jeśli chodzi o kontrolę formalną aktu oskarżenia, to ustawa ta wprowadziła nieznaczne zmiany, ponieważ w art. 283 § 3 k.p.k. skreśliła tylko wyrazy „*lub dochodzenia*”, a w tytule Księga VII, Dział I. „*Postępowanie przed sądem okręgowym*” wprowadziła tytuł „*Postępowanie przed sądem okręgowym i apelacyjnym*”. Ze względu na likwidację instytucji sędziego śledczego i podporządkowanie postępowania przygotowawczego prokuratorowi zmianie uległa treść art. 280 k.p.k. dotycząca wniesienia aktu oskarżenia do sądu.

Wprowadzone zmiany przez te trzy ustawy stanowiły pierwszy etap prac, których celem była całkowita przebudowa dotychczas obowiązującej procedury sądowej i jej dostosowanie do nowych stosunków politycznych, gospodarczych i społecznych w Polsce Ludowej oraz zmiany dotyczące szczególnie postępowania przygotowawczego. Wszystkie zostały ujęte w jednolitym tekście Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 maja 1949 r.⁷⁴ Dokonywana przez prezesa sądu kontrola formalna aktu oskarżenia została zachowana w takiej samej postaci jak w okresie międzywojennym. Zmianie jedynie uległa numeracja artykułów dotyczących warunków formalnych i kontroli formalnej aktu oskarżenia: zmiana art. 281 na art. 255 k.p.k.; art. 283 na 257 k.p.k. i art. 285 na 258 k.p.k. W związku ze zmianą wcześniejszą ustawą treści tytułu Księgi

⁷² S. Śliwiński, *Polski proces karny przed sądem powszechnym. Uzupełnienie „zasad ogólnych” oraz „przebiegu procesu I postępowania wykonawczego” w związku z ustawami z 27 kwietnia 1949 r.*, Warszawa 1949, s. 66.

⁷³ T. Razowski, *Formalna i merytoryczna kontrola...*, op. cit., s. 42, 43, 44; D. Osowska, *Sądowa kontrola oskarżenia...*, op. cit., s. 24.

⁷⁴ Obwieszczenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 maja 1949 r. o ogłoszeniu jednolitego tekstu kodeksu postępowania karnego (Dz.U. z 1949 nr 33, poz. 243).

VII, Dział I. „*Postępowanie przed sądem okręgowym*” na Księża VII, Dział I. „*Postępowanie przed sądem okręgowym i apelacyjnym*” w niektórych wypadkach według nowego stanu prawnego (art. 22 k.p.k.) sądem I instancji był sąd apelacyjny. Przepis art. 257 § 3 statuował, że razem z aktem oskarżenia do sądu przesyła się akta śledztwa i inne załączniki sprawy. Natomiast nie ma wzmianki o aktach dochodzenia, ponieważ wobec uchYLENIA dochodzenia wzmianka ta stała się bezpodstawną.⁷⁵

W dalszej kolejności zmiany związane są z ustawą z dnia 20 lipca 1950 r.⁷⁶, która skreśliła tytuł w Księdze VII, Dział I. „*Postępowanie przed sądem okręgowym i apelacyjnym*” i uchyliła art. 256 k.p.k. dotyczący wnoszenia aktu oskarżenia do sądu grodzkiego. Zmiany te wprowadzono w związku likwidacją sądów grodzkich, okręgowych oraz apelacyjnych i wprowadzeniu sądów wojewódzkich (obecnie okręgowych) oraz powiatowych (obecnie rejonowych).⁷⁷ W ten sposób zredukowano postępowanie w sprawach na postępowanie uproszczone należące do tego okresu do właściwości sądów grodzkich zachowując w ustawie regułę i podstawowe założenia tego trybu, które od tej pory w polskim procesie karnym stały się jego trwałym elementem.⁷⁸

Natomiast na podstawie tekstu jednolitego z dnia 2 września 1950 r.⁷⁹ zmianie uległa numeracja artykułów (przepis w redakcji ustawy z 1949 r.): art. 255 uzyskał numer 247; art. 257 uzyskał numer 248; art. 258 uzyskał numer 249, zaś w dekrete z dnia 21 grudnia 1955 r.⁸⁰ dotychczasowy Rozdział II. „*Akt oskarżenia*” oznaczono jako Rozdział V. „*Akt oskarżenia*”. Dekret ten, pochodzący już z postalinowskiego okresu wszedł w życie 1 marca 1956 r. i w dziejach PRL jest jednym z najbardziej doniosłych w tym okresie wydanych aktów normatywnych, bowiem stworzył do dziś obowiązujący (z pewnymi oczywiście modyfikacjami) model postępowania przygotowawczego. Z powrotem zyskało ono formę śledztwa i dochodzenia z nie różniącym się w sposób zasadniczy układem wewnętrznym dotyczącym czynności procesowych (nie przywrócono instytucji sędziego śledczego). Nadal prokurator był głównym organem postępowania (jego uprawnienia nadzorcze

⁷⁵ S. Śliwiński, *Polski proces karny...*, op. cit., s. 66, 67.

⁷⁶ Ustawa z dnia 20 lipca 1950 r. o zmianie przepisów postępowania karnego (Dz.U. z 1950 r. nr 38, poz. 348).

⁷⁷ D. Makieła, *Historia prawa w...*, op. cit., s. 577.

⁷⁸ S. Waltoś, *Polski proces karny w latach 1956–1997*, [w:] *System Prawa Karnego Procesowego. Zagadnienia ogólne*, (red. P. Hofmański), t. I cz. 1, Warszawa 2013, s. 373–375.

⁷⁹ Obwieszczenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 2 września 1950 r. o ogłoszeniu jednolitego tekstu kodeksu postępowania karnego (Dz.U. z 1950 r. nr 40, poz. 364).

⁸⁰ Dekret z dnia 21 grudnia 1955 r. o zmianie przepisów postępowania karnego (Dz.U. z 1955 r. nr 46, poz. 309).

zostały zwiększone w stosunku do Milicji Obywatelskiej i innych organów). Przywrócono w pełni zakaz *reformationes in peius*. Dekret ten zapewnił również pewne istniejące do dziś gwarancje prawa podejrzanemu do obrony. Została wprowadzona instytucja przedstawiania zarzutów oraz terminy w przypadku stosowania aresztu tymczasowego (gdy okres ten przekraczał 9 miesięcy) kontrolowanego przez SN.⁸¹ Do końca 1955 r. ukształtowany model postępowania karnego przetrwał w zasadzie, aż do wprowadzenia w życie nowego k.p.k. z 1969 r.⁸²

Ledwo upłynął rok i ustawą z dnia 18 czerwca 1959 r.,⁸³ Sejm znów znowelizował k.p.k. z 1928 r. Nowością było śledztwo milicyjne prowadzone na zlecenie prokuratora, w którym to milicja nie mogła podejmować tylko tych decyzji, które przesądzały o dalszym toku śledztwa (art. 235 § 2 k.p.k. za wyjątkiem wypadków nie cierpiących zwłoki). W ten sposób „został złamany” dotychczas obowiązujący, oparty na radzieckiej procedurze karnej, model postępowania przygotowawczego utworzony nowelą z dnia 21 grudnia 1955 r., która zastrzegła śledztwo tylko dla prokuratora. Śledztwa całkowicie prokuratorskie niemalże zupełnie zanikły, a śledztwo milicyjne (nazywane też zleconym) na stałe znalazło się wśród form postępowania przygotowawczego i z czasem stało się formą podstawową śledztwa. Nowelą tą milicja uzyskała również prawo dokonywania u podejrzanego tymczasowego zajęcia ruchomego mienia w sprawach dotyczących wyrządzenia szkody w mieniu społecznym.⁸⁴

Ostatnią znaczącą nowelą była ustawa z dnia 27 listopada 1961 r. o zmianie przepisów postępowania karnego,⁸⁵ która zawężyła zakres właściwości sądu wojewódzkiego, a zwiększyła znaczenie, jako sądu rewizyjnego: sąd powiatowy i sąd wojewódzki. Nowatorskim przepisem tej ustawy był art. 331¹ § 1–6 k.p.k. Przewidywał on zasądzenie odszkodowania, które odpowiadało wartości zagarniętego mienia, z urzędu (obligatoryjnie – w sytuacji zagarnięcia mienia społecznego, fakultatywnie – w sytuacji skazania za inne przestępstwo), w wyniku którego w mieniu społecznym wyrządzona została szkoda.⁸⁶

⁸¹ K. Marszał, *Proces karny. Zagadnienia ogólne*, Katowice 2008, s. 449; S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces karny. Zarys...*, op. cit., s. 128; S. Waltoś, *Polski proces karny w latach 1956–1997*, [w:] *System Prawa Karnego...*, (red. P. Hofmański), t. I cz. 1, Warszawa 2013, s. 371.

⁸² A. Lityński, *Historia prawa Polski...*, op. cit., s. 145.

⁸³ Ustawa z dnia 18 czerwca 1959 r. o zmianie przepisów postępowania karnego (Dz.U. z 1959 r. nr 36, poz. 229).

⁸⁴ S. Waltoś, *Polski proces karny w latach 1956–1997*, [w:] *System Prawa Karnego Procesowego...*, (red. P. Hofmański), t. I cz. 1, Warszawa 2013, s. 376.

⁸⁵ Ustawa z dnia 27 listopada 1961 o zmianie przepisów postępowania karnego (Dz.U. z 1961 r. nr 53, poz. 296).

⁸⁶ S. Waltoś, *Polski proces karny w latach 1956–1997*, [w:] *System Prawa Karnego Procesowego...*, (red. P. Hofmański), t. I cz. 1, Warszawa 2013, s. 375, 376.

Jeśli chodzi o warunki formalne aktu oskarżenia to do art. 248 k.p.k. dodany został nowy § 4, który stanowił, iż jednocześnie z wniesieniem aktu oskarżenia do sądu prokurator zawiadamiał o tym pokrzywdzoną instytucję państwową, organizację społeczną, jednostkę gospodarki uspołecznionej w celu wystosowania powództwa cywilnego, a w razie jego nie wytoczenia – w celu wyjaśnienia przyczyn prokuratorowi.

AKT OSKARŻENIA W KODEKSIE POSTĘPOWANIA KARNEGO Z 19 KWIETNIA 1969 R. I JEGO EWOLUCJA

Zaczęto coraz częściej dostrzegać potrzebę opracowania nowego kodeksu. Gdy 1963 r. kolejna wersja nowego projektu k.p.k. utknęła w Ministerstwie Sprawiedliwości zorganizowano nowy skład osobowy Komisji Kodyfikacyjnej (prof. Mieczysław Siewierski, sędzia SN Henryk Kempisty i dr Jan Bednarz – prokurator Prokuratury Generalnej oraz płk sędzia SN Marian Fleming) i przystąpiono do opracowania nowego k.p.k., który opublikowano w 1967 r. Jego poprawiona wersja z 1968 r. była podstawą prac w Sejmie i uchwałą Sejmu z 19 kwietnia 1969 r. stała się nowym Kodeksem postępowania karnego wraz z przepisami wprowadzającymi ten Kodeks.⁸⁷ Zaczął on obowiązywać od 1 stycznia 1970 r., aż do następnej kodyfikacji 1997 r. Tego samego dnia równocześnie uchwalono nowy Kodeks karny wykonawczy i Kodeks karny materialny.⁸⁸

Kodeks postępowania karnego z 19 kwietnia 1969 r. podzielony został na 14 działów i 62 rozdziały. Wzorował się jeszcze na rozwiązaniach określonych w Kodeksie postępowania karnego z 1928 r.,⁸⁹ który wielokrotnie był zmieniany. W zasadzie po 42 latach jego obowiązywania prawie każdy artykuł tej ustawy został zmieniony poprzez liczne ustawy nowelizacyjne. Kodeks z 1969 r. dokonywał modyfikacji obowiązującego modelu procesu karnego w ramach wyznaczonych w latach 1949–1950 i 1955–1956 przez realny

⁸⁷ Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 1969 r. nr 13, poz. 96 ze zm.); Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. Przepisy wprowadzające Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 1969 r. nr 13, poz. 97).

⁸⁸ A. Lityński, *Historia prawa Polski Ludowej*, Warszawa 2013, s. 145; S. Waltoś, *Polski proces karny w latach 1956–1997*, [w:] *System Prawa Karnego Procesowego. Zagadnienia ogólne*, (red. P. Hofmański), t. I cz. 1, Warszawa 2013, s. 381–387.

⁸⁹ M. Żak, *Źródła prawa karnego procesowego i rola orzecznictwa sądowego*, [w:] *System Prawa Karnego Procesowego. Zagadnienia ogólne*, (red. P. Hofmański), t. I cz. 1, Warszawa 2013, s. 456.

socjalizm⁹⁰ i oparty został na tradycyjnej konstrukcji obejmującej postępowanie przygotowawcze i postępowanie przed sądem. Postępowanie przygotowawcze zachowało podział na śledztwo dochodzenie (zwykłe lub uproszczone). Śledztwo prowadził prokurator albo na jego polecenie niektóre czynności śledcze powierzano organom Milicji Obywatelskiej (MO), zaś dochodzenie prowadzić mogły organy Milicji Obywatelskiej z własnej inicjatywy. W postępowaniu przed sądem przede wszystkim posługiwano się zebrany w postępowaniu przygotowawczym materiałem, który przedstawiano w akcie oskarżenia.⁹¹ Jako funkcjonariusze MO, zgodnie z założeniami ich twórców, byli to wzorowi obywatele nowego, socjalistycznego społeczeństwa traktowani, jako przykład proletariackiego obywatela.⁹²

Po wydaniu postanowienia dotyczącego zamknięcia postępowania prowadzący dochodzenie przekazywał prokuratorowi akta sprawy wraz z dowodami rzeczowymi (art. 279 k.p.k. z 1969 r.). Zgodnie z wymogiem art. 284 § 1 k.p.k. z 1969 r. (Dział VII, Rozdział 29. „*Przebieg postępowania przygotowawczego*”) w terminie 14 dni od daty kiedy zamknięto śledztwo bądź otrzymania akt dochodzenia, które zamkniętego, bądź też innego zakończenia postępowania przygotowawczego powinien prokurator do sądu wnieść akt oskarżenia albo też wydać postanowienie dotyczące umorzenia lub warunkowego umorzenia albo zawieszenia postępowania lub wydać postanowienie o uzupełnieniu postępowania. Dla podejrzanego, który był tymczasowo aresztowany termin ten wynosił 7 dni (art. 284 § 2 k.p.k. z 1969 r.).

Podkreślić należy, że w ramach procesu publicznoskargowego, prokurator wnosił akt oskarżenia do sądu. W niektórych sytuacjach prokurator tracił legitymację w zakresie swego występowania i wówczas proces dalej toczył się przy poparciu pochodzącym od oskarżyciela posiłkowego.⁹³

W śledztwie i w dochodzeniu zasady sporządzania aktu oskarżenia były analogiczne, za wyjątkiem dochodzenia uproszczonego oraz w sprawach prywatnoskargowych. Prokurator był uprawnionym podmiotem do sporządzenia i wniesienia do sądu aktu oskarżenia niezależnie, czy postępowanie przygotowawcze prowadzone było w formie śledztwa, czy też dochodzenia.

⁹⁰ C. Kulesza, *Zasada skargowości*, [w:] *System Prawa Karnego Procesowego. Zasady procesu karnego*, (red. P. Hofmański), t. III cz. 1, Warszawa 2014, s. 602; A. Murzynowski, *Ocena i perspektywy rozwoju prawa karnego procesowego w Polsce*, PiP 1985, nr 4 (470), s. 19.

⁹¹ D. MakiŃa, *Historia prawa w Polsce*, Warszawa 2008, s. 613, 614; A. Herzog, *Bezstronność prokuratora – uwagi na marginesie artykułu K. Zgryzka*, Prok. i Pr. 2017, nr 11, s. 67.

⁹² M. Żak, *Indoktrynacja polityczna funkcjonariuszy Milicji Obywatelskiej w latach 1945–1948 na przykładzie ziemi legnickiej*, Przegląd Policyjny nr 1(121), Szczytno 2016, s. 126.

⁹³ Z. Młynarczyk, *Sprawa z oskarżenia publicznego bez oskarżyciela (dwugłos)*, NP 10–12/1988, s. 177.

W odniesieniu do śledztwa akt oskarżenia był sporządzony, a następnie wnoszony do sądu przez prokuratora osobiście. Akt oskarżenia w sposób obligatoryjny musiał spełniać wymagania formalne zgodnie z art. 295–297 k.p.k. z 1969 r. (podobnie jak w dochodzeniu zwyczajnym). Tylko w dochodzeniu uproszczonym organy uprawnione do prowadzenia postępowania uproszczonego mogły sporządzać i wносить do sądu akt oskarżenia i oskarżenie to popierać przed sądem I instancji. Organ prowadzący dochodzenie sam sporządzał akt oskarżenia, który mógł być bez uzasadnienia chyba, że uczynił to prokurator (art. 422 § 4 i 5 k.p.k. z 1969 r.). Ponadto czynności te wykonywać mogły w tym okresie organy WOP (Straży Granicznej) w związku z art. 288 § 2 k.k. W postępowaniu uproszczonym sporządzony przez MO akt oskarżenia zatwierdzał i wносił do sądu prokurator (art. 422 § 5 k.p.k. z 1969 r.). Jeżeli miałyby miejsce zmiana prowadzenia dochodzenia z powodów wymienionych w art. 422 § 6 k.p.k. z 1969 r. – początkowego w postępowaniu uproszczonym potem w postępowaniu zwyczajnym – obowiązkowe było uzasadnienie w akcie oskarżenia. Miało to miejsce w przypadku nieukończenia dochodzenia w ciągu 1 miesiąca od wszczęcia lub zawiłości sprawy. Wówczas akt oskarżenia odpowiadać musiał warunkom wymienionym w art. 295–297 k.p.k. z 1969 r. czyli musiał zawierać uzasadnienie. Natomiast w przestępstwach ściganych z oskarżenia prywatnego akt oskarżenia sporządzał i wносił pokrzywdzony występujący tu jako oskarżyciel prywatny. W tym trybie, w odróżnieniu od śledztwa, mogły być uproszczone wymagania formalne aktu oskarżenia, tzn. mógł zawierać oznaczenie osoby oskarżonego, zarzucany mu czyn i dowody, na których oskarżenie się opierało (art. 434 k.p.k. z 1969 r.). Na żądanie pokrzywdzonego MO przyjmowała ustną lub pisemną skargę, zabezpieczała dowody w razie potrzeby, po czym do właściwego sądu przesyłała skargę. Następnie na polecenie sądu w sprawach tych przeprowadzała dochodzenie albo dokonywała czynności określonych przez sąd, po czym zwracała do sądu akta zawierające wyniki postępowania (art. 435 § 1 i 2 k.p.k. z 1969 r.). W postępowaniu przyspieszonym aktem oskarżenia było zawiadomienie o przestępstwie razem z wnioskami dowodowymi, zatwierdzone przez prokuratora i składane na piśmie przed sądem przez funkcjonariusza MO bądź innego uprawnionego organu (art. 447 § 5 k.p.k. z 1969 r.).⁹⁴

Jak już wyżej wspomniano w Kodeksie postępowania karnego z 1969 r. przed wszystkimi sądami oskarżycielem publicznym był prokurator.

⁹⁴ D. Tarnowska, *Różnice między dochodzeniem a śledztwem w polskim procesie karnym*, Szczecin 2009, s. 145–147.

W granicach ustawowego upoważnienia prawo wykonywania czynności oskarżyciela publicznego przysługiwało również innym organom (art. 35 § 1 i 2 k.p.k. z 1969 r.). W dochodzeniu uproszczonym sporządzał i wносił akt oskarżenia do sądu organ prowadzący dochodzenie (wykluczając sytuacje, gdy sam to uczynił prokurator). Sporządzony przez Policję akt oskarżenia do sądu zatwierdzał i wносił prokurator zgodnie z art. 422 § 4 i 5 k.p.k. z 1969 r. Poza tym do sporządzania i skierowania do sądu aktu oskarżenia uprawnionymi organami były: a) na mocy ustaw szczególnych – gdy przedmiotem przestępstwa było drewno z lasów będących własnością Skarbu Państwa: leśniczy lub strażnik leśny lub inni pracownicy Służby Leśnej mocą art. 47 ust. 2 pkt 1 oraz art. 48 ust. 1 i 2 ustawy z 28 września 1991 r.⁹⁵; – gdy przedmiotem przestępstwa było drewno z parku narodowego: dyrektor parku narodowego i jego zastępca, konserwator obrębu ochronnego i obwodu ochronnego, nadleśniczy, leśniczy, podleśniczy, strażnik, starszy strażnik, funkcjonariusz Straży Parku w związku o przestępstwo z art. 290 i 291 k.k. z 1969 r. (art. 16 ust. 6 pkt 1 i 7 oraz art. 18 ust. 1 i art. 19 ustawy z 16 października 1991 r.⁹⁶; – gdy przedmiotem przestępstwa była zwierzyna: strażnik Państwowej Straży Łowieckiej (art. 39 ust. 2 pkt 7 ustawy z 13 października 1995 r.⁹⁷; b) na mocy paragrafu 1 i 2 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 6 grudnia 1969 r.⁹⁸ – okręgowe zarządy lasów państwowych, państwowe nadleśnictwa i parki narodowe, gdy przedmiotem przestępstwa było drewno z lasu państwowego albo z parku narodowego (art. 199, 213, 215 § 1 k.k. z 1969 r.); organy Państwowej Inspekcji Handlowej w związku z przestępstwami z art. 225 § 1 k.k. z 1969 r.; organy Państwowej Inspekcji Sanitarnej w związku z przestępstwami z art. 31, 32, 33 i 35 ust. 2 i 4 rozporządzenia z 22 marca 1928 r.⁹⁹; organy Państwowej Agencji Radiokomunikacyjnej w związku z przestępstwami z art. 75a ustawy z 23 listopada 1990 r.¹⁰⁰ i z art. 52 ust. 1 i 2 ustawy z 29 grudnia 1992 r.¹⁰¹;

⁹⁵ Ustawa z dnia 28 września 1991 r. o lasach (Dz.U. z 1991 r. nr 110, poz. 444).

⁹⁶ Ustawa z dnia 16 października 1991 r. o ochronie przyrody (Dz.U. z 1991 r. nr 114, poz. 492 ze zm.).

⁹⁷ Ustawa z dnia 13 października 1995 r. – Prawo łowieckie (Dz.U. z 1995 r. nr 147, poz. 713).

⁹⁸ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 6 grudnia 1969 r. w sprawie określenia organów uprawnionych do prowadzenia dochodzeń oraz do wnoszenia i popierania oskarżenia w postępowaniu uproszczonym, jak również zakresu spraw im zleconych (Dz.U. z 1969 r. nr 37, poz. 322 ze zm.).

⁹⁹ Rozporządzenie z dnia 22 marca 1928 r. o dozorcze nad artykułami żywności i przedmiotami użytku (Dz.U. z 1928 r. nr 36, poz. 343).

¹⁰⁰ Ustawa z dnia 23 listopada 1990 r. o łączności (Dz.U. z 1995 r. nr 117, poz. 564 ze zm.).

¹⁰¹ Ustawa z dnia 29 grudnia 1992 r. o radiofonii i telewizji (Dz.U. z 1993 r. nr 7, poz. 34 ze zm.; dodany przez § 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 29 kwietnia 1996 r. (Dz.U. z 1996 r. nr 56, poz. 256).

organy Wojsk Ochrony Pogranicza w związku z przestępstwami z art. 288 § 2 k.k. z 1969 r.; organy Polskiego Komitetu Normalizacji, Miary i Jakości w związku z przestępstwami z art. 31 ustawy z 8 lutego 1979 r.¹⁰²; urzędy skarbowe oraz inspektorzy kontroli skarbowej w związku z przestępstwami z art. 77–79 ustawy z 29 września 1994 r.¹⁰³

Kodeks postępowania karnego z 1969 r. przemodelował warunki formalne aktu oskarżenia z 1928 r., które określone zostały w: Dział VII. „*Postępowanie przygotowawcze*”, Rozdział 31. „*Akt oskarżenia*”, art. 295 – 297 k.p.k.

Art. 295 k.p.k. z 1969 r. stanowi:

„§ 1. *Akt oskarżenia powinien zawierać:*

- 1) *imię i nazwisko oskarżonego oraz inne dane o jego osobie i dane o zastosowaniu środka zapobiegawczego,*
- 2) *dokładne określenie zarzucanego oskarżonemu czynu ze wskazaniem czasu, miejsca, sposobu i okoliczności jego popełnienia oraz skutków, a zwłaszcza wysokości powstałej szkody,*
- 3) *wskazanie, że czyn został popełniony w warunkach wymienionych w art. 60 Kodeksu karnego,*
- 4) *wskazanie przepisów ustawy karnej, pod które zarzucany czyn podpada,*
- 5) *wskazanie sądu właściwego do rozpoznania sprawy i trybu postępowania,*
- 6) *uzasadnienie oskarżenia.*

§ 2. *W uzasadnieniu należy przytoczyć fakty i dowody, na których oskarżenie się opiera, a w miarę potrzeby wyjaśnić podstawę prawną oskarżenia i omówić okoliczności, na które powołuje się oskarżony w swej obronie.*”¹⁰⁴

W porównaniu z Kodeksem postępowania karnego z 1928 r. w nowym Kodeksie zmieniona została numeracja art. 279 § 1 pkt a – e k.p.k. z 1928 r. na art. 295 § 1 pkt 1– 6 k.p.k. z 1969 r. Ustawodawca wprowadza zmianę redakcyjną w treści art. 279 k.p.k. rozszerzając wcześniejsze wymagania:

¹⁰² Ustawa z dnia 8 lutego 1979 r. o jakości wyrobów, usług, robót i obiektów budowlanych (Dz.U. z 1979 r. nr 2, poz. 7; dodany przez § 1 pkt 4 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 2 sierpnia 1979 r. (Dz.U. z 1979 r. nr 20, poz. 120).

¹⁰³ Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o nieruchomości (Dz.U. z 1994 r. nr 121, poz. 591; dodany przez § 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 27 grudnia 1994 r. (Dz.U. z 1994 r. nr 140, poz. 797), którym to organy Polskiego Komitetu Normalizacji, Miary i Jakości pozbawiono tego uprawnienia; R.A. Stefański, *Rodzaje decyzji kończących postępowanie przygotowawcze*, [w:] *System Prawa Karnego Procesowego. Postępowanie przygotowawcze*, (red. P. Hofmański), t. X, Warszawa 2016, s. 1303-1305.

¹⁰⁴ Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 1969 r. nr 13, poz. 96 ze zm.).

1. w pkt a oprócz danych osobowych dodano wymóg danych: „... o zastosowaniu środka zapobiegawczego” (art. 295 § 1 pkt 1 k.p.k.);
2. w pkt b dodano: „oraz skutków, a zwłaszcza wysokości powstałej szkody” (art. 295 § 1 pkt 2 k.p.k.);
3. wprowadza całkiem nowy pkt 3 dotyczący wskazania, że czyn przestępczy popełniony został w warunkach określonych w art. 60 k.k. (art. 295 § 1 pkt 3 k.p.k.);
4. punkt 4 to art. 279 pkt c, który w zasadzie nie uległ w treści zmianie; nastąpiła tylko zmiana liczby pojedynczej wyrazu „przepisu” na liczbę mnogą „przepisów” (art. 295 § 1 pkt 4 k.p.k.);
5. punkt 5 to art. 279 pkt d: „wskazanie sądu, przed którym ma się odbyć rozprawa główna” zmieniony w treści na: „wskazanie sądu właściwego do rozpoznania sprawy”; dalej dodano: „i trybu postępowania” (art. 295 § 1 pkt 5 k.p.k.);
6. punkt 6 to niezmieniony art. 279 pkt e odnoszący się do wymogu uzasadnienia oskarżenia (art. 295 § 1 pkt 6 k.p.k.).

Poza tym wprowadzono do art. 295 k.p.k. całkiem nowy § 2 dotyczący uściślenia uzasadnienia.

Oprócz powyższych wymagań akt oskarżenia powinien zawierać: listę osób wraz z adresami, których wezwania żąda oskarżyciel; wykaz innych dowodów, których oskarżyciel domaga się, by przeprowadzono na rozprawie głównej (art. 281 § 1 k.p.k. z 1928 r. zmieniony na art. 296 § 1 pkt 1, 2 k.p.k. z 1969 r.) oraz listę pokrzywdzonych osób ujawnionych wraz z adresami (dodany jako nowy pkt 3). Dodany został również § 2 do art. 296 k.p.k. dotyczący możliwości wniesienia do wykazu dowodów przez prokuratora wniosku o zaniechanie wezwania i odczytanie zeznań na rozprawie przebywających za granicą świadków bądź mających stwierdzić niezaprzeczone w wyjaśnieniach przez oskarżonego „nie tak doniosłych” okoliczności. Poza tym wraz z aktem oskarżenia należało sądowi przesłać w chronologicznym porządku akta postępowania przygotowawczego, jak i też inne załączniki rozpatrywanej sprawy (art. 281 § 2 k.p.k. z 1928 r., zmieniony na art. 297 § 1 k.p.k. z 1969 r.) i zawiadomić ujawnionego pokrzywdzonego oraz oskarżonego o przesłaniu do sądu akt oskarżenia, a pokrzywdzoną instytucję społeczną lub państwową oprócz zawiadomienia prokurator powinien pouczyć o przysługującym im prawie do wytoczenia powództwa cywilnego albo nadesłania wyjaśnienia przyczyn jego niewytoczenia (dodany do art. 297 § 2 k.p.k.).

Oprócz tego (poza danymi określonymi w art. 295 § 1 pkt 1 k.p.k. z 1969 r.) akt oskarżenia odpowiadać powinien wymaganiom i warunkom, jakie określone są dla pisma procesowego (art. 104 § 1 k.p.k. z 1969 r.) oraz powinien zawierać dane, które zostały wymienione w art. 8 § 1 k.p.k. z 1969 r. W związku z tym zgodnie z art. 8 § 1 k.p.k. akt oskarżenia powinien oprócz wymaganych w akcie oskarżenia z 1928 r. danych personalnych zawierać: imiona rodziców oraz nazwisko rodowe matki; wiek oskarżonego (w doktrynie jednakowo traktowano zarówno datę urodzenia, jak i wiek oskarżonego¹⁰⁵); stosunki rodzinne (stan cywilny i rodzinny) oraz stosunki majątkowe w celu, np. zwolnienia od kosztów sądowych czy też poręczenia majątkowego, które oponowane było przez S. Wolińskiego w poprzednim Kodeksie; wykształcenie; zawód oraz miejsce zatrudnienia. Oprócz tego zaliczyć należało również „w miarę potrzeby” do danych personalnych o osobie oskarżonego, ustalenie w postępowaniu danych odnoszących się do właściwości charakteru oskarżonego, sposobu życia i jego warunków osobistych. Dane te można było zasygnalizować w uzasadnieniu (ważne, by znalazły się w aktach sprawy). Natomiast, jeśli chodzi o warunek wskazania karalności, to warunek ten traktowany był łącznie z art. 295 § 1 pkt 3 k.p.k. powołujący się na art. 60 k.k. odnoszący się do wskazania poprzedniej karalności oskarżonego. Następnie w akcie oskarżenia należało wskazać, czy wobec oskarżonego zastosowano środek zapobiegawczy – jeśli tak, to należało podać, jaki i od kiedy trwa. W przypadku jego wcześniejszej karalności należało podać za co oskarżony został skazany i wskazać kwalifikację prawną tego przestępstwa; czy, jakie i, gdzie odbył kary.¹⁰⁶ Należało też scharakteryzować jego zachowanie na wolności oraz w czasie odbywania kary tak, aby akt oskarżenia zwracał uwagę na potrzebę, by w toku postępowania ustalenia faktów charakteryzowały osobowość sprawcy popełnionego czynu.¹⁰⁷

Opis zarzucanego oskarżonemu czynu przytaczany był w konkluzji (zwanej popularnie zarzutem) aktu oskarżenia (art. 295 § 1 pkt 2 k.p.k. z 1969 r.). Konkluzja zawierała skrócony opis zarzucanego oskarżonemu działania z wyszczególnieniem cech działania decydujących o kwalifikacji prawnej tego czynu (konkluzja razem z uzasadnieniem daje obraz zarzucanego oskarżonemu

¹⁰⁵ H. Furmankiewicz i in., *Akty oskarżenia i rewizje. Zasady sporządzania i przykłady*, Warszawa 1957, s. 7.

¹⁰⁶ S. Kalinowski, *Postępowanie przed sądem pierwszej instancji*, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, (red. M. Mazur), Warszawa 1971, s. 340.

¹⁰⁷ S. Kalinowski, *Postępowanie przed sądem...*, op. cit., (red. M. Mazur), Warszawa 1971, s. 350.

czynu i to działanie wypełnia znamiona przestępstwa¹⁰⁸). Przepis ten jest bardziej rozbudowany od obowiązującego poprzednio przepisu, chociaż dokładne określenie czynu zarzucanego oskarżonemu w obu kodeksach, oznacza wskazanie okoliczności jego popełnienia: czasu, miejsca, sposobu oraz skutków. Zgadzam się z S. Waltosem, który uważa, iż celem ustawodawcy było zwrócenie uwagi, by podczas konkretyzowania istoty czynu nie pominięto tych elementów.¹⁰⁹ Ustawodawca zwraca szczególnie uwagę na obowiązek wskazania powstałej w wyniku przestępstwa wysokości szkody, ponieważ wpływa ona na ustalenie: właściwego trybu i właściwości rzeczowej sądu (tryb uproszczony art. 419 k.p.k. – szkoda do 5000 zł), wyższą karalność (art. 201 k.p.k.), zasądzenie odszkodowania (art. 363 k.p.k.) i obowiązku naprawienia powstałej szkody (art. 75 § 3 k.p.k.).¹¹⁰

Po wskazaniu czynu zarzucanego oskarżonemu należało następnie wskazać, że czyn przestępczy został popełniony w sytuacji recydywy określonej w art. 60 k.k. (art. 295 § 1 pkt 3 k.p.k. z 1969 r.). Należało więc podać poprzednią karalność oskarżonego. Powołując się na ten artykuł należało również wskazać pozostałe elementy, które decydowały o tym, że oskarżony popełnił czyn w warunkach recydywy specjalnej. W przypadku stwierdzenia w akcie oskarżenia, że oskarżony popełnił czyn w warunkach art. 60 k.k. i nie podał tych warunków uznawane było to za brak formalny aktu oskarżenia. W poprzednim kodeksie karalność związana z recydywą ogólną (art. 52 k.k.) czyli brakiem wskazania karalności nie była brakiem formalnym i jedynie mogła być rozpatrywana w aspekcie art. 8 § 2 k.p.k. z 1928 r. W nowym Kodeksie z 1969 r. nawet łącznie rozpatrywanie art. 261 pkt 4 i 275 k.p.k., z których wynika, że dane te zebrane muszą być w postępowaniu przygotowawczym, to obowiązek zebrania tych danych wcale nie oznaczał obowiązku, by na nie powoływano się w akcie oskarżenia. Na uwagę zasługuje fakt, iż co innego jest wskazanie w treści aktu oskarżenia o poprzedniej karalności, a czym innym są dane o karalności stanowiące osobny dokument o charakterze osobowym pozyskany z rejestru skazanych (odniesienie się do jednego zagadnienia nie stoi w sprzeczności z analizą drugiego, co słusznie zauważa D. Osowska). Dane dotyczące poprzedniej karalności, to dowód uzyskany w postępowaniu przygotowawczym i dlatego ich brak (jak też innych dowodów) należało rozpatrywać,

¹⁰⁸ Wyrok SN z dnia 5 marca 1963 r. IV K 641/62, LEX nr 170481; S. Kalinowski, *Postępowanie przed sądem...*, op. cit., (red. M. Mazur), Warszawa 1971, s. 350.

¹⁰⁹ S. Waltoś, *Akt oskarżenia procesie karnym*, Warszawa 1963, s. 59.

¹¹⁰ D. Osowska, *Sądowa kontrola oskarżenia w polskim procesie karnym*, *Studia Iuridica* 1977, t. XV, z. 1, s. 33.

jako zwrot sprawy w celu uzupełnienia postępowania przygotowawczego (pogląd M. Siewierskiego), gdyż w świetle przepisów k.p.k. z 1969 r. dane te nie są wymienione w art. 295, 296 oraz 297 k.p.k. Rozwiązanie zagadnienia polegało więc na przyjęciu odpowiedniego kryterium uprawniającego do zwrotu sprawy oraz ustosunkowania się do zaistniałego problemu konwalidacji. Należy również zaznaczyć, że dane dotyczące karalności powodują zmianę kwalifikacji, co w następstwie powoduje zmianę dotyczącą właściwości rzeczowej sądu, czy też trybu postępowania.¹¹¹

Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 18 października 1975 r., w oparciu o Kodeks postępowania karnego z 1969 r. stwierdził, iż brak zgromadzenia danych osobopoznawczych w postępowaniu przygotowawczym skutkujące nieuwzględnieniem w zarzucanym czynie (w opisie i kwalifikacji prawnej) okoliczności, że oskarżony jest przestępcą powrotnym, mogło uznane być za brak postępowania przygotowawczego i na mocy art. 299 § 1 pkt 2 k.p.k. skutkować mogło zwrotem sprawy oskarżycielowi.¹¹² Należy zauważyć, iż taką samą interpretację przyjął Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 26 maja 1961 r. w sytuacji, gdy uprzednie skazanie osoby oskarżonej miało istotne znaczenie dla określenia i przyjęcia kwalifikacji nowego przestępstwa, a w rozpatrywanej sprawie brakowało danych o karalności. Wówczas sąd uprawniony był do zwrócenia aktu oskarżenia prokuratorowi w celu dokonania uzupełnienia postępowania przygotowawczego.¹¹³

W dalszej kolejności w akcie oskarżenia należało podać kwalifikację prawną tego czynu, tzn. wskazać przepisy, pod które ten czyn podpada (art. 295 § 1 pkt 4 k.p.k. z 1969 r.) w celu „uściślenia” konkluzji i opisu zdarzenia faktycznego w uzasadnieniu. Kwalifikacja ta precyzuje prawne poglądy oskarżyciela na zarzucany oskarżonemu czyn w akcie oskarżenia i jego sformułowaniu oraz uzasadnia wskazaną właściwość sądu i tryb postępowania. W przypadku rozbieżności tych elementów znaczenie ma wówczas opis zarzucanego oskarżonemu czynu.¹¹⁴ Tak więc w akcie oskarżenia należało w tym miejscu wstępnie wskazać właściwy sąd do rozpoznania sprawy i właściwy tryb postępowania (art. 295 § 1 pkt 5 k.p.k. z 1969 r.).

Kolejny warunek formalny aktu oskarżenia to uzasadnienie. Akt oskarżenia w postępowaniu uproszczonym nie musiał mieć uzasadnienia (art. 422

¹¹¹ D. Osowska, *Sądowa kontrola oskarżenia...*, op. cit., s. 31–33.

¹¹² Postanowienie SN z dnia 18 października 1975 r., II KZ 219/75, OSNKW 1976/1/12, LEX nr 19073.

¹¹³ Uchwała SN z dnia 26 maja 1961 r., VI KO 86/60, OSNKW 1962/3/38, LEX nr 135377.

¹¹⁴ D. Osowska, *Sądowa kontrola oskarżenia...*, op. cit., s. 33, 34.

§ 4 k.p.k. z 1969 r.). Natomiast zwykły akt oskarżenia musiał zawierać uzasadnienie, w którym to przytaczano podstawę faktyczną (fakty i dowody znane oskarżycielowi), podstawę prawną oraz okoliczności, na które w swej obronie powoływał się oskarżony (art. 295 § 1 pkt 6 i § 2 k.p.k. z 1969 r.). D. Osowska stwierdza, iż art. 295 § 2 k.p.k. definitywnie rozwiązał prowadzoną w literaturze wcześniej dyskusję (przeciwników i zwolenników) dotyczącą konieczności uzasadniania aktu oskarżenia. Jak już wcześniej wspomniano w k.p.k. z 1928 r. uzasadnienie było ostatnim warunkiem formalnym aktu oskarżenia, ponieważ wykaz dowodów, które oskarżony winien do niego dołączyć był załącznikiem do aktu oskarżenia. Takie rozwiązanie krytykował S. Waltoś, który uważał, że wykaz dowodów należy włączyć do aktu oskarżenia, ponieważ musi być on dostatecznie uprawdopodobniony przez zebrane i powołane dowody przez oskarżyciela. Zaś z treści aktu powinny wynikać: teza dowodowa oraz wskazanie dowodów. Zatem wykaz dowodów winien być jego integralną częścią.¹¹⁵

Kodeks postępowania karnego z 1969 r. wykaz dowodów traktuje jako nieodłączną część wystosowanego aktu oskarżenia, jednakże w akcie tym prokurator winien wskazać tylko te dowody zebrane w postępowaniu przygotowawczym, których przeprowadzenie na rozprawie głównej było niezbędne (art. 296 § 1 pkt 2 k.p.k.).¹¹⁶ Rozszerzeniu uległ art. 281 § 1 k.p.k. z 1928 r. W stosunku do Kodeksu z 1928 r. zasada wskazania listy osób, których wezwania żąda oskarżyciel z ich adresami nie uległa zmianie. Natomiast nowością jest obowiązek wskazania wraz z adresami listy ujawnionych osób pokrzywdzonych (art. 296 § 1 pkt 3 k.p.k. z 1969 r.) w celu ułatwienia dla sądu rozstrzygnięć typu: czy zgłaszająca się osoba, jako powód cywilny, czy też oskarżyciel posiłkowy legitymowana jest wystąpić w procesie w tej roli (art. 44 k.p.k. i art. 52 k.p.k.), jak też w sytuacji zasądzenia z urzędu odszkodowania, gdy nie wytoczyła powództwa cywilnego pokrzywdzona instytucja społeczna lub państwowa (art. 363 k.p.k.). Nowością jest też, iż wykaz dowodów mógł zawierać także wniosek prokuratora o zaniechanie wezwania i odczytanie na rozprawie zeznań świadków, którzy przebywają za granicą bądź mających stwierdzić okoliczności, które nie zostały zaprzeczone w wyjaśnieniach przez oskarżonego i nie były na tyle doniosłe, aby konieczne było na rozprawie bezpośrednie ich przesłuchanie (art. 296 § 2 k.p.k.). Prokurator do złożonego aktu oskarżenia powinien również dołączyć i przesłać do sądu skompletowane

¹¹⁵ Ibidem, s. 34.

¹¹⁶ S. Kalinowski, *Postępowanie przed sądem...*, op. cit., (red. M. Mazur), Warszawa 1971, s. 351.

akta dochodzenia bądź śledztwa i inne załączniki dotyczące danej sprawy (art. 281 § 2 k.p.k. z 1928 r. i art. 297 § 1 k.p.k. z 1969 r.). Stąd wynika, że akta postępowania nie stanowią części aktu oskarżenia, a jedynie są niezbędnym załącznikiem (jak w każdej sprawie) traktowanym przez ustawę tak samo, jak inne wymogi formalne dotyczące samego aktu oskarżenia.¹¹⁷ O ich przesłaniu do sądu zawiadamiany był ujawniony pokrzywdzony i oskarżony przez prokuratora, zaś zawiadamiając pokrzywdzoną instytucję społeczną lub państwową prokurator pouczał o przysługującym im prawie wytoczenia powództwa cywilnego, a razie jego nie wytoczenia o nadesłaniu wyjaśnienia przyczyn (to nowy art. 297 § 2 k.p.k.).

Akt oskarżenia zgodnie z wymogiem Kodeksu z 1969 r. powinien być podpisany przez osobę składającą pismo. W przypadku, gdy osoba ta nie mogła się podpisać wówczas pismo podpisywała osoba upoważniona przez nią z wyjaśnieniem przyczyny złożenia swojego podpisu (art. 104 § 1 pkt 4 k.p.k.; art. 104 § 2 k.p.k.).

Kodeks z 1969 r. wyraźnie formułuje jako obowiązek podpisywanie pisma procesowego, ale nie był on tak rygorystycznie przestrzegany, by brak podpisu powodował wstrzymanie biegu rozpatrywanej sprawy i zgodnie z art. 105 k.p.k. powodował jego uzupełnienie. Wytyczne Prokuratury Generalnej podnoszą, iż ocenę, jako podstawę do wezwania w celu uzupełnienia brakującego podpisu należało uzależnić od znaczenia czynności procesowej, którą pismo to miało wywołać. W przypadku, gdy czynność procesowa uzależniona była tylko od woli i żądania uprawnionej do tego osoby, to pismo procesowe niepodpisane (dotyczące tej czynności) nie mogło otrzymać właściwego biegu, co oznaczało, że zachodziły warunki, by wezwano wnoszącego pismo procesowe do usunięcia tego braku. Tak więc czynność procesowa w odniesieniu do aktu oskarżenia uzależniona była od woli i żądania oskarżyciela, i dlatego występujący brak podpisu należało uważać za brak powodujący konieczność wezwania do uzupełnienia podpisu przez oskarżyciela pod rygorem bezskuteczności.¹¹⁸

Kodeks postępowania karnego z 1969 r. zasadniczo przemodelował formalną i merytoryczną kontrolę oskarżenia, którą oparto na dwóch założeniach: pierwszym – związanym z modelem postępowania w sądzie I instancji, dla którego bazą wydawanego orzeczenia były zgromadzone materiały w postępowaniu przygotowawczym mające wpływ na prawidłowość prowadzenia

¹¹⁷ D. Osowska, *Sądowa kontrola oskarżenia...*, op. cit., s. 34–36.

¹¹⁸ Prokuratura Generalna, *Wytyczne, komentarze i wyjaśnienia odnoszące się do nowego prawa karnego*, Warszawa 1969, z. 1, s. 68; D. Osowska, *Sądowa kontrola oskarżenia...*, op. cit., s. 36.

rozprawy głównej, zaś drugim założeniem było dążenie do wykrycia prawdy materialnej. Efektem tych założeń było wprowadzenie kontroli faktycznej oskarżenia w zakresie czynności określonej w art. 299 § 1 pkt 4 k.p.k. – „*oddania pod sąd przez sąd*”.¹¹⁹

Kontrola warunków formalnych aktu oskarżenia została powierzona na mocy art. 298 k.p.k. prezesowi sądu, który uprawniony został do badania, czy akt ten odpowiada warunkom formalnym wymienionym w art. 295–297 k.p.k. i czy została dołączona odpowiednia liczba jego odpisów (co dodano w Kodeksie z 1969 r.). Jeżeli wymagań dotyczących aktu oskarżenia, jak też pisma procesowego nie spełniał albo nie dołączono odpowiedniej liczby jego odpisów wówczas prezes sądu w zależności od tego, jaki rodzaj braków występował mógł zwrócić oskarżycielowi akt oskarżenia w celu ich usunięcia w terminie 7 dni (np. w celu dołączenia odpowiedniej liczby jego odpisów albo zgodnie z art. 105 § 1 k.p.k. wezwać oskarżyciela w celu złożenia podpisu).¹²⁰

W Kodeksie z 1969 r. odstąpiono od określenia z k.p.k. z 1928 r., że w przypadku oskarżyciela prywatnego termin 7 dni jest terminem zawitym, który powoduje ograniczenie liczby wnoszonych uproszczonych aktów oskarżenia. Poza tym, w treści dotyczącej zakresu warunków formalnych poszerzono o dołączenie do aktu oskarżenia odpowiedniej liczby jego odpisów. W nowym Kodeksie, w fazie przygotowania do rozprawy głównej, w gestii sądu pozostawiono możliwość zwrotu rozpatrywanej sprawy do uzupełnienia postępowania przygotowawczego z tą zmianą, iż zastosowanie tej instytucji procesowej wykluczono na posiedzeniu niejawnym, ponieważ k.p.k. z 1969 r. nie przewidywał tego rodzaju posiedzenia. Prokuratora, po uzupełnieniu postępowania przygotowawczego, wyposażono w możliwość podtrzymania wcześniej złożonego aktu oskarżenia w wypadku uznania, iż nie miało ono wpływu na treść i podstawy poprzednio złożonego aktu oskarżenia, możliwość złożenia nowego aktu oskarżenia lub umorzenia postępowania (art. 300 k.p.k.). Niemożność usunięcia istotnych braków w wypadku zwrotu z rozprawy danej sprawy do uzupełnienia postępowania przygotowawczego zastąpiono w tym zakresie zwrotem „*znacznych trudności*”. Ustawodawca rozszerzył w ten sposób w postępowaniu przygotowawczym podstawę oceny jego istotnych braków pod kątem zastosowania dopuszczalności wskazanej instytucji karnoprosesowej (art. 344 § 1 k.p.k. z 1969 r. – usunięcie braków dokonane w postępowaniu sądowym, zaś art. 305 § 1 k.p.k. z 1928 r. stanowi o ich

¹¹⁹ T. Razowski, *Formalna i merytoryczna kontrola oskarżenia w polskim procesie karnym*, Kraków 2005, s. 47, 48.

¹²⁰ S. Kalinowski, *Postępowanie przed sądem...*, op. cit., (red. M. Mazur), Warszawa 1971, s. 350, 355.

usunięciu na rozprawie). Kodeks z 1969 r., w porównaniu z poprzednio obowiązującą ustawą procesową, wyodrębnił jako dodatkową podstawę zwrotu – „*potrzebę poszukiwania dowodów*”¹²¹ ze względu na odmienny układ zadań rozpatrywanej instytucji procesowej, jak też szerszy krąg mogących uzasadniać jej zastosowanie okoliczności.¹²² Adresatem postanowienia dotyczącego zwrotu sprawy z rozprawy w celu uzupełnienia postępowania przygotowawczego został określony prokurator, a nie jak w poprzednim kodeksie oskarżyciel publiczny, przez co w ten sposób nieprokuratorskim oskarżycielom publicznym, wyłączono możliwość zwrotu sprawy z rozprawy.

Jeśli chodzi o treść aktu oskarżenia, jego warunki formalne oraz kontrolę formalną, to sama ustawa z 19 kwietnia 1969 r. ogłaszająca nowy Kodeks z 1969 r. je wprowadziła. Natomiast w późniejszym okresie żadnych zmian w tym zakresie nie wprowadzono, aż do 1 września 1998 r. kiedy to zaczął obowiązywać nowy Kodeks z 1997 r. Był to okres spokojny, choć prawo karne dalekie było od ideału, gdyż zawierało wiele mankamentów.

¹²¹ T. Razowski, *Formalna i merytoryczna kontrola...*, op. cit., s. 48, 49, 50.

¹²² S. Cora, *Zwrot sprawy do uzupełnienia postępowania przygotowawczego w polskim procesie karnym*, Warszawa 1987, s. 91; T. Razowski, *Formalna i merytoryczna kontrola...*, op. cit., s. 50.

AKT OSKARŻENIA W KODEKSIE POSTĘPOWANIA KARNEGO Z 6 CZERWCA 1997 R. I JEGO EWOLUCJA DO 2017 R.

Do jeszcze obowiązującego Kodeksu postępowania karnego z 1969 r. istotne zmiany zostały wprowadzone przez Sejm tzw. dużą nowelizacją k.p.k. z 1969 r., czyli ustawą z dnia 29 czerwca 1995 r.,¹²³ i jednocześnie były zwiastunem nowego Kodeksu.¹²⁴ Kilka dni później, bo 6 lipca 1995 r.¹²⁵ jeszcze raz Sejm znowelizował k.p.k. z 1969 r. wprowadzając instytucję świadka anonimowego (*incognito*) do procedury karnej (art. 164a k.p.k.).¹²⁶ Wreszcie rząd 18 sierpnia 1995 r. wniósł do Sejmu ostateczny projekt nowego Kodeksu postępowania karnego jednocześnie z Kodeksem karnym i Kodeksem karnym wykonawczym, które zostały opublikowane 6 czerwca 1997 r. Treść kodyfikacji dopełniła mająca obowiązywać 3 lata¹²⁷ ustawa czasowa z dnia 25 czerwca 1997 r.¹²⁸ o świadku koronnym.¹²⁹ Instytucja świadka anonimowego i koronnego funkcjonują do dnia dzisiejszego i są skutecznym środkiem służącym do zwalczania przestępczości zorganizowanej.

¹²³ Ustawa z dnia 29 czerwca 1995 r. o zmianie Kodeksu postępowania karnego, ustawy o ustroju sądów wojskowych, ustawy o opłatach w sprawach karnych i ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz.U. z 1995 nr 89, poz. 443 ze zm.).

¹²⁴ G. Gozdór, *Współczesny obraz polskiej procedury karnej na tle standardów europejskich*, [w:] *Synteza prawa polskiego od 1989 r.*, (red. T. Guz, J. Głuchowski, M. R. Pałubska), Warszawa 2013, s. 617, 618.

¹²⁵ Ustawa z dnia 6 lipca 1995 r. o zmianie Kodeksu postępowania karnego (Dz.U. z 1995 r. nr 89, poz. 444).

¹²⁶ M. Budnik, *Świadek incognito w procesie karnym*, Dokonania Młodych Naukowców, 2/2014, nr 3, DVD, s. 579; B. Hołyst, *Kryminalistyka*, Warszawa 2004, s. 1178, 1179.

¹²⁷ S. Waltoś, *Polski proces karny w latach 1956–1997*, [w:] *System Prawa Karnego Procesowego. Zagadnienia ogólne*, (red. P. Hofmański), t. I cz. 1, Warszawa 2013, s. 394–398.

¹²⁸ Ustawa z dnia 25 czerwca 1997 r. o świadku koronnym (Dz.U. z 2016 r. poz. 1197 ze zm.).

¹²⁹ L. Krzyżanowski, *Historia ustroju i prawa w Polsce. Repetytorium*, Bielsko-Biała 2013, s. 223

Ustawą z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego z 1997 r. oraz Przepisy wprowadzające Kodeks postępowania karnego¹³⁰ powinny wejść w życie 1 stycznia 1998 r., jednakże data ta została zmieniona na dzień 1 września 1998 r.¹³¹ Tym samym uchylony został wcześniej obowiązujący Kodeks postępowania karnego z 1969 r. wyznaczając nowe kierunki zmian w polskim procesie karnym.

W Kodeksie postępowania karnego w 1997 r., jedną z głównych zalet w odniesieniu do porozumień procesowych, które zostały w nim uwzględnione było przyspieszenie postępowania karnego, przestrzeganie gwarancji praw podmiotów w wymiarze porozumienia oraz przestrzegania celów przyświecających całemu postępowaniu karnemu.¹³²

Kodeks z 1997 r. składa się z XV działów, które podzielone zostały na rozdziały. Jego systematyka w zasadzie nie odbiega od założeń redakcyjnych Kodeksu postępowania karnego z 1969 r. Zmiana redakcyjna podziału tekstu normatywnego jedynie dotyczy działu XI, gdzie wyodrębniono nadzwyczajne środki zaskarżenia odnoszące się do kasacji i wznowienia postępowania (w poprzednim kodeksie były one uregulowane w dziale XI obejmującym wszystkie łącznie postępowania po uprawomocnieniu się orzeczenia). W nowym kodeksie, wzorem kodeksu poprzedniego, dokonano regulacji podziału przedmiotu na określone grupy zagadnień:

1. Dział I. „Przepisy wstępne” – to w zasadzie niejednolity przedmiot regulacji, ponieważ zawiera przepisy w sposób ogólny określające przedmiot i cel postępowania karnego oraz naczelných zasad procesowych, którym ustawodawca nadał wymiar kodeksowy (m. in. została skodyfikowana w art. 14 k.p.k. zasada skargowości). Poza tym z przebiegiem procesu uregulowano zagadnienia dotyczące negatywnych przesłanek procesowych (art. 17 § 1 k.p.k.) oraz zawieszenia postępowania (art. 22 k.p.k.);
2. Dział II i III – związany jest z uczestnikami postępowania karnego; te zagadnienia odnieść można do wszystkich jego etapów postępowania i jako mające charakter statyczny określają status uczestników

¹³⁰ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 1997 r. nr 89, poz. 555 ze zm.) oraz Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Przepisy wprowadzające Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 1997 r. nr 89, poz. 556).

¹³¹ Ustawa z dnia 12 grudnia 1997 r. (Dz.U. z 1997 r. nr 160, poz. 1083), która weszła w życie z dniem 31 grudnia 1997 r.

¹³² M. Jasińska, *Przegląd zmian w zakresie trybów konsensualnych zakończenia postępowania karnego na gruncie Kodeksu Postępowania Karnego z 1997 roku*, [w:] *Dynamika zmian w prawie*, (red. M. Nawrocki, M. Rylski), Warszawa 2017, s. 87.

- postępowania karnego: Dział II – dotyczy statusu sądu, jako organu procesowego, Dział III – dotyczy statusu pozostałych uczestników postępowania (stron lub *quasi*–stron w toku postępowania);
3. Dział IV–VI – dotyczy przebiegu postępowania; ustawodawca wprowadza tu regulacje odnoszące się do czynności procesowych, środków przymusu i postępowania dowodowego; zagadnienia związane są z przebiegiem postępowania, mają charakter ogólny i można je zastosować we wszystkich stadiach procesu;
 4. Dział VII–XIII – dotyczy bezpośrednio dynamiki postępowania, tzn. obejmuje normy, które regulują przebieg postępowania w poszczególnych jego etapach: Dział VII. „*Postępowanie przygotowawcze*”; Dział VIII. „*Postępowanie przed sądem pierwszej instancji*”; Dział IX. „*Postępowanie odwoławcze*”; Dział X. „*Postępowania szczególne*”; Dział XI. „*Nadzwyczajne środki zaskarżenia*” – dotyczy postępowania odwołując się do nadzwyczajnych środków zaskarżenia, zaś Dział XII postępowania po uprawomocnieniu się orzeczenia, a Dział XIII postępowania dotyczącego stosunków międzynarodowych w sprawach karnych;
 5. Dział XIV – związany jest z kosztami procesu;
 6. Dział XV – ustawodawca określa tu przepisy dotyczące postępowania karnego w sprawach, które podlegają orzecznictwu sądów wojskowych.¹³³

Akt oskarżenia, jako pismo procesowe w k.p.k. z 1969 r. znajdował się w Dziale VII. „*Postępowanie przygotowawcze*”, Rozdział 31. „*Akt oskarżenia*”. W Kodeksie z 1997 r. znajduje się także w Dziale VII. „*Postępowanie przygotowawcze*”, ale w bardziej rozbudowanym Rozdziale 39. „*Akt oskarżenia*”. Rozdział ten nie zawiera tylko przepisów, które odnoszą się do aktu oskarżenia, ale też poświęcony jest etapowi postępowania przygotowawczego następującego po zamknięciu dochodzenia lub śledztwa, kończącego się wniesieniem aktu oskarżenia do sądu, wydaniem postanowienia o zawieszeniu lub umorzeniu postępowania przygotowawczego, bądź też o uzupełnieniu dochodzenia lub śledztwa. Oprócz tego w rozdziale tym zostały uregulowane dwie instytucje:

¹³³ M. Żak, *Źródła prawa karnego procesowego i rola orzecznictwa sądowego*, [w:] *System Prawa Karnego Procesowego. Zagadnienia ogólne*, (red. P. Hofmański), t. I cz. 1, Warszawa 2013, s. 456, 457.

art. 335 k.p.k. – wniosek o skazanie bez rozprawy i art. 336 k.p.k. – wniosek o warunkowe umorzenie postępowania, który może zastępować akt oskarżenia.¹³⁴ W stosunku do art. 284 k.p.k. z 1969 r. pominięto decyzję odnoszącą się do warunkowego umorzenia postępowania przygotowawczego, ponieważ w świetle art. 66 § 1 k.k. to sąd jest uprawniony do jej wydania, a nie prokurator. Mimo tej różnicy jednak należy przyjąć, iż wniesienie wniosku o warunkowe umorzenie postępowania do sądu określone w art. 336 § 1 k.p.k. (zamiast aktu oskarżenia) jest jednym ze sposobów prowadzących do zakończenia postępowania przygotowawczego, który nie jest wymieniony w komentowanym przepisie ustawy (art. 331 § 1 k.p.k.). Z wnioskiem tym mogą również samodzielnie wystąpić niektóre organy dochodzeniowe (art. 325 i § 3 k.p.k.).¹³⁵

Jeśli chodzi o terminy zakończenia postępowania przygotowawczego, to zostały one określone w Kodeksie z 1969 r. w Dziale VII, Rozdział 29. „*Przebieg postępowania przygotowawczego*” w art. 284 k.p.k., zaś w obowiązującym Kodeksie 1997 r. terminy te zostały określone w Dziale VII, Rozdział 39. „*Akt oskarżenia*” w art. 331 k.p.k., czyli w strukturze działu odnoszącego się do postępowania przygotowawczego. Oznacza to, że rozdział ten dotyczy fazy zakończenia postępowania przygotowawczego, jak też aktu oskarżenia.

Założeniem projektodawcy było uproszczenie i odformalizowanie procedury na etapie postępowania przygotowawczego. W pierwszej kolejności projektodawca zakładał uproszczenie postępowania przygotowawczego, które prowadzone miało być w formie dochodzenia, odstąpiono w nim od wszechstronnego obowiązku wyjaśniania okoliczności sprawy oraz zaniechania protokołowania w dochodzeniu wszystkich czynności procesowych (postępowanie przygotowawcze pozostawało w rękach Policji i prokuratora). Ostatecznie przyjęto w art. 311 k.p.k. założenie, że śledztwo w postępowaniu przygotowawczym prowadzi prokurator, a dochodzenie Policja. Projektodawca zakładał, że dochodzenie uproszczone sprawować miało ograniczenie dochodzenia tylko do ustalenia, czy istnieją przesłanki do wniesienia aktu oskarżenia bądź innego zakończenia postępowania. Oprócz tego poza czynnościami związanymi z przesłuchaniem podejrzanego i pokrzywdzonego oraz obligatoryjnymi czynnościami związanymi z przedstawieniem zarzutów bądź zmianą tego postanowienia, pozostałe czynności utrwalone mogły być w formie notatki

¹³⁴ P. Hofmański, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do artykułów 297–467*, t. II, Warszawa 2011, s. 279.

¹³⁵ T. Grzegorzczak, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz Lex*, art. 1–467, t. I, Warszawa 2014, s. 1151; P. Hofmański, *Kodeks postępowania karnego...*, op. cit., s. 280, 281.

urzędowej nie zaś w formie protokolarnej (art. 319 k.p.k. z 1997 r. obecnie uchylony).¹³⁶

Według brzmienia pierwotnego art. 331 § 1 k.p.k. z 1997 r. od daty zamknięcia śledztwa lub dochodzenia bądź od otrzymania sporządzonego w postępowaniu uproszczonym aktu oskarżenia prokurator wносił do sądu w ciągu 14 dni akt oskarżenia albo wydawał postanowienie o zawieszeniu, umorzeniu postępowania przygotowawczego, albo też wydawał postanowienie o uzupełnieniu śledztwa lub dochodzenia. W przypadku, gdy podejrzany był aresztowany termin ten wynosił 7 dni (art. 331 § 2 k.p.k.).

Należy zauważyć, że unormowanie to zapewniało szybkość postępowania. Obowiązywało nie tylko prokuratora, ale wprowadzone zostało również w interesie podejrzanego, który powinien w krótkim czasie dowiedzieć się, czy postawiony zastanie w stan oskarżenia, czy też nie.

Nowelą z dnia 20 lipca 2000 r.¹³⁷ do art. 331 k.p.k. dodano § 3, w sprawie podejrzanego wobec którego zastosowano tymczasowe aresztowanie, dotyczący wymogu wniesienia aktu oskarżenia w terminie nie później niż 14 dni przed upływem określonego dotychczas terminu dotyczącego stosowania tego środka. Przepis ten ponownie zmieniono ustawą z dnia 10 stycznia 2003 r.¹³⁸ Przebudowa § 1 tegoż artykułu związana była ze zmianą struktury postępowania przygotowawczego, a szczególnie jego odmiennego układu form i organów, które postępowanie prowadzą (w śledztwie sporządza akt oskarżenia prokurator, zaś w dochodzeniu Policja, a prokurator zatwierdza go i wnosi do sądu). Ponadto ustawa ta wprowadziła nowy przepis § 2, który spowodował, że dotąd obowiązujący § 2 i 3 odpowiednio otrzymały numerację § 3 i 4.¹³⁹

Nowela ta odrębnie uregulowała śledztwo i dochodzenie. Art. 331 k.p.k. dotyczy wprost tylko śledztwa, ale na mocy art. 325a § 2 k.p.k. ma również odpowiednie zastosowanie do dochodzenia. Poza tym upoważnione zostały do samodzielnego wniesienia aktu oskarżenia organy uprawnione mocą rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości sporządzonego na podstawie treści

¹³⁶ M. Żak, *Źródła prawa karnego procesowego i rola orzecznictwa sądowego*, [w:] *System Prawa Karnego Procesowego...*, (red. P. Hofmański), t. I cz. 1, Warszawa 2013, s. 458, 459.

¹³⁷ Ustawa z dnia 20 lipca 2000 r. – o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Przepisy wprowadzające Kodeks postępowania karnego oraz ustawy – Kodeks karny skarbowy (Dz.U. z 2000 r. nr 62, poz. 717), która weszła w życie z dniem 1 września 2000 r.

¹³⁸ Ustawa z dnia 10 stycznia 2003 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Przepisy wprowadzające Kodeks postępowania karnego, ustawy o świadku koronnym oraz ustawy o ochronie informacji niejawnych (Dz.U. z 2003 nr 17, poz. 155 ze zm.), która weszła w życie z dniem 1 lipca 2003 r.

¹³⁹ P. Hofmański, *Kodeks postępowania karnego...*, op. cit, s. 281.

art. 325d k.p.k. i z mocy ustaw szczególnych do prowadzenia dochodzenia, chyba że inaczej postanowi prokurator (zgodnie z treścią art. 331 § 2 k.p.k.). Mocą ustaw do sporządzania oraz wnoszenia aktu oskarżenia, tak jak w Kodeksie z 1969 r., posiadają: nadleśniczy, zastępca nadleśniczego, strażnik leśny oraz inżynier nadzoru, podleśniczy i leśniczy (art. 47 ust. 2 pkt 7 oraz art. 48 u.l.) oraz strażnik Państwowej Straży Łowieckiej mocą art. 39 ust. 2 pkt 7 pr.łow. Natomiast nie posiadają uprawnienia, do sporządzania oraz wnoszenia aktu oskarżenia, ze względu na brak takiego uprawnienia, bo ustawa z 16 kwietnia 2004 r.¹⁴⁰ dla nich takiego uprawnienia nie przewiduje: dyrektor parku narodowego i jego zastępca, konserwator obrębu ochronnego, konserwator obwodu ochronnego, podleśniczy, leśniczy, nadleśniczy, strażnik, starszy strażnik oraz funkcjonariusz Straży Parku.¹⁴¹

Model postępowania przygotowawczego został nadal zachowany – istnieje podział na śledztwo oraz dochodzenie. W śledztwie uprawnionym organem do sporządzenia oraz do wniesienia aktu oskarżenia był i nadal został prokurator, zaś w dochodzeniu prokurator, wyżej wymienione organy mocą ustawy o prawie łowieckim i o lasach oraz te same organy, które pod rządami k.p.k. z 1969 r. je miały (w nowym kodeksie Straż Graniczna zastąpiła organy Wojsk Ochrony Pogranicza). Ze zmianą niektórych ustaw wchodzi w grę też inne przedsiębiorstwa, ale dalej związane są z działalnością organów z k.p.k. z 1969 r. – Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 31 sierpnia 1998 r.¹⁴² § 1 i 2 ust. 2). W organach Państwowej Agencji Radiokomunikacyjnej uprawnienia organów przejął Prezes Urzędu Regulacji Telekomunikacji i Poczty (rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 czerwca 2003 r.¹⁴³ § 1 pkt 4), a później Prezes Urzędu Komunikacji Elektronicznej

¹⁴⁰ Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. z 2005 r. poz. 1651 ze zm.).

¹⁴¹ R.A. Stefański, *Rodzaje decyzji kończących postępowanie przygotowawcze*, [w:] *System Prawa Karnego Procesowego. Postępowanie przygotowawcze*, (red. P. Hofmański), t. X, Warszawa 2016, s. 1305, 1306.

¹⁴² Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 31 sierpnia 1998 r. w sprawie określenia organów uprawnionych obok Policji do prowadzenia dochodzeń oraz organów uprawnionych do wnoszenia i popierania oskarżenia przed sądem pierwszej instancji w sprawach podlegających rozpoznaniu w postępowaniu uproszczonym, jak również zakresu spraw zleconych tym organom (Dz.U. z 1998 r. nr 114, poz. 740 ze zm.).

¹⁴³ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 czerwca 2003 r. w sprawie określenia organów uprawnionych obok Policji do prowadzenia dochodzeń oraz organów uprawnionych do wnoszenia i popierania oskarżenia przed sądem pierwszej instancji w sprawach podlegających rozpoznaniu w postępowaniu uproszczonym, jak również zakresu spraw zleconych tym organom (Dz.U. z 2003 r. nr 108, poz. 1019 ze zm.).

(Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 20 października 2006 r.¹⁴⁴ § 1). To uprawnienie mocą Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 września 2015 r.¹⁴⁵ mają obecnie te same organy. Policja w dochodzeniu mogła sporządzić akt oskarżenia, ale zatwierdzał i wносił go do sądu prokurator (art. 331 § 1 k.p.k.).¹⁴⁶

W nowym Kodeksie postępowania karnego z 1997 r. art. 332 k.p.k. określa szczególne wymogi formalne dotyczące publicznego aktu oskarżenia. Artykuł ten zastąpił obowiązujący art. 295 k.p.k. z 1969 r.:

1. art. 295 § 1 pkt 1 k.p.k. z 1969 r. w zasadzie nie uległ w treści zmianie (jedynie skreślono po słowie „oskarżonego” spójnik „oraz” wprowadzając przecinek i w dalszej treści po słowie „osobie” spójnik „i” zastąpiono spójnikiem „oraz” w art. 332 § 1 pkt 1 k.p.k.;
2. pkt 2 to niezmienny art. 295 § 1 pkt 2 k.p.k. z 1969 r. występujący jako art. 332 § 1 pkt 2 k.p.k. ;
3. w art. 295 § 1 pkt 3 k.p.k. z 1969 r. zmieniono: „w art. 60 Kodeksu karnego” na „w art. 64 Kodeksu karnego” w art. 332 § 1 pkt 3 k.p.k.;
4. pkt 4 to niezmienny art. 295 § 1 pkt 4 k.p.k. z 1969 r. występujący jako art. 332 § 1 pkt 4 k.p.k.;
5. pkt 5 to niezmienny art. 295 § 1 pkt 5 k.p.k. z 1969 r. występujący jako art. 332 § 1 pkt 5 k.p.k.;
6. pkt 6 to niezmienny art. 295 § 1 pkt 6 k.p.k. z 1969 r. występujący jako art. 332 § 1 pkt 6 k.p.k.

Poza tym art. 295 § 2 k.p.k. z 1969 r. dotyczący uściślenia uzasadnienia nie ulega zmianie i występuje jako art. 332 § 2 k.p.k.¹⁴⁷

¹⁴⁴ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 20 października 2006 r. w sprawie określenia organów uprawnionych obok Policji do prowadzenia dochodzeń oraz organów uprawnionych do wnoszenia i popierania oskarżenia przed sądem pierwszej instancji w sprawach podlegających rozpoznaniu w postępowaniu uproszczonym, jak również zakresu spraw zleconych tym organom (Dz.U. z 2006 r. nr 200, poz. 1477).

¹⁴⁵ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 września 2015 r. w sprawie określenia organów uprawnionych obok Policji do prowadzenia dochodzeń oraz organów uprawnionych do wnoszenia i popierania oskarżenia przed sądem pierwszej instancji w sprawach , w których prowadzono dochodzenie, jak również zakresu spraw zleconych tym organom (Dz.U. z 2015 r. poz. 1725).

¹⁴⁶ R.A. Stefański, *Rodzaje decyzji kończących postępowanie przygotowawcze*, [w:] *System Prawa Karnego Procesowego...*, (red. P. Hofmański), t. X, Warszawa 2016, s. 1306, 1307; B. Skowron, *Art. 331 k.p.k., teza 2, 3*, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, (red. K. Dudka), LEX 2018, dostęp na 30 listopada 2022 r.

¹⁴⁷ Opracowanie własne na podstawie zestawienia porównawczego aktów prawnych Kodeksu postępowania karnego z 1969 r. i z 1997 r.: W. Cieślak, *Zestawienia porównawcze. Kodeksy postępowania karnego 1969–1997*, Sopot 1998, s. 253.

Zatem w porównaniu z Kodeksem z 1969 r. art. 332 § 1 pkt 1–6 k.p.k. utworzony został niemalże poprzez dosłowne jego powtórzenie (poza niewielkimi zmianami redakcyjnymi w treści w pkt 1 i pkt 3). Dopiero z chwilą wejścia w życie ustawy z dnia 10 września 1999 r.¹⁴⁸ zmianie uległ w § 1 pkt 3 poprzez zrównanie skazania w wymienionych warunkach w art. 64 k.k. ze skazaniem określonym w warunkach przepisu art. 37 § 1 pkt 4 k.k.s. dotyczącego umyślnego powrotu do przestępstwa karnego skarbowego.

Następną zmianę wprowadziła ustawa wydana 10 stycznia 2003 r., w której to w związku z przebudową struktury postępowania przygotowawczego, dodano do omawianego przepisu § 3 powtarzający uprzednio funkcjonujące rozwiązanie w ramach dochodzenia uproszczonego. Ustawodawca regulację (art. 474 § 3 k.p.k.) odnoszącą się do uproszczonego aktu oskarżenia przeniósł do omawianego przepisu, jako akt oskarżenia sporządzony w dochodzeniu.¹⁴⁹ W związku z tym art. 332 § 3 k.p.k. stanowi, że sporządzony przez Policję lub organ określony w art. 325d, akt oskarżenia może nie mieć uzasadnienia.¹⁵⁰ Ponieważ sporządzony, np. przez Policję akt oskarżenia zatwierdza prokurator (art. 331 § 1 k.p.k.), to nie musi on do zatwierdzonej skargi dopisywać uzasadnienia i choć będzie to akt oskarżenia prokuratora, to nie musi zawierać uzasadnienia. Taki skrócony akt oskarżenia nie może samodzielnie sporządzić prokurator, ale wskazane podmioty w art. 325d k.p.k. Jednakże należy zaznaczyć, że w praktyce nie należało przyjmować go, jako zasady dotyczącej powyższych organów prowadzących dochodzenie, ale możliwość rezygnacji z uzasadnienia, gdy sprawstwo oskarżonego i okoliczności popełnienia czynu przestępczego nie budziły wątpliwości (nie były ani prawnie, ani dowodowo skomplikowane i sam oskarżony nie kwestionował tego sprawstwa).¹⁵¹ Natomiast w trybie przyspieszonym w ogóle ustawa wyłączała sporządzenie uzasadnienia we wniosku dotyczącym rozpoznania sprawy (wniosek – „nie zawiera”, a nie – „może nie zawierać”) co oznacza, że nie ma tu zastosowania przepis art. 332 § 1 pkt 6 i § 2 k.p.k. Związane to było z koniecznością

¹⁴⁸ Ustawa z dnia 10 września 1999 r. – Przepisy wprowadzające Kodeks karny skarbowy (Dz.U. z 1999 r. nr 83, poz. 931 ze zm.) obowiązująca od 17 października 1999 r. nakazywała wskazanie, że czyn popełniony został w wymienionych warunkach w art. 37 § 1 pkt 4 k.k.s. z 1999 r., tzn. w warunkach umyślnego powrotu do przestępstwa karnego skarbowego.

¹⁴⁹ P. Hofmański, *Kodeks postępowania karnego...*, op. cit., s. 290.

¹⁵⁰ W. Grzegorzczak, *Glosa do postanowienia SN z dnia 17 grudnia 2008 r.*, I KZP 26/08, Prok. i Pr. 2009/7–8/243–246, teza 1; E. Samborski, *Glosa do uchwały SN z dnia 20 czerwca 2004 r.*, I KZP 10/04, PS 2005/4/182, teza 1.; S. Steinborn, *Glosa do postanowienia SN z dnia 20 kwietnia 2005 r.*, I KZP 10/05, GSP–Prz.Orz. 2005/3/79–90, teza 1.

¹⁵¹ W. Jasiński, *Skrócony akt oskarżenia*, Prok. i Pr. 2007, nr 6, s. 62–72; T. Grzegorzczak, *Kodeks postępowania karnego...*, op. cit., Warszawa 2014, s. 1157.

sporządzenia wniosku w krótkim czasie od zatrzymania domniemanego sprawcy (w ciągu 48 godzin¹⁵²) i nikłością procesowego materiału dowodowego (art. 517b § 3 k.p.k.).¹⁵³

Kolejna nowelizacja z dnia 27 września 2013 r.¹⁵⁴ zakres obligatoryjnych elementów aktu oskarżenia wymaganych w art. 332 k.p.k. jeszcze nieznacznie rozszerzyła, ale też niektóre uchylała:

1. w art. 332 § 1 pkt 1 k.p.k. – do obowiązującej treści jako wymóg dodano: „*zabezpieczenie majątkowe*” czyli rozszerzyła wymóg o informację dotyczącą zastosowania zabezpieczenia majątkowego;
2. w art. 332 § 1 pkt 3 k.p.k. – po art. 64 dodano: „*lub art. 65 k.k. albo art. 37 § 1 k.k.s.*” (uwzględniono cały art. 37 § 1 k.k.s. skreślając pkt 4) czyli rozszerzyła o wskazanie, że popełnione zostało przestępstwo w warunkach wymienionych w art. 65 k.k. albo art. 37 § 1 k.k.s.;
3. w art. 332 § 1 pkt 6 k.p.k. – skreślono „*uzasadnienie oskarżenia*” i wprowadzono nową treść dotyczącą zamieszczenia informacji o złożeniu przez pokrzywdzonego wniosku o umorzenie postępowania z powodu pogodzenia się z oskarżonym (art. 59a k.k.), czyli rozszerzyła o informację dotyczącą złożenia przez pokrzywdzonego na podstawie art. 59a k.k. wniosku o umorzenie postępowania;
4. w art. 332 § 2 k.p.k. zamiast: „*w uzasadnieniu należy przytoczyć fakty...*” wnosi nowe brzmienie: „*Do aktu oskarżenia można dołączyć jego uzasadnienie, w którym przytacza się...*”;
5. art. 332 § 3 k.p.k. uchyla.

Podkreślić należy, że prawo karne obejmuje swoim zakresem instytucje prawne, których granice obejmują już samo staranie sprawcy czynu zabronionego do naprawienia powstałej szkody, czy zapobieżenia powstaniu szkody, co wpływa na wymiar kary. Jest to czynny żal, który swoimi granicami obejmuje także naprawienie szkody.¹⁵⁵ Zatem czynny żal, to po popełnieniu przestępstwa zachowania sprawcy tego przestępstwa, które zmierzają do zapobieżenia realizowania następstw tego przestępstwa, jak i też starania się, by

¹⁵² B. Skowron, *Art. 517(b) k.p.k., teza 6, 7*, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, (red. K. Dudka), LEX 2018, dostęp na 30 listopada 2022 r.

¹⁵³ T. Grzegorzczak, *Kodeks postępowania karnego...*, op. cit., Warszawa 2014, s. 1157.

¹⁵⁴ Ustawa z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2013 r. poz. 1247 ze zm.), która weszła w życie z dniem 1 lipca 2015 r.

¹⁵⁵ E. Kruk, *Umorzenie kompensacyjne postępowania karnego w trybie art. 59a k.k. – zakres problematyki*, Przegląd Prawno-Ekonomiczny 33 (4/2015), s. 30, 31.

więcej one nie wystąpiły.¹⁵⁶ W Kodeksie karnym¹⁵⁷ wniosek pokrzywdzonego o umorzenie postępowania (art. 59a k.k.) umożliwiał właśnie, w przypadku pojednania się pokrzywdzonego z oskarżonym, umorzenie postępowania (umorzenie restytucyjne).

Art. 59a § 1 k.k. stanowi, iż w pierwszej instancji przed rozpoczęciem przewodu, jeżeli sprawca, który uprzednio nie był skazany za przestępstwo umyślne z użyciem przemocy, szczególnie w wyniku mediacji pojednał się z pokrzywdzonym, naprawił wyrządzoną szkodę lub zadośćuczynił wyrządzonej krzywdzie, na wniosek pokrzywdzonego postępowanie o występki zagrożony karą do 3 lat pozbawienia wolności, jak też o występki przeciwko mieniu zagrożony karą do 5 lat pozbawienia wolności oraz występki określony w treści art. 157 § 1 k.k. umarza się. W przypadku, jeżeli czyn popełniony został na szkodę więcej niż jednego pokrzywdzonego § 1 ma zastosowanie, gdy pojednanie się, naprawienie szkody przez sprawcę oraz zadośćuczynienie za wyrządzoną krzywdę nastąpiło w stosunku do wszystkich pokrzywdzonych (art. 59a § 2 k.k.).

Zatem istota art. 59a k.k. polegała na zaniechaniu procesu karnego w sprawie o ukaranie sprawcy przestępstwa w przypadku, gdy miało miejsce mniejsze przestępstwo i polegało na pojednaniu się oraz zrekompensowaniu pokrzywdzonemu powstałej szkody. Ujawniało się to w postaci złożenia przez pokrzywdzonego tego wniosku w zakresie umorzenia czynu ściganego.¹⁵⁸

Zatem art. 332 § 1 pkt 6 k.p.k. zobowiązywał prokuratora do zawarcia informacji w akcie oskarżenia o złożeniu wniosku o umorzenie postępowania mocą art. 59a k.k. przez pokrzywdzonego. Ten element aktu oskarżenia miał więc znaczenie informacyjne. Złożony w postępowaniu przygotowawczym taki wniosek podlegał rozpoznaniu przez prokuratora. Gdy prokurator wniosku nie uwzględnił, wówczas decydował się o wniesieniu aktu oskarżenia do sądu. W przypadku ponownego złożenia wniosku o umorzenie postępowania przez pokrzywdzonego, sąd do odmownej decyzji prokuratora mógł sięgnąć i uwzględnić wynikające z niej wnioski, ale decyzję podejmował własną.¹⁵⁹

¹⁵⁶ B.J. Stefańska, *Czynny żal w prawie karnym. Zagadnienia podstawowe*, Prok. i Pr. 2017, nr 9, s. 158.

¹⁵⁷ Art. 59a k.k. dodany przez art. 12 pkt 1 ustawy z dnia 27 września 2013 r. (Dz.U. z 2013 r. poz. 1247 ze zm.) zmieniający nin. ustawę z dnia 1 lipca 2015 r.

¹⁵⁸ J. Majewski, *Umorzenie postępowania karnego w trybie art. 59a k.k. a działania obrońcy*, [w:] *Obrońca i pełnomocnik w procesie karnym po 1 lipca 2015 r. Przewodnik po zmianach*, (red. P. Wiliński), Warszawa 2015, s. 171.

¹⁵⁹ S. Steinborn, *Art. 332 k.p.k., teza 11*, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do wybranych przepisów*, (red. S. Steinborn), LEX/el. 2016, dostęp na 30 listopada 2022 r.

W przypadku złożenia przez pokrzywdzonego wniosku o umorzenia postępowania mocą przepisu art. 59a k.k., dla sądu była to możliwość wprowadzenia przewidzianego trybu w art. 339 k.p.k., tzn. skierowania na posiedzenie sprawy w przedmiocie rozpoznania tegoż wniosku, co mogło być skuteczne tylko w przypadku jego złożenia do momentu rozpoczęcia na rozprawie głównej przewodu sądowego.¹⁶⁰ Umorzenie postępowania na gruncie omawianego art. 59a k.k. stanowiło rozwiązanie konkurencyjne w stosunku do warunkowego umorzenia postępowania. Jego stosowanie było korzystną opcją dla sprawcy, naprawienie powstałej szkody ulegało przyspieszeniu, pokrzywdzony szybciej uzyskiwał zadośćuczynienie.¹⁶¹ Z art. 59a k.k. ujawniło się dążenie dotyczące urzeczywistnienia sprawiedliwości o charakterze naprawczym, które było czynnikiem kształtującym prawo, jak też proces karny.¹⁶²

Kolejna nowelizacja wydana 11 marca 2016 r. uchyliła art. 59a k.k. Tym samym zrezygnowano z wymogu informowania dotyczącego złożenia wniosku o umorzenie postępowania przez pokrzywdzonego. Nowelizacja ta w art. 332 § 1 pkt 5 k.p.k. skreśliła też wyrazy „i trybu postępowania”, co oznacza, iż w akcie oskarżenia nie trzeba wskazywać trybu postępowania.

Uchylenie ustawą z dnia 27 września 2013 r. w art. 332 § 1 pkt 6 k.p.k. słów „uzasadnienie oskarżenia” spowodowało taki skutek, że uzasadnienie nie występowało już, jako obligatoryjny element aktu oskarżenia, ale mogło być obligatoryjne i fakultatywne. Mocą art. 332 § 2 k.p.k. mogło, (ale już nie musiało) być dołączone do aktu oskarżenia niezależnie od sporządzającego go podmiotu. Wskazana zmiana wynikała ze zmiany roli, jaką przydzielono rozprawie głównej, tzn. zmiany jej roli – służącej potwierdzeniu oskarżenia na spór stron mających równe uprawnienia, co oznacza, że prokurator już nie musi uzasadniać okoliczności sprawy. Ogólne odstępianie od sporządzania uzasadnienia wynikało z faktu niezamieszczenia obowiązującego przed nowelizacją art. 332 § 3 k.p.k. Oznaczało to, że nie był już konieczny zapis

¹⁶⁰ B. Wójcicka, *Kilka uwag na temat zmian dotyczących sytuacji pokrzywdzonego w procesie karnym*, [w:] *Polski proces karny i materialne prawo karne w świetle nowelizacji z 2013 r. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Januszowi Tylmanowi z okazji Jego 90. urodzin*, (red. T. Grzegorzczak, J. Izydorczyk, R. Olszewski, D. Świecki, M. Zbrojewski), Warszawa 2014, s. 250, 251.

¹⁶¹ M. Jeż-Ludwichowska, *Dochodzenie po 1 lipca 2015 r. z perspektywy obrońcy i pełnomocnika*, [w:] *Obrońca i pełnomocnik w procesie karnym po 1 lipca 2015 r. Przewodnik po zmianach*, (red. P. Wiliński), Warszawa 2015 r., s. 94.

¹⁶² R. Koper, *Warunki umorzenia postępowania karnego w trybie art. 59a k.k.*, *Ius Novum* 3/2014, s. 11.

dotyczący możliwości odstąpienia od dołączenia uzasadnienia do aktu oskarżenia w sytuacji, gdy akt oskarżenia nie pochodził od prokuratora.¹⁶³

Na dezaprobatę zasługuje zmiana w treści art. 332 § 2 k.p.k., która umożliwiała wnoszenie aktu oskarżenia bez uzasadnienia. Jego brak stanowiło poważną przeszkodę dla oskarżonego w odniesieniu do sporządzenia dokładnej odpowiedzi na akt oskarżenia. Oskarżony tym samym był pozbawiony możliwości ustosunkowania się do materiału dowodowego, który został zebrany przez samego prokuratora w danej sprawie, jak też do ustaleń, jakie w sprawie zrobił. Niepodważalnie brak uzasadnienia w akcie oskarżenia było dla oskarżonego od samego początku postępowania sądowego utrudnieniem i mogło doprowadzić do naruszenia zasady równości broni, która obowiązuje w procesie.¹⁶⁴

W przypadku jednak, gdy organ sporządzający akt oskarżenia zdecydował się na dołączenie do niego uzasadnienia (zgodnie art. 332 § 2 k.p.k., jako obligatoryjny element aktu oskarżenia) powinno ono przytaczać fakty i dowody, na których opiera się oskarżenie, a w miarę potrzeby wyjaśniać podstawę prawną oskarżenia oraz omawiać okoliczności, na które w swej obronie powołuje się oskarżony.¹⁶⁵

Nowelizacja z dnia 11 marca 2016 r. dla art. 332 § 2 k.p.k. nadaje nowe brzmienie: „*Do aktu oskarżenia dołącza się jego uzasadnienie...*” i dodaje nowy § 3, na podstawie którego w dochodzeniu nie jest konieczne uzasadnienie.

Kodeks postępowania karnego z 1997 r. dokonał także pewnych uzupełnień i modyfikacji w art. 296 k.p.k. z 1969 r. wprowadzając go jako art. 333 k.p.k. Porównując oba artykuły zauważyć można różnice redakcyjne: w poprzednio obowiązującym art. 296 § 1 pkt 1 k.p.k. po słowach „oskarżyciel *żąda*” skreślono – przecinek i treść „z podaniem ich adresów” oraz punkt 3) wprowadzając go w rozszerzonej treści, jako nowy przepis art. 333 § 3 k.p.k.

W związku z tym, zgodnie z pierwotnym brzmieniem art. 333 § 1 k.p.k. z 1997 r., akt oskarżenia musiał zawierać:

1. listę osób, których żądał wezwania oskarżyciel;
2. wykaz innych dowodów (dokumentów), których na rozprawie głównej przeprowadzenia domagał się oskarżyciel.

¹⁶³ M. Kurowski, *Zagadnienia ogólne i postępowanie przygotowawcze*, Kraków 2015, s. 85.

¹⁶⁴ J. Kubasik, *Kontrydiktoryjność rozprawy głównej i postępowania odwoławczego*, [w:] *Realizacja zasady kontrydiktoryjności w polskim procesie karnym – wybrane zagadnienia*, (red. J. Żylińska, M. Filipowska-Thuthil), Warszawa 2015, s. 159.

¹⁶⁵ T. Grzegorzczak, *Kodeks postępowania karnego...*, op. cit., Warszawa 2014, s. 1154.

Początkową treść zdania art. 296 § 2 k.p.k. „*W wykazie dowodów prokurator może wnosić ...*” skrócono: „*Prokurator może unieść ...*” i na koniec do treści art. 333 § 2 k.p.k. dodano nowe zdanie: „*Nie dotyczy to osób wymienionych w art. 182.*” Poza tym dodano całkiem nowy § 4 dotyczący odrębnego dołączenia przez prokuratora do aktu oskarżenia wniosku z uzasadnieniem o istnieniu podstaw do nałożenia na określony podmiot w ramach art. 52 k.k. zobowiązania do zwrotu uzyskanej przez ten podmiot korzyści majątkowej na rzecz Skarbu Państwa oraz informujący o zawiadomieniu tego podmiotu o ustalonym terminie rozprawy. Art. 333 § 4 k.p.k. został później uchylony przez ustawę z dnia 20 lutego 2015 r.¹⁶⁶ w związku z uchyceniem art. 52 k.k.

Zatem zmiany w art. 333 k.p.k. z 1997 r. w porównaniu z przepisami art. 296 k.p.k. z 1969 r. dotyczą: w § 2 zdanie drugie wyraźnie zastrzega, że wniosek dotyczący zaniechania wezwania na rozprawę świadka: 1) nie może dotyczyć osób mających prawa do odmowy zeznań; 2) listę ujawnionych pokrzywdzonych wraz z ich adresami, jak też adresy osób, które mają być wezwane do sądu na rozprawę podaje się osobno w wykazie załączonym jako odrębny dokument do aktu oskarżenia (art. 333 § 3 k.p.k.), a nie jako integralną część aktu oskarżenia (art. 296 § 1 k.p.k. z 1969 r.) oraz 3) nieznaną w wcześniejszym stanie prawnym regulacji odnoszącej się do dołączonego odrębnie wniosku o zobowiązanie trzeciej osoby nie będącej sprawcą przestępstwa (art. 52 k.k.) do zwrotu w części lub w całości korzyści majątkowej uzyskanej wskutek przestępstwa na rzecz Skarbu Państwa (art. 333 § 4 k.p.k.). Wniosek taki dołączyć może tylko prokurator (np. z art. 325d k.p.k.), a w sprawach skarbowych także organ finansowy (art. 155 § 5 *in fine* k.p.k.) i powinien zawierać: wskazanie osoby, która ma być zobowiązana do zwrotu korzyści, podanie wielkości podlegającej zwrotowi korzyści i uzasadnienie obu decyzji. Wnioskuje się również o zawiadomienie tej osoby o wyznaczonym terminie rozprawy.¹⁶⁷

Dopiero ustawa z dnia 27 września 2013 r. w omawianym art. 333 k.p.k. wprowadza zmiany. Nowelą z 2013 r. wymogi z 1997 r. zostały zmienione ze względu na kontradiktoryjny charakter rozprawy głównej. W ramach rozprawy głównej¹⁶⁸ nowelizacja ta dążyła do wzmocnienia przede wszystkim za-

¹⁶⁶ Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2015 r. poz. 396); weszła w życie z dniem 1 lipca 2015 r.

¹⁶⁷ T. Grzegorzczuk, *Kodeks postępowania karnego...*, op. cit., Warszawa 2014, s. 1161, 1162.

¹⁶⁸ J. Skorupka, *Wpływ kontradiktoryjności rozprawy głównej na przebieg postępowania przygotowawczego*, [w:] *Kontradiktoryjność w polskim procesie karnym*, (red. P. Wiliński), Warszawa 2013, s. 79.

sady kontradiktoryjności przed sądem.¹⁶⁹ Zarazem w postępowaniu karnym w zakresie dowodów nie stanowiła przeszkody w wypełnianiu zasady prawdy.¹⁷⁰ Zmiany nowelizacji postępowania karnego w odniesieniu do zasady kontradiktoryjności kształtowały się w kierunku ewolucji poprawy sytuacji prawnej oskarżonego w ramach określonego przeprowadzania dowodów.¹⁷¹

Nowy § 1 art. 333 k.p.k. przyjmuje, że akt oskarżenia powinien zawierać wykaz dowodów, o których podczas rozprawy głównej przeprowadzenie wnosi oskarżyciel z odrębnym wskazaniem dla każdego dowodu, jakie okoliczności ma on udowadniać, a w razie potrzeby również ze wskazaniem kolejności i sposobu ich przeprowadzenia według rodzajów czynności dowodowych wraz z odrębnymi listami:

1. listy osób, których oskarżyciel żąda wezwania na rozprawę;
2. listy dokumentów, których oskarżyciel domaga się odczytania, odtworzenia czy też ujawnienia;
3. listy dowodów rzeczowych, które podlegają oględzinom.¹⁷²

Ustawodawca modyfikuje treść art. 333 § 1 k.p.k., ponieważ w poprzednio obowiązującym brzmieniu tegoż artykułu w miejsce wskazanych wykazów (listy osób, których wezwania żąda oskarżyciel oraz wykazu innych dowodów, których na rozprawie głównej przeprowadzenia domaga się oskarżyciel) wnosi: wraz z określeniem okoliczności, jakie mają być udowodnione dla każdego dowodu, a w razie potrzeby ze wskazaniem sposobu oraz kolejności ich przeprowadzenia. Uregulowanie to wskazuje na zmianę modelu postępowania sądowego, a wykazy te stanowią wnioski dowodowe. Poprzednie brzmienie przepisu nie narzucało zachowania wykazów, jako formy wniosku dowodowego (jednakże były one traktowane jako wnioski dowodowe), co skutkowało tym, iż podlegały one ocenie przez przyzmat art. 170 k.p.k. i dlatego nie były wiążące dla sądu.¹⁷³

¹⁶⁹ M. Żbikowska, *Przeprowadzenie i utrwalenie czynności dowodowych w świetle powierzonym Policji – uwagi krytyczne na tle znowelizowanego art. 311 k.p.k.*, Przegląd Policyjny nr 2(118) 2015, s. 123.

¹⁷⁰ T. Grzegorzczak, *Sytuacja procesowa stron w kontradiktoryjnej rozprawie w świetle projektu zmian k.p.k. z 2012 r.*, [w:] *Kontradiktoryjność w polskim procesie karnym*, (red. P. Wiliński), Warszawa 2013, s. 48.

¹⁷¹ M. Brzezińska, D. Tarnowska, *Gwarancje oskarżonego związane z przeprowadzeniem dowodów w świetle zasady kontradiktoryjności po zmianach*, [w:] *Kontradiktoryjność w polskim procesie karnym*, (red. P. Wiliński), Warszawa 2013, s. 270.

¹⁷² C. Kulesza, *Zasada skargowości*, [w:] *System Prawa Karnego Procesowego. Zasady procesu karnego*, (red. P. Hofmański), t. III cz. 1, Warszawa 2014, s. 606.

¹⁷³ M. Kurowski, *Zagadnienia ogólne i...*, op. cit., s. 86.

Usystematyzowany wykaz dowodów zatem powinien zawierać odrębne listy.

Lista osób, których oskarżyciel żąda wezwania na rozprawę (pkt 1) – jest elementem obligatoryjnym aktu oskarżenia i jednocześnie wnioskiem wystosowanym do sądu. Wykaz ten zawiera: pokrzywdzonych i świadków oraz biegłych i oskarżonych. Kolejność świadków we wniosku odpowiada kolejności ich przesłuchania, ale sąd ma prawo tę kolejność zmienić. Jednakże treść art. 369 k.p.k. stanowi, iż dowody popierające oskarżenie powinny być przeprowadzone przed dowodami broniącymi oskarżonego. Dlatego też w pierwszej kolejności powinno się umieszczać świadków popierających oskarżenie, a w dalszej kolejności osoby zeznające na rzecz oskarżonego. Jeżeli akt oskarżenia zawiera kilka zarzutów należy wówczas świadków umieścić na liście według spisanej kolejności zarzutów.¹⁷⁴

Przy sporządzaniu wykazu świadków na pierwszym miejscu należało umieścić (gdy występował w sprawie) pokrzywdzonego. Jednak praktyka nie zawsze była z tym zgodna. Zdarzały się sytuacje, że prokurator powoływał „mechanicznie” wszystkie osoby, które w charakterze świadka zostały przesłuchane w postępowaniu przygotowawczym mimo, iż większość z nich nie wniosła nic nowego do sprawy. Niekiedy autor wniesionego do sądu aktu oskarżenia prosi o niewzywanie osób, których złożone zeznania są nieistotne lub do sprawy niczego nie wnoszą. Jednocześnie prosi o ich odczytanie na sprawie. Jednakże przy formułowaniu takiego wniosku należało za każdym razem rozważyć, czy jest on uzasadniony względem wszystkich osób bądź też z przyczyn przedstawionych wyżej może zostać ograniczony wyłącznie do niektórych z nich.¹⁷⁵

W sytuacji, gdy świadkowie przebywali za granicą bądź mieli stwierdzić wyłącznie okoliczności, które nie zostały przez oskarżonego w wyjaśnieniach zaprzeczone i nie były na tyle ważne, by było konieczne przeprowadzenie bezpośredniego przesłuchania świadków zdarzenia na rozprawie, wówczas prokurator mógł złożyć wniosek o zaniechanie wezwania świadków oraz odczytanie na rozprawie złożonych przez nich zeznań (art. 333 § 2 k.p.k.; nie dotyczyło to wymienionych osób w art. 182 k.p.k.). Taka sytuacja była odstępstwem od zasady bezpośredniości. W przypadku, kiedy to okoliczności oraz dowody odgrywały istotną rolę przy określaniu wymiaru kary lub przy ustalaniu winy oskarżonego, wówczas zeznania świadków mogły stanowić kluczowe

¹⁷⁴ M. Jeznach, *Akt oskarżenia*, Prok. i Pr. 2006, nr 11, s. 112.

¹⁷⁵ H. Wąsik, *Zasady sporządzania aktu oskarżenia*, Prok. i Pr. 1999, nr 11–12, s. 135, 136.

źródło dowodów (powyższe zostało powtórzone w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 5 czerwca 1979 r.).¹⁷⁶ Rozstrzygnięcia tej kwestii dokonał Sąd Najwyższy stanowiąc, iż nie jest możliwe odstępstwo od zasady bezpośredniości, gdy dowód odgrywa ważną rolę przy ustalaniu winy oskarżonego oraz przy ustalaniu wysokości kary, zaś przeprowadzenie dowodu w świetle tej zasady nie napotyka na przeszkody, których nie można w żaden sposób usunąć.¹⁷⁷

W świetle przepisów art. 175 § 1 k.p.k. oskarżony, co do zasady ma prawo składać wyjaśnienia, ale nie jest to jego obowiązkiem, co oznacza, że może bez powodów odmówić odpowiedzi na pytania lub składania wyjaśnień. Podmiot ten mocą art. 374 k.p.k. ma również prawo brać udział (a nie obowiązek uczestniczenia) w rozprawie. Jednakże sąd lub przewodniczący mogą jego obecność uznać za obowiązkową. Również prokurator może żądać wezwania oskarżonego na rozprawę i wnieść do sądu wniosek o przeprowadzenie dowodu z przesłuchania oskarżonego, np. gdy podejrzany w treści złożonych wyjaśnień pomawia współpodejrzanego. W tej sytuacji prokurator nie może w akcie oskarżenia wnioskować o odczytanie wyjaśnień oskarżonego, bo jest to niezgodne z przesłanką art. 389 § 2 k.p.k., kiedy to oskarżony nie stawiał się na rozprawę i strona tylko w niezbędnym zakresie może odczytać treść jego wyjaśnień zapisanych w protokole. Należy wówczas, składając taki wniosek pouczyć oskarżonego, że możliwe będzie w odpowiednim zakresie odczytanie protokołów w przypadku jego niestawiennictwa.¹⁷⁸

Prokurator sporządzając akt oskarżenia nie miał obowiązku podania, w liście osób wzywanych na rozprawę nazwiska osoby, która w postępowaniu przygotowawczym skorzystała z przysługującego jej prawa do odmowy składania zeznań. Przepis art. 182 k.p.k. oraz przepis art. 333 § 2 zd. 2 k.p.k. wyraźnie stanowi, iż wniosek dotyczący zaniechania wezwania na rozprawę nie może się odnosić do osób, które posiadają prawo odmowy zeznań. Jest to uzasadnione faktem, iż osoby te na rozprawie mogą nie wyrazić zgody na składanie zeznań. W orzecznictwie oraz w literaturze podkreśla się, iż przepis art. 333 § 2 k.p.k. ma charakter wyjątkowy i w związku z tym nie może być interpretowany rozszerzająco. Do złożenia takiego wniosku, na mocy art. 122 § 1 pkt 1 k.k.s. ma również prawo finansowy organ postępowania

¹⁷⁶ Wyrok SN z dnia 5 czerwca 1979 r., III KR 129/79, LEX nr 19559; M. Jeznach, *Akt oskarżenia* ..., op. cit., s. 112; K. Dudka i in., *Kodeks postępowania karnego. Wybór orzecznictwa z komentarzem*, Warszawa 2015, s. 453.

¹⁷⁷ Wyrok SN z dnia 6 stycznia 1978 r., N 16/77, OSNKW 1978/2–3/32, LEX nr 19366.

¹⁷⁸ M. Kurowski, *Zagadnienia ogólne i...*, op. cit., s. 87.

przygotowawczego w sprawach, w których prowadzi postępowanie jednocześnie popierając przed sądem akt oskarżenia.¹⁷⁹

Treść art. 333 § 3 k.p.k. wymagała, by do wiadomości sądu dołączone zostały do aktu oskarżenia: listy ujawnionych osób pokrzywdzonych (z adresami) oraz listy adresów osób, których oskarżyciel żąda wezwania na rozprawę (są to załączniki tylko dla sądu).

O ile lista osób, których oskarżyciel domagał się wezwania (art. 333 § 1 pkt 1 k.p.k.) stanowiła integralny element aktu oskarżenia, to adresy tych osób i lista ujawnionych pokrzywdzonych łącznie z ich adresami stanowiły wyłącznie załączniki aktu oskarżenia dla sądu. Regulacja zawarta w art. 333 § 3 k.p.k. uwzględnia bezpieczeństwo tych osób. Adresy osób wzywanych przez oskarżyciela: świadków, oskarżonych, ekspertów oraz biegłych (w odrębnym dokumencie) wraz z listą ujawnionych osób pokrzywdzonych i ich adresy, przekazywane były do wyłącznego wglądu sądu. Dokument ten na mocy art. 338 § 1 k.p.k. nie był doręczany wraz ze sporządzonym odpisem aktu oskarżenia oskarżonemu.¹⁸⁰ Lista i adresy ujawnionych osób pokrzywdzonych również nie były nigdzie więcej rozpowszechniane, ponieważ ustawa wyłączała ją tylko do wiadomości sądu.¹⁸¹ Doktryna powyższe ograniczenie dostępu do danych określa, jako tzw. „małe utajnienie” (szczególnie świadków oraz pokrzywdzonych).¹⁸²

Wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 18 listopada 1999 r. podkreśla, iż zawarte w art. 184 § 1 k.p.k. o świadku anonimowym, pojęcie „*dane osobowe*” należy rozumieć, jako każdą informację na temat osoby fizycznej, ponieważ umożliwia ona określenie tożsamości tej osoby. W związku z tym, w sytuacji anonimizacji świadka, w oparciu o art. 184 § 1 i § 2 k.p.k. dopuszczalne jest utajnienie przed osobą oskarżoną oraz przed jego obrońcą, zeznawanych przez anonimowego świadka fragmentów jego zeznań zawierających informacje, które w wyniku ich ujawnienia umożliwiałyby ustalenie tożsamości tego świadka.¹⁸³ Utajnieniu podlegają też inne okoliczności, które umożliwiłyby ujawnienie tożsamości tego świadka, np. kalectwo, charakterystyczne gesty, sposób ubierania się.¹⁸⁴ Słusznie zwrócił uwagę Sąd Najwyższy w tezie

¹⁷⁹ J. Grajewski, *Przebieg procesu karnego*, Warszawa 2008, s. 82.

¹⁸⁰ Ibidem, s. 82.

¹⁸¹ S. Stachowiak, *Postępowanie przygotowawcze*, [w:] *Proces karny. Przebieg postępowania*, (red. K. Marszał), Katowice 2008, s. 68.

¹⁸² M. Jeznach, *Akt oskarżenia ...*, op. cit., s. 112, 113.

¹⁸³ Wyrok SA w Gdańsku z dnia 18 listopada 1999 r., II AKa 243/99, OSA 2002/4/33, OSAG 2000/2/1, LEX nr 51732; M. Budnik, *Świadek incognito w procesie ...*, op. cit., s. 581.

¹⁸⁴ Wyrok SN z dnia 23 maja 2002 r., V KKN 404/99, Prok. i Pr. 2003, nr 5, poz. 7, LEX nr 54955.

wyroku z dnia 22 marca 1999 r., iż nie każdy świadek może być świadkiem *incognito* i w związku z tym utajnienie danych tej osoby jest bezcelowe. Zastosowanie instytucji anonimowego świadka jest możliwe wówczas, gdy w danej sprawie występuje taki układ okoliczności faktycznych, które powodują, iż anonimizacja ma szansę. W każdej innej sytuacji pozbawiona jest sensu i w stosunku do świadka byłoby nieuczciwe, gdyż ochrona, którą uzyskałby byłaby pozorna.¹⁸⁵

Na podstawie art. 333 § 3 k.p.k. w akcie oskarżenia podawano do wiadomości sądu także adresy osób, których wezwania domaga się oskarżyciel na rozprawę. Wśród nich był również oskarżony. W konsekwencji adres oskarżonego występuje dwukrotnie. Po raz pierwszy w akcie oskarżenia z jego innymi danymi i na liście adresów sporządzonych do wiadomości sądu. Adresy pozostałych osób, które zostały wskazane w treści art. 333 § 3 k.p.k. podawane są tylko ten jeden raz. Idea zawarta w art. 333 § 3 k.p.k. dotyczy ochrony osób, które uczestniczą w postępowaniu karnym (w tym również oskarżonego) przed „wpływem” lub „naciskiem” innych osób m.in. współoskarżonych. Z tego też względu ich adresy nie są zamieszczane w akcie oskarżenia, jako jego integralny element, ale na odrębnej liście pozostającej do dyspozycji sądu. Jeśli chodzi o oskarżonego w konsekwencji zachodzi tu sprzeczność. W powyższej sytuacji dane dotyczące oskarżonego powinny być zamieszczane w akcie oskarżenia bez podawania w nim jego adresu, który na podstawie treści art. 333 § 3 k.p.k. należało wskazać tylko do wiadomości sądu. Jest to zgodne z art. 332 § 1 k.p.k., który jednoznacznie nie wskazuje, by w akcie oskarżenia zamieszczono adres oskarżonego i używa sformułowania „*inne dane o jego osobie*”.¹⁸⁶

Lista dokumentów, których oskarżyciel na rozprawie domaga się odczytania, odtworzenia bądź też ujawnienia (pkt 2) – to drugi wymóg składanych załączników do sądu.

Prokurator występujący do właściwego sądu z aktem oskarżenia dostarczał listę tych dowodów, które na rozprawie były tylko odczytane, np. protokoły oględzin i przesłuchania, wywiad środowiskowy, dane dotyczące karalności, itp. Z chwilą wniesienia przez prokuratora do sądu aktu oskarżenia wraz tymi dowodami, sąd staje się głównym dysponentem przekazanych dowodów. Również po rozstrzygnięciu danej sprawy pozostaje w obowiązku dyspozycji

¹⁸⁵ Wyrok SN z dnia 22 marca 1999 r., WKN 5/99, pkt 2, LEX nr 524083.

¹⁸⁶ B. Szyprowski, *Kontrola warunków formalnych aktu oskarżenia w kodeksie postępowania karnego*, PiP 1999, nr 12, s. 82.

nimi według własnego uznania.¹⁸⁷ Wynika stąd, iż wykaz dowodów był częścią integralną aktu oskarżenia.¹⁸⁸

Sąd orzekający w danej sprawie był zobowiązany do przeprowadzenia (odtworzenia) wnioskowanych przez oskarżyciela dowodów. Rezygnacja z ich przeprowadzenia mogła wystąpić jedynie w postaci postanowienia o dokonanie oddzielenia danego wniosku dowodowego (art. 170 § 3 k.p.k.) i z przyczyn wymienionych w treści art. 170 § 1 k.p.k. Zaś odmowa przeprowadzenia przez sąd dowodów, które były wnioskowane w treści aktu oskarżenia była możliwa tylko wtedy, gdy zaszał obraza przepisów procesowych. Obraza ta mogła mieć wpływ na treść orzeczenia przy jego sporządzaniu i stanowić na mocy art. 438 pkt 2 k.p.k. względną przyczynę do jego odwołania, a w przypadku rażącego naruszenia prawa stanowić podstawę do kasacji (art. 523 k.p.k.).¹⁸⁹

Nieprawidłowe jest wymienianie do odczytania w „*wykazie innych dowodów*” protokołów konfrontacji przeprowadzonej w danej sprawie między osobami przesłuchanymi w celu wyjaśnienia sprzeczności. Konfrontowani, którymi mogą być świadkowie składają zeznania. A więc karty protokołów z przeprowadzonych konfrontacji powinny zostać wykazane nie z dowodami, które będą odczytane w trakcie rozprawy (np. protokół z dokonania oględzin miejsca przestępstwa) lecz przy nazwiskach świadków, którzy podlegają wezwaniu na daną rozprawę.¹⁹⁰

Lista dowodów rzeczowych, które podlegają oględzinom (pkt 3) – to trzeci wymóg składanych załączników do sądu. Prokurator występujący do właściwego sądu z aktem oskarżenia dostarczał również listę dowodów rzeczowych, które następnie podlegały oględzinom, np.: nóż, nabój, broń myśliwska, protokół oględzin rzeczy, wykaz połączeń telefonicznych, itd.

Nowelizacja z dnia 11 marca 2016 r. art. 333 § 1 k.p.k. nadaje w zakresie treści wersję poprzednią tzn. przed dniem 1 lipca 2015 r., kiedy to akt oskarżenia zawierać powinien listę osób, których oskarżyciel żąda wezwania i wykaz innych dowodów, których na rozprawie głównej oskarżyciel domaga się przeprowadzenia. Oznacza to, że dokonywanie oceny dotyczącej zasadności złożonych wniosków dowodowych (przede wszystkim wówczas, kiedy to ustawodawca zwalnia z obowiązku wskazywania okoliczności, które

¹⁸⁷ Postanowienie SA w Gdańsku z dnia 29 listopada 2000 r., II AKz 448/00, LEX nr 46427.

¹⁸⁸ M. Jeznach, *Akt oskarżenia* ..., op. cit., s. 113.

¹⁸⁹ J. Grajewski, *Przebieg procesu karnego*, Warszawa 2008, s. 81, 82.

¹⁹⁰ H. Wąsik, *Zasady sporządzania aktu* ..., op. cit., s. 136.

udowodnione mają być danym dowodem i, gdy akt oskarżenia nie będzie zawierał uzasadnienia po dochodzeniu) w zasadzie będzie uniemożliwione.¹⁹¹

Ostatnia nowelizacja z dnia 23 marca 2017 r.¹⁹² do art. 333 k.p.k. dodała nowy § 5, który stanowi, iż prokurator może do aktu oskarżenia dołączyć wnioski o orzeczenie zwrotu uprawnionemu podmiotowi korzyści majątkowej bądź jej równowartości lub orzeczenie na rzecz Skarbu Państwa przepadku świadczenia bądź jego równowartości, przez podmiot zobowiązany nie będący sprawcą czynu zabronionego (art. 91a k.p.k.).

Kolejny przepis art. 334 k.p.k. w nowym Kodeksie z 1997 r. jest odpowiednikiem przepisu art. 297 k.p.k. z 1969 r. Jego § 1 nadal nakazuje wraz z aktem oskarżenia przesłanie do sądu akt śledztwa lub dochodzenia i ich załączników, ale wprowadza też wymóg dołączenia do tegoż aktu oskarżenia dla każdego oskarżonego po jednym jego odpisie (w razie potrzeby również jego tłumaczenie). Odpisy, które doręczane są stronom, doręcza się także ich obrońcom (art. 140 k.p.k. oraz art. 351 § 2 zd. 2 k.p.k.). W związku z tym prokurator przygotować powinien dla obrońcy każdego oskarżonego odpis aktu oskarżenia. W przypadku dołączenia do oskarżenia wniosku o skazanie bez rozprawy oskarżyciel dołączyć powinien też jego odpis, ponieważ prezes sądu na mocy art. 338 k.p.k. zobowiązany jest doręczyć go pokrzywdzonemu. W trybie przyspieszonym odpowiednikiem art. 334 § 1 k.p.k. jest art. 517d § 1 k.p.k. zobowiązujący do przekazania sądowi zgromadzonego materiału dowodowego wraz z wnioskiem obejmującym rozpoznanie sprawy. Natomiast w porównaniu z art. 297 § 2 k.p.k. z 1969 r. w nowym Kodeksie art. 334 § 2 k.p.k. został rozszerzony o obowiązek prokuratorski powiadomienia osoby – choćby nie była instytucją, ale złożyła zawiadomienie o przestępstwie – o fakcie przesłania aktu oskarżenia do sądu. Natomiast w zdaniu drugim, obowiązek prokuratora pouczenia pokrzywdzonej instytucji państwowej lub społecznej o prawie „*wytoczenia powództwa cywilnego*” (z nakazem poinformowania prokuratora o powodach rezygnacji w przypadku odstąpienia od tych działań) zastąpiono obowiązkiem pouczenia ujawnionego pokrzywdzonego o przysługujących mu uprawnieniach, które związane są „z *dochodzeniem roszczeń majątkowych*”, jak też w razie potrzeby o prawie przysługującym

¹⁹¹ M. Kurowski, *Część I. Komentarz do zmian w k.p.k. wprowadzonych ustawą z dnia 11 marca 2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw* (Dz.U. poz. 437), [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do zmian 2016*, (red. D. Świecki), Warszawa 2016, s. 327, 328.

¹⁹² Ustawa z dnia 23 marca 2017 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2017 r. poz. 966); <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=W DU20170000966> (link z dnia 07.10.2022 r.).

pokrzywdzonemu do zgłoszenia oświadczenia dotyczącego jego działania w charakterze oskarżyciela ubocznego (pośilkowego). Nie stosuje się art. 334 § 2 k.p.k. w trybie przyspieszonym, gdzie Policja na piśmie ma obowiązek pouczenia pokrzywdzonego o przysługujących mu tam wskazanych uprawnieniach (art. 517d § 3 zd. 1 i 2 k.p.k.). Zdanie 2 art. 334 § 2 k.p.k. początkowo zakładało ogólne pouczenie pokrzywdzonego, jednakże w doktrynie wskazywano, że rozumieć go należy, jako obejmujący informację wytoczenia powództwa adhezyjnego, jak też wynikających możliwości z art. 46 § 1 k.k., tzn. prawie do złożenia wniosku dotyczącego zobowiązania do naprawienia szkody przez skazanego, jako roszczenia majątkowego z oskarżenia o wskazane w art. 46 § 1 k.k. czyny. Ustawa z dnia 10 stycznia 2003 r. rozszerzyła informacyjny obowiązek oskarżyciela publicznego nie tylko na informowanie ujawnionego pokrzywdzonego, oskarżonego oraz osoby lub instytucje, które złożyły zawiadomienie o przestępstwie o przesłaniu do sądu aktu oskarżenia, ale też o informowaniu o treści przepisów art. 335 i 387 k.p.k. Natomiast nowela z dnia 5 listopada 2009 r. wyraźnie dodała nakaz dodatkowego pouczenia pokrzywdzonego o treści art. 49a k.p.k. dotyczącego jego możliwości wystąpienia z wnioskiem przewidzianym w art. 46 k.k. Znaczyło to, iż nowelizacja poszerzyła zakres art. 46 k.k. na każde przestępstwo, które wyrządziło krzywdę lub szkodę.¹⁹³

Nowelizacja z dnia 27 września 2013 r. wprowadza zmiany w art. 334 § 1 k.p.k., które nakazują przekazanie sądowi z aktem oskarżenia tylko tych materiałów zgromadzonych w postępowaniu przygotowawczym, które mają istotne znaczenie dla danej sprawy, t.j. postanowienia i zarządzenia wydane w toku postępowania dotyczące osób wskazanych w tym akcie; protokoły z czynności dowodowych, jak też załączniki do nich, które przewiduje ustawa oraz dokumenty, opinie prywatne i urzędowe uzyskane w toku postępowania złożone do akt sprawy.

Nowelizacja z dnia 11 marca 2016 r. przywraca uregulowania art. 334 § 1 k.p.k. przed dniem 1 lipca 2015 r., kiedy to uprawniony oskarżyciel do sądu z aktem oskarżenia przesyła całe zgromadzone akta postępowania przygotowawczego z załącznikami, którymi też mogą być akta zakończonego innego postępowania przygotowawczego dotyczącego tego samego podejrzanego.¹⁹⁴

Zaś ostatnia nowelizacja z dnia 23 marca 2017 r. do art. 334 k.p.k. dodała nowy § 4, który w przypadku złożenia wniosku o którym mowa

¹⁹³ T. Grzegorzczak, *Kodeks postępowania karnego...*, op. cit., Warszawa 2014, s. 1165.

¹⁹⁴ W. Grzeszczyk, *Przebieg postępowania przygotowawczego*, [w:] *Nowa kodyfikacja karna. Kodeks postępowania karnego. Krótkie komentarze*, Warszawa 1997, z. 5, s. 176.

w art. 333 § 5 k.p.k. zobowiązuje prokuratora do zawiadomienia o tym i pouczenia podmiot zobowiązany i podmiot uprawniony.

W Rozdziale 39. „*Akt oskarżenia*” nowy Kodeks z 1997 r. w obowiązującym systemie prawa karnego wprowadza nową instytucję – wniosek o skazanie bez rozprawy określony w treści art. 335 § 1 k.p.k.). To porozumienie między oskarżycielem, a podejrzanym (oskarżonym) dotyczące sposobu zakończenia postępowania karnego pod ścisłą kontrolą sądu.

Instytucja ta za zgodą oskarżonego przewiduje możliwość złożenia przez prokuratora wniosku o jego skazanie bez przeprowadzenia rozprawy sądowej za zarzucany oskarżonemu występki, który zagrożony jest „*karą nieprzekraczającą 5 lat pozbawienia wolności*”. Ustawa z dnia 10 stycznia 2003 r. poszerzyła zakres przestępstw rozpatrywanych w tym trybie na „*nieprzekraczającą 10 lat pozbawienia wolności*” do 9 listopada 2013 r. Oznacza to, iż wniosek prokuratora pozwala na wydanie wyroku skazującego bez przeprowadzania rozprawy oraz orzeczenie uzgodnionej uprzednio z oskarżonym kary albo środka karnego przewidzianego za występki zagrożony karą, która nie przekracza 10 lat pozbawienia wolności, jeżeli okoliczności, w których popełniono przestępstwo nie budzą żadnych wątpliwości, a postawa oskarżonego daje podstawy do stwierdzenia, iż cele przewidziane tym postępowaniem zostaną osiągnięte. Również ustawa nowelizująca z dnia 27 września 2013 r. poszerzyła możliwość skazania bez przeprowadzenia rozprawy na wszystkie występy, które obejmowały także czyny zagrożone karą do 12 lat pozbawienia wolności. Nowelizacja z dnia 27 września 2013 r. jedynie zastrzega, by był to występki nie zaś zbrodnie. Jeżeli okoliczności jego popełnienia nie budzą wątpliwości, zaś postawa oskarżonego świadczy, że zostaną spełnione cele kary mimo nie przeprowadzenia rozprawy sądowej sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary (art. 343 § 1 k.p.k.; nowelizacja z dnia 10 stycznia 2003 r.). Dla zapewnienia ochrony interesów pokrzywdzonego sąd może uwzględnić wniosek prokuratora uzależniając go od naprawienia szkody w części albo w całości bądź też uzależniając od zobowiązania złożonego przez oskarżonego do poprawnego życia (art. 343 § 3 k.p.k.).¹⁹⁵

Instytucja dobrowolnego poddania się karze w polskim procesie karnym skarbowym nazywana jest dobrowolnym poddaniem się odpowiedzialności

¹⁹⁵ J. Grajewski, S. Steinborn, *Art. 335 k.p.k., teza 3, 4*, [w:] *Komentarz aktualizowany do art. 1-424 Kodeksu postępowania karnego*, (red. L.K. Paprzycki), LEX/el. 2015, dostęp na 30 listopada 2022 r.; M. Maraszek, *Konsensualne zakończenie postępowania karnego w trybie art. 335 k.p.k.*, Prok. i Pr. 10/2012, s. 101; W. Cieślak, *Zestawienia porównawcze. Kodeksy postępowania karnego 1969–1997, Sopot 1998*, s. 256.

(art. 17–18 k.k.s.; art. 142–148 k.k.s.). Znaczy to, że oskarżony w postępowaniu przygotowawczym występuje do organu finansowego o zezwolenie mu uiszczenie uzgodnionej z tym organem kary grzywny (uregulowanie kary finansowej) bez dalszego postępowania. Wniosek o skazanie bez rozprawy do lipca 2003 r. dołączany był do aktu oskarżenia, tzn. był to odrębny dokument procesowy. Po wprowadzeniu nowelizacji z 2003 r. był tylko „*umieszczany w akcie oskarżenia*” co wskazywało, że nie było wymagane oddzielne sporządzanie aktu oskarżenia i osobno wniosku o skazanie. Dopiero nowela z 27 września 2013 r. regulę tę zmienia modyfikując art. 335 § 1 k.p.k. do wcześniejszego wymogu dołączenia omawianego wniosku do aktu oskarżenia.¹⁹⁶

Nowelą z dnia 20 lutego 2015 r., która weszła w życie 1 lipca 2015 r., ustawodawca dokonuje przebudowy art. 335 k.p.k.¹⁹⁷ i wprowadza dwa odrębne wnioski o skazanie bez rozprawy: pierwszy – samodzielny wniosek o skazanie bez rozprawy sporządzony odrębnie od aktu oskarżenia określony w art. 335 § 1 k.p.k. i drugi, to dołączony do aktu oskarżenia wniosek o skazanie bez rozprawy określony w art. 335 § 2 k.p.k. Dotychczasowa treść § 1 normująca składany z aktem oskarżenia wniosek (niesamoistny wniosek) przeniesiona została do § 2, a w § 1 unormowano całkiem nowy rodzaj wniosku, który wnoszony jest do sądu jako samoistny wniosek (zamiast aktu oskarżenia).¹⁹⁸

Nowela z dnia 27 września 2013 r., która weszła w życie 1 lipca 2015 r. jednocześnie wprowadza też możliwość wniesienia samodzielnego wniosku o skazanie bez rozprawy, który w tym przypadku jest surogatem (art. 335 § 1 k.p.k.).

Kolejna nowelizacja z dnia 11 marca 2016 r. pozostawia nadal te dwie możliwości wniesienia do sądu wniosku o skazanie bez rozprawy: § 1 jako samoistny wniosek (surogat) wniesiony do sądu i § 2 omawiany wniosek dołączany do aktu oskarżenia (niesamoistny). Poza tym nowela ta wprowadziła także zmiany redakcyjne do przepisów art. 335 § 2 i § 3 k.p.k. oraz dodała odpowiednio nowe § 1a i § 2a.

Wniosek o warunkowe umorzenie postępowania karnego, do naszego ustawodawstwa wprowadzony został w 1969 r. Założeniem tej instytucji było oddziaływanie wychowawcze (zamiast kary kryminalnej) na sprawców

¹⁹⁶ T. Grzegorzczuk, *Kodeks postępowania karnego...*, op. cit., Warszawa 2014, s. 1169, 1170.

¹⁹⁷ Art. 335§ 1 k.p.k. zmieniony przez art. 5 pkt 19 ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. (Dz.U. z 2015 r. poz. 396) zmieniającej nin. ustawę z dniem 1 lipca 2015 r.

¹⁹⁸ S. Steinborn, *Art. 335 k.p.k., teza 3*, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do wybranych przepisów*, (red. S. Steinborn), LEX/el. 2016, dostęp na 30 listopada 2022 r.

czynów zabronionych, których stopień niebezpieczeństwa czynu nie był znaczny (art. 27 i n. d.k.k.). W 1969 r. warunkowe umorzenie postępowania karnego (art. 286 i n. d.k.p.k.) dopuszczalne było w stadium postępowania przygotowawczego i taką decyzję podejmował prokurator, jak też przed rozprawą główną w stadium jurysdykcyjnym (art. 299 § 1 pkt 5 d.k.p.k.) bądź też w czasie rozprawy. Słusznie wówczas podnoszono, że stwierdzenie popełnienia przestępstwa przez podejrzanego nie należy do kompetencji prokuratora, ale wyłącznie do sądu. Instytucja ta utrzymana została w nowym ustawodawstwie w 1997 r., ale uprawniając do podjęcia decyzji o ustaleniu o winie sprawcy oraz nałożeniu na niego obowiązków i warunków tylko przez sąd.¹⁹⁹

W Rozdziale 39. „*Akt oskarżenia*” nowy Kodeks postępowania karnego z 1997 r. wprowadza drugi przepis art. 336 § 1 k.p.k. – wniosek o warunkowe umorzenie postępowania, który zastępuje akt oskarżenia i jest jego surrogatem. Przepis ten instruuje, że prokurator, który w toku postępowania przygotowawczego dochodzi do wniosku, że dowody w nim przeprowadzone bez wątpienia wskazują sprawcę przestępstwa i jednocześnie zostały spełnione przesłanki do warunkowego umorzenia tego postępowania, to nie sporządza on aktu oskarżenia tylko wniosek o takie umorzenie, który wnosi do sądu.

Obecnie prokurator wstąpić może z wnioskiem o warunkowe umorzenie postępowania w sprawie z oskarżenia publicznego oraz w sprawie z oskarżenia prywatnego, kiedy to wszczął postępowanie karne albo przystąpił do wszczęcia tego postępowania na podstawie wniesionego prywatnego aktu oskarżenia.²⁰⁰

Znaczy to, że prokurator z chwilą zakończenia postępowania przygotowawczego dającego podstawy, by wnieść akt oskarżenia do sądu może zamiast aktu oskarżenia wnieść wniosek o warunkowe umorzenie postępowania, gdy znajduje on uzasadnienie w przepisach dotyczących prawa materialnego – art. 66 k.k. Poza tym, zgodnie z art. 336 § 2 k.p.k., wniosek ten powinien spełniać wymagania dotyczące formy aktu oskarżenia przewidziane w treści art. 332 § 1 pkt 1, 2, 4 i 5 k.p.k. i wymagania formalne pisma procesowego określone w treści art. 119 § 1 k.p.k. Uzasadnienie wniosku zaś powinno wskazywać dowody świadczące o winie oskarżonego, jak też okoliczności uzasadniające

¹⁹⁹ S. Steinborn, *Art. 336 k.p.k., teza 1*, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do wybranych przepisów*, (red. S. Steinborn), LEX/el. 2016, dostęp na 30 listopada 2022 r.

²⁰⁰ E. Kruk, *Skarga oskarżycielska jako przejaw realizacji prawa do oskarżenia uprawnionego oskarżyciela w polskim procesie karnym*, Lublin 2016., s. 152.

warunkowe umorzenie postępowania.²⁰¹ We wniosku tym prokurator zawrzeć może także propozycję odnoszącą się do okresu próby, dozoru i obowiązków nałożonych na oskarżonego (art. 67 § 1, § 2, § 3 k.p.k.). Wniosek nie musi spełniać natomiast warunków określonych w art. 333 k.p.k. dotyczących załączników i dodatkowych elementów aktu oskarżenia. Do wejścia w życie noweli z dnia 10 stycznia 2003 r. wniosek ten w trybie, który określony został w art. 336 k.p.k. złożyć mógł do sądu tylko prokurator, zaś inni oskarżyciele publiczni takich uprawnień nie mieli. Wskazana nowela stan ten zmieniła, zakładając w art. 325i § 3 k.p.k., że w sprawach, w których to prowadzone jest dochodzenie przez organy nieprokuratorskie (art. 325d k.p.k.) uprawnienia takie mają również te organy. Natomiast jeśli chodzi o przestępstwa skarbowe to mają je organy finansowe (art. 122 § 1 pkt 1 k.k.s.). Nowela z dnia 27 września 2013 r. określonych w art. 336 k.p.k. istoty założeń nie modyfikuje. Zmienia jedynie jego przepis § 2 dotyczący niektórych przepisów odnoszących się do treści aktu oskarżenia w zmienionym przywołanym art. 332 § 1 k.p.k. (przywołany „art. 332 § 1 pkt 1, 2, 4 i 5” – od 1 lipca 2015 r. przyjmuje – „art. 332 § 1 pkt 1, 2 i 4 – 6” poszerzając umorzenie procesu z powodu naprawienia szkody i krzywdy przez sprawcę; pkt 6 dotyczy art. 59a k.k.). W związku z tym nowelizacja wrześniowa umożliwia warunkowe umorzenie wobec sprawców wszystkich przestępstw, które zagrożone są karą do 5 lat (wcześniej – do 3 lat) pozbawienia wolności (art. 66 § 2 k.k.), jeśli spełnione są wskazane w treści art. 66 § 1 k.k. warunki do tego umorzenia.²⁰²

Wniosek o warunkowe umorzenie postępowania to surogat aktu oskarżenia. Prokurator wnosząc ten wniosek do sądu (tak jak wnosząc akt oskarżenia na podstawie art. 334 k.p.k.) dołącza dla każdego oskarżonego po jednym odpisie wniosku i przesyła akta sprawy. O przesłaniu wniosku zawiadamia ujawnionego pokrzywdzonego, oskarżonego i podmiot, który zawiadomił o przestępstwie. Tylko do wiadomości sądu dołącza się do wniosku listę pokrzywdzonych wraz z adresami (art. 336 § 4 k.p.k.),²⁰³ zaś nie dołącza się list i wykazów o których stanowi treść art. 333 § 1 k.p.k. W przypadku nieuwzględnienia wniosku wówczas oskarżyciel w tym właśnie zakresie musi formalnie uzupełnić oskarżenie (art. 341 § 2 zd. 3 k.p.k.). Stosownie do

²⁰¹ E. Samborski, *Zarys metodyki pracy sędziego w sprawach karnych*, Warszawa 2011, s. 130, 131; J. Grajewski, S. Steinborn, *Art. 336 k.p.k.*, [w:] *Komentarz aktualizowany do art. 1-424 Kodeksu postępowania karnego*, (red. L.K. Paprzycki), LEX/el. 2015, dostęp na 30 listopada 2022 r.; M. Kurowski, *Art. 336 k.p.k., teza 6*, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz aktualizowany*, (red. D. Świecki), t. I, LEX/el. 2022, dostęp na 30 listopada 2022 r.

²⁰² T. Grzegorzczak, *Kodeks postępowania karnego...*, op. cit., Warszawa 2014, s. 1176, 1177.

²⁰³ E. Samborski, *Zarys metodyki pracy sędziego...*, op. cit., s. 131.

art. 336 § 5 do wniosku stosuje się odpowiednio przepisy zawarte w Rozdziale 40 k.p.k. w takim zakresie, w jakim dotyczą one aktu oskarżenia. Zatem wniosek podlega kontroli formalnej (art. 337 k.p.k.) i w razie przyjęcia przez sądu jego odpis przesyła oskarżonemu (art. 338 k.p.k.), natomiast pokrzywdzony jest tylko w trybie art. 336 § 4 k.p.k. o nim powiadomiony. Jeżeli wniosek nie odpowiada warunkom formalnym (art. 337 § 1 k.p.k.) możliwy jest jego zwrot do uzupełnienia.²⁰⁴

Akt oskarżenia (surogaty) po wpłynięciu do sądu podlega kontroli. W nowym Kodeksie postępowania karnego z 1997 r. wstępną kontrolę oskarżenia określają przepisy znajdujące się w Dziale VIII. „*Postępowanie przed sądem pierwszej instancji*” w Rozdziale 40. „*Wstępna kontrola oskarżenia*” art. 337–347 k.p.k. (w k.p.k. z 1969 r. art. 298–305 k.p.k., Dział VIII. „*Postępowanie przed sądem pierwszej instancji*” Rozdział 32. „*Przygotowanie do rozprawy głównej*”). Obejmują one kontrolę warunków formalnych aktu oskarżenia, jak też badanie sprawy i decydują o sprawności całego postępowania sądowego przede wszystkim zaś postępowania przed sądem I instancji.

Akt oskarżenia w ramach wstępnej kontroli oskarżenia przede wszystkim podlega kontroli formalnej. Kontrolę warunków formalnych aktu oskarżenia określają przepisy art. 337 § 1 k.p.k. (wcześniej treść art. 298 k.p.k. z 1969 r.). Dokonywana jest ona przez prezesa sądu, a na podstawie art. 93 § 2 k.p.k., gdy sąd podzielony jest na wydziały – przewodniczącego wydziału albo sędziego wyznaczonego do jego zastąpienia. Kontrola ta polega na sprawdzeniu, czy rozpatrywany akt oskarżenia spełnia warunki wymienione w art. 119, 332, 333 lub 335 oraz 334 k.p.k. Kontroli tej podlega również wniosek prokuratora o warunkowe umorzenie postępowania, który został skierowany do sądu (art. 336 § 5 k.p.k.).²⁰⁵ Nowy Kodeks z 1997 r. przewidywał dla oskarżyciela na zarządzenie § 1 do rozpoznania sprawy, złożenie zażalenia do właściwego sądu. W przypadku, gdy oskarżyciel publiczny takiego zażalenia nie wniósł zobowiązany był wnieść w ciągu 7 dni uzupełniony lub poprawiony akt oskarżenia (art. 337 § 1 i 2 k.p.k. z 1997 r.).

W polskim procesie karnym nową instytucją wprowadzoną w Kodeksie z 1997 r. jest odpowiedź na akt oskarżenia, której pewne podobieństwo wykazywał w Kodeksie postępowania karnego z 1928 r. sprzeciw wobec aktu oskarżenia, kiedy to oskarżonemu od daty doręczenia mu aktu oskarżenia,

²⁰⁴ T. Grzegorzczak, *Kodeks postępowania karnego...*, op. cit., Warszawa 2014, s. 1176, 1177.

²⁰⁵ J. Tylman, *Postępowanie przed sądem pierwszej instancji*, Warszawa 1999, s. 9; A. Bulsiewicz, *Postępowanie przed sądem drugiej instancji*, [w:] *Przebieg postępowania karnego*, (red. A. Bulsiewicz, M. Jeż–Ludwichowska, D. Kala, D. Osowska), Toruń 1999, s. 99.

w terminie zawitym 7 dni służyło prawo wniesienia sporządzonego przez adwokata sprzeciwu przeciw aktowi oskarżenia (art. 285 k.p.k. z 1928 r.). Natomiast zgodnie z art. 338 § 2 k.p.k. z 1997 r. oskarżony (należy go o tym pouczyć) w terminie 7 dni od chwili doręczenia mu aktu oskarżenia ma prawo wniesienia w formie pisemnej odpowiedzi na akt oskarżenia. Odnosi się ona do tego aktu oskarżenia i nie ma formy sprzeciwu. Oznacza to, że jest to oskarżonego pisemne oświadczenie przeciwko aktowi oskarżenia wniesionemu przez oskarżyciela.²⁰⁶

Prezes sądu dokonuje również czynności kontrolnych odnośnie potrzeby wniesienia danej sprawy na posiedzenie sądu jeszcze przed rozprawą. Istotne jest, że następują one z urzędu lub na wniosek strony. W razie potrzeby sprawdzenia okoliczności faktycznych, przed wydaniem orzeczenia na takim posiedzeniu sądu, czynności związane z tym sprawdzeniem dokonuje sąd albo wyznaczony ze składu orzekającego sędzia, albo sąd zwraca się do sądu miejscowo właściwego o wykonanie w tym zakresie określonych czynności (art. 97 k.p.k.).²⁰⁷

Na tle k.p.k. z 1969 r. problemem były poglądy dotyczące relacji między art. 337 k.p.k., którego odpowiednikiem jest art. 298 d.k.p.k., a przepisami art. 105 § 1 i 2 d.k.p.k. określającymi następstwa w przypadku niezachowania wymogów formalnych dotyczących pisma procesowego, a art. 120 § 1 i 2 k.p.k. z 1997 r. Chodziło o to, czy art. 298 d.k.p.k. był przepisem szczególnym wyłączającym stosowanie art. 105 § 1 i 2 d.k.p.k., czy też wzajemnie te przepisy uzupełniały się. W poprzednim stanie prawnym większość doktryny oraz uchwała SN z dnia 29 kwietnia 1970 r.²⁰⁸ (w składzie 7 sędziów) uznawali pogląd, że art. 298 d.k.p.k. (w zakresie nim unormowanym) w stosunku do przepisów art. 105 § 1 i 2 d.k.p.k. jest przepisem szczególnym i tylko w tym zakresie ich stosowanie jest wyłączone. W nowym Kodeksie z 1997 r. zakres stosowania art. 337 k.p.k. został rozszerzony (w porównaniu z przepisami art. 298 d.k.p.k.), bowiem zostały również nim objęte wymienione w art. 119 k.p.k. braki formalne pisma procesowego, które – jeżeli dotyczą aktu oskarżenia – są usuwane w trybie art. 337 k.p.k., a nie art. 120 k.p.k. (prezentują odmienny pogląd T. Grzegorzcyk, J. Tylman, *Polskie postępowanie karne*, Warszawa 2011, s. 622). Co oznacza, iż art. 120 k.p.k. ma

²⁰⁶ R.A. Stefański, *Odpowiedź na akt oskarżenia*, Prok. i Pr. 2005, nr 5, s. 43.

²⁰⁷ A. Bulsiewicz, *Postępowanie przed sądem...*, [w:] *Przebieg postępowania karnego*, (red. A. Bulsiewicz, M. Jeż-Ludwichowska, D. Kała, D. Osowska), Toruń 1999, s. 101.

²⁰⁸ Uchwała Sądu Najwyższego 7 sędziów z dnia 29 kwietnia 1970 r., VI KZP 4/70, OSNKW 1970, nr 8, poz. 56, LEX nr 18074.

zastosowanie w przypadkach usuwania innych braków, które nie są objęte treścią art. 337 k.p.k. (np. braku upoważnienia albo opłat do podjęcia czynności procesowych).²⁰⁹

Ustawa z dnia 10 stycznia 2003 r. wprowadziła, iż w przypadku umieszczenia w akcie oskarżenia wniosku o skazanie bez rozprawy, bada się spełnienie jego wymogów wynikających z art. 335 k.p.k. Należy zaznaczyć, że wymagania formalne przede wszystkim zależą od rodzaju aktu oskarżenia przewidzianego ustawą. Przepis obejmujący treść art. 337 § 1 k.p.k. dotyczy każdego publicznego aktu oskarżenia, także wniesionego zgodnie z treścią art. 55 § 2 k.p.k. przez ujawnionego pokrzywdzonego, czyli subsydiarnego oskarżyciela posiłkowego, wobec którego bada się tylko wymogi z art. 119, 332 oraz 333 § 1 k.p.k., a wykryte braki w ramach zwrotu tegoż aktu oskarżenia powinny być usunięte. Na uzupełnienie wskazanych wszystkich braków przysługuje termin 7 dni od jego doręczenia. Jest to termin instrukcyjny co oznacza, że złożenie po 7 dniach uzupełnionego aktu oskarżenia nie powoduje jego bezskuteczności. Na zarządzenie o zwrocie do uzupełnienia aktu oskarżenia przysługuje oskarżycielowi zażalenie do rozpoznania sprawy do sądu właściwego, natomiast w przypadku jego nie wniesienia oskarżyciel publiczny powinien we wskazanym terminie 7 dni wnieść uzupełniony lub poprawiony akt oskarżenia (art. 337 § 2 i § 3 k.p.k.). W przypadku zwrócenia aktu oskarżenia oskarżycielowi publicznemu nie może on umorzyć postępowania.²¹⁰

Nowela z dnia 27 września 2013 r. wprowadziła kolejne zmiany. Do treści art. 337 § 1 k.p.k. dodano nowe zdanie drugie, odnoszące się do zwrotu sprawy oskarżycielowi publicznemu w celu uzupełnienia braków formalnych we wniosku o zobowiązanie do zwrotu Skarbowi Państwa korzyści osoby trzeciej, które uzyskała ona z przestępstwa zarzucanego oskarżonemu. W zakresie wstępnej kontroli formalnej aktu oskarżenia wprowadzono nowy § 1a odnoszący się do zwrotu aktu oskarżenia razem z aktami sprawy w przypadku, gdy w postępowaniu przygotowawczym nie dokonano czynności końcowego zapoznania z materiałami sprawy zainteresowanych stron, ze wskazaniem dla prokuratora terminu do wykonania tych czynności. Słuszne jest spostrzeżenie T. Grzegorzcyka, iż przepis ten budzić może zastrzeżenie, gdyż chodzi w nim nie o kontrolę formalną aktu oskarżenia, ale o ustalenie, że nie dokonano prawnego nakazu danej czynności procesowej w postępowaniu przygotowawczym. Przepis ten spowodował zmianę w treści art. 337

²⁰⁹ A. Bulsiewicz, *Postępowanie przed sądem...*, [w:] *Przebieg postępowania karnego*, (red. A. Bulsiewicz, M. Jeż-Ludwichowska, D. Kala, D. Osowska), Toruń 1999, s. 99, 100.

²¹⁰ T. Grzegorzcyk, *Kodeks postępowania karnego...*, op. cit., Warszawa 2014, s. 1182.

§ 2 k.p.k., w którym to przewidziano na zarządzenie postanowień § 1 i 1a zażalenie do sądu właściwego w celu rozpoznania sprawy. Omawiany przepis uzupełniono także nowym § 4, który nakazuje oskarżycielowi publicznemu nie wnoszącemu zażalenia, po dokonaniu uprzednio zaniechanej czynności końcowego zaznajomienia we wskazanym mu przy zwrocie terminie, ponowne wniesienie aktu oskarżenia uzupełnionego wzmianką o dokonaniu powyższej czynności albo, gdyby zachodziła potrzeba wystąpieniem o przedłużenie terminu do jej dokonania.²¹¹ Kolejne zmiany wprowadziła ustawa z dnia 11 marca 2016 r.

²¹¹ Ibidem, s. 1184.

Zakończenie

Celem monografii było przedstawienie ewolucji aktu oskarżenia w kodeksach postępowania karnego z różnych okresów historii polskiego prawa. Opracowanie stanowi kompleksowe i chronologiczne przedstawienie zmian, które zachodziły w zakresie omawianych kodeksów.

Rozpoczęcie prac kodyfikacyjnych nad systemem prawa karnego procesowego w Polsce miało miejsce już w 1919 r. W omawianym Kodeksie podstawowy model wewnętrznej struktury aktu oskarżenia wypracowano na podstawie tradycji procesu austriackiego, niemieckiego, a także francuskiego, natomiast przyjęty został w Polsce z procedury rosyjskiej.

Na uwagę zasługuje także budowa Kodeksu postępowania karnego z 19 kwietnia 1969 r., który to podzielony został na 14 działów i 62 rozdziały. Wskazany Kodeks wzorował się na rozwiązaniach wskazanych w treści Kodeksu postępowania karnego z 1928 r. Kodeks postępowania karnego z 1969 r. zasadniczo przemodelował zarówno formalną jak i merytoryczną kontrolę oskarżenia co zostało także omówione w niniejszym opracowaniu.

Zmiany w Kodeksie postępowania karnego z 6 czerwca 1997 r. zaszczyły m.in. w zakresie postępowania przygotowawczego czy aktu oskarżenia. Wskazana analiza ukazuje również moment wprowadzenia instytucji świadka anonimowego (*incognito*) do procedury karnej.

Bibliografia

Wykaz literatury

Brzezińska M., Tarnowska D., *Gwarancje oskarżonego związane z przeprowadzeniem dowodów w świetle zasady kontradiktoryjności po zmianach*, [w:] *Kontradiktoryjność w polskim procesie karnym*, (red. P. Wiliński), Warszawa 2013.

Budnik M., *Świadek incognito w procesie karnym*, Dokonania Młodych Naukowców, 2/2014, nr 3, DVD.

Bulsiewicz A., *Postępowanie przed sądem drugiej instancji*, [w:] *Przebieg postępowania karnego*, (red. A. Bulsiewicz, M. Jeż–Ludwichowska, D. Kała, D. Osowska), Toruń 1999.

Cieślak W., *Zestawienia porównawcze. Kodeksy postępowania karnego 1969–1997*, Sopot 1998.

Cora S., *Zwrot sprawy do uzupełnienia postępowania przygotowawczego w polskim procesie karnym*, Warszawa 1987.

Dudka K. i in., *Kodeks postępowania karnego. Wybór orzecznictwa z komentarzem*, Warszawa 2015.

Furmankiewicz H. i in., *Akty oskarżenia i rewizje. Zasady sporządzania i przykłady*, Warszawa 1957.

Gozdór G., *Współczesny obraz polskiej procedury karnej na tle standardów europejskich*, [w:] *Synteza prawa polskiego od 1989 r.*, (red. T. Guz, J. Głuchowski, M. R. Pałubska), Warszawa 2013.

Grajewski J., *Przebieg procesu karnego*, Warszawa 2008.

Grajewski J., Steinborn S., *Art. 335 k.p.k., teza 3, 4*, [w:] *Komentarz aktualizowany do art. 1–424 Kodeksu postępowania karnego*, (red. L.K. Paprzycki), LEX/el. 2015, dostęp na 30 listopada 2022 r.

Grajewski J., Steinborn S., *Art. 336 k.p.k.*, [w:] *Komentarz aktualizowany do art. 1-424 Kodeksu postępowania karnego*, (red. L.K. Paprzycki), LEX/el. 2015, dostęp na 30 listopada 2022 r.

Grzegorzczuk T., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz Lex, art. 1–467, t. I*, Warszawa 2014.

Grzegorzczuk T., *Sytuacja procesowa stron w kontradiktoryjnej rozprawie w świetle projektu zmian k.p.k. z 2012 r.*, [w:] *Kontradiktoryjność w polskim procesie karnym*, (red. P. Wiliński), Warszawa 2013.

Grzeszczyk W., *Glosa do postanowienia SN z dnia 17 grudnia 2008 r., I KZP 26/08*, Prok. i Pr. 2009/7–8/243–246, teza 1.

Grzeszczyk W., *Przebieg postępowania przygotowawczego*, [w:] *Nowa kodyfikacja karna. Kodeks postępowania karnego. Krótkie komentarze*, Warszawa 1997, z. 5.

Herzog A., *Bezstronność prokuratora – uwagi na marginesie artykułu K. Zgryzka*, Prok. i Pr. 2017, nr 11.

Hofmański P., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do artykułów 297–467, t. II*, Warszawa 2011.

Hołyst B., *Kryminalistyka*, Warszawa 2004.

Jasińska M., *Przegląd zmian w zakresie trybów konsensualnych zakończenia postępowania karnego na gruncie Kodeksu Postępowania Karnego z 1997 roku*, [w:] *Dynamika zmian w prawie*, (red. M. Nawrocki, M. Ryłski), Warszawa 2017.

Jasiński W., *Skrócony akt oskarżenia*, Prok. i Pr. 2007, nr 6.

Jeznach M., *Akt oskarżenia*, Prok. i Pr. 2006, nr 11.

Jeż-Ludwichowska M., *Dochodzenie po 1 lipca 2015 r. z perspektywy obrońcy i pełnomocnika*, [w:] *Obrońca i pełnomocnik w procesie karnym po 1 lipca 2015 r. Przewodnik po zmianach*, (red. P. Wiliński), Warszawa 2015 r.

Kalinowski S., *Postępowanie przed sądem pierwszej instancji*, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, (red. M. Mazur), Warszawa 1971.

Kmiecik R., *Akt oskarżenia jako pisemna forma skargi oskarżyciela publicznego*, Prok. i Pr. 2010, nr 1–2.

Koper R., *Warunki umorzenia postępowania karnego w trybie art. 59a k.k.*, Ius Novum 3/2014.

Koredczuk J., *Kształtowanie się modelu polskiego procesu karnego w latach 1918–1955*, [w:] *System Prawa Karnego Procesowego. Zagadnienia ogólne*, (red. P. Hofmański), t. I cz. 1, Warszawa 2013.

Kruk E., *Skarga oskarżycielska jako przejaw realizacji prawa do oskarżenia uprawnionego oskarżyciela w polskim procesie karnym*, Lublin 2016.

Kruk E., *Umorzenie kompensacyjne postępowania karnego w trybie art. 59a k.k. – zakres problematyki*, *Przegląd Prawno-Ekonomiczny* 33 (4/2015).

Kruszyński P., Zbrojewska M., *Nowy model postępowania karnego ukształtowany nowelą do k.p.k. z 27 września 2013 r.*, *Pal.* 1–2/2014.

Krzyżanowski L., *Historia ustroju i prawa w Polsce. Repetytorium*, Bielsko-Biała 2013.

Kubasik J., *Kontrydiktoryjność rozprawy głównej i postępowania odwoławczego*, [w:] *Realizacja zasady kontradyktoryjności w polskim procesie karnym – wybrane zagadnienia*, (red. J. Żylińska, M. Filipowska-Thuthil), Warszawa 2015.

Kulesza C., *Zasada skargowości*, [w:] *System Prawa Karnego Procesowego. Zasady procesu karnego*, (red. P. Hofmański), t. III cz. 1, Warszawa 2014.

Kurowski M., *Art. 336 k.p.k., teza 6*, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz aktualizowany*, (red. D. Świecki), t. I, LEX/el. 2022, dostęp na 30 listopada 2022 r.

Kurowski M., *Część I. Komentarz do zmian w k.p.k. wprowadzonych ustawą z dnia 11 marca 2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 437)*, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do zmian 2016*, (red. D. Świecki), Warszawa 2016.

Kurowski M., *Zagadnienia ogólne i postępowanie przygotowawcze*, Kraków 2015.

Lityński A., *Historia prawa Polski Ludowej*, Warszawa 2013.

Majewski J., *Umorzenie postępowania karnego w trybie art. 59a k.k. a działania obrońcy*, [w:] *Obrońca i pełnomocnik w procesie karnym po 1 lipca 2015 r. Przewodnik po zmianach*, (red. P. Wiliński), Warszawa 2015.

Makiła D., *Historia prawa w Polsce*, Warszawa 2008.

Maraszek M., *Konsensualne zakończenie postępowania karnego w trybie art. 335 k.p.k.*, *Prok. i Pr.* 10/2012.

Marszał K., *Proces karny. Zagadnienia ogólne*, Katowice 2008.

Młynarczyk Z., *Sprawa z oskarżenia publicznego bez oskarżyciela (dwugłos)*, NP 10–12/1988.

Mogilnicki A., Rapaport E.S., *Kodeks postępowania karnego z ustawami dodatkowymi wydanymi do dnia 27 marca 1928, przypisami, skorowidzem i tablicami porównawczymi*, cz. 2, *Motywy ustawodawcze*, Warszawa 1929.

Murzynowski A., *Ocena i perspektywy rozwoju prawa karnego procesowego w Polsce*, PiP 1985, nr 4 (470).

Osowska D., *Sądowa kontrola oskarżenia w polskim procesie karnym*, *Studia Iuridica* 1977, t. XV, z. 1.

Peiper L., *Komentarz do kodeksu postępowania karnego i przepisów wprowadzających tenże kodeks*, Kraków 1933.

Prokuratura Generalna, *Wytyczne, komentarze i wyjaśnienia odnoszące się do nowego prawa karnego*, Warszawa 1969, z. 1.

Razowski T., *Formalna i merytoryczna kontrola oskarżenia w polskim procesie karnym*, Kraków 2005.

Samborski E., *Glosa do uchwały SN z dnia 20 czerwca 2004 r., I KZP 10/04*, PS 2005/4/182, teza 1.

Samborski E., *Zarys metodyki pracy sędziego w sprawach karnych*, Warszawa 2011.

Siewierski M., *Przegląd orzecznictwa SN za I półrocze 1961 r.*, PiP 1962, nr 1.

Skorupka J., *Wpływ kontradiktoryjności rozprawy głównej na przebieg postępowania przygotowawczego*, [w:] *Kontradiktoryjność w polskim procesie karnym*, (red. P. Wiliński), Warszawa 2013.

Skowron B., *Art. 331 k.p.k., teza 2, 3*, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, (red. K. Dudka), LEX 2018, dostęp na 30 listopada 2022 r.

Skowron B., *Art. 517(b) k.p.k., teza 6, 7*, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, (red. K. Dudka), LEX 2018, dostęp na 30 listopada 2022 r.

Sobolewski K., Laniewski A., *Kodeks postępowania karnego*, Lwów 1933.

Stachowiak S., *Postępowanie przygotowawcze*, [w:] *Proces karny. Przebieg postępowania*, (red. K. Marszał), Katowice 2008.

Stefańska B.J., *Czynny żal w prawie karnym. Zagadnienia podstawowe*, Prok. i Pr. 2017, nr 9.

- Stefański R.A., *Odpowiedź na akt oskarżenia*, Prok. i Pr. 2005, nr 5.
- Stefański R.A., *Rodzaje decyzji kończących postępowanie przygotowawcze*, [w:] *System Prawa Karnego Procesowego. Postępowanie przygotowawcze*, (red. P. Hofmański), t. X, Warszawa 2016.
- Steinborn S., *Art. 332 k.p.k., teza 11*, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do wybranych przepisów*, (red. S. Steinborn), LEX/el. 2016, dostęp na 30 listopada 2022 r.
- Steinborn S., *Art. 335 k.p.k., teza 3*, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do wybranych przepisów*, (red. S. Steinborn), LEX/el. 2016, dostęp na 30 listopada 2022 r.
- Steinborn S., *Art. 336 k.p.k., teza 1*, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do wybranych przepisów*, (red. S. Steinborn), LEX/el. 2016, dostęp na 30 listopada 2022 r.
- Steinborn S., *Glosa do postanowienia SN z dnia 20 kwietnia 2005 r., I KZP 10/05, GSP-Prz.Orz. 2005/3/79–90, teza 1*.
- Szyprowski B., *Kontrola warunków formalnych aktu oskarżenia w kodeksie postępowania karnego*, PiP 1999, nr 12.
- Śliwiński S., *Polski proces karny przed sądem powszechnym. Uzupełnienie „zasad ogólnych” oraz „przebiegu procesu I postępowania wykonawczego” w związku z ustawami z 27 kwietnia 1949 r.*, Warszawa 1949.
- Tarnowska D., *Różnice między dochodzeniem a śledztwem w polskim procesie karnym*, Szczecin 2009.
- Tylman J., *Postępowanie przed sądem pierwszej instancji*, Warszawa 1999.
- Waltoś S., *Akt oskarżenia procesie karnym*, Warszawa 1963.
- Waltoś S., Hofmański P., *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2013.
- Waltoś S., *Polski proces karny w latach 1956–1997*, [w:] *System Prawa Karnego Procesowego. Zagadnienia ogólne*, (red. P. Hofmański), t. I cz. 1, Warszawa 2013.
- Wąsik H., *Zasady sporządzania aktu oskarżenia*, Prok. i Pr. 1999, nr 11–12.
- Woliński S., *Akt oskarżenia*, Toruń 1946.
- Wójcicka B., *Kilka uwag na temat zmian dotyczących sytuacji pokrzywdzonego w procesie karnym*, [w:] *Polski proces karny i materialne prawo karne w świetle nowelizacji z 2013 r. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Januszowi*

Tylmanowi z okazji Jego 90. urodzin, (red. T. Grzegorzcyk, J. Izydorczyk, R. Olszewski, D. Świecki, M. Zbrojewska), Warszawa 2014.

Żak M., *Indoktrynacja polityczna funkcjonariuszy Milicji Obywatelskiej w latach 1945–1948 na przykładzie ziemi legnickiej*, Przegląd Policyjny nr 1(121), Szczytno 2016.

Żak M., Źródła prawa karnego procesowego i rola orzecznictwa sądowego, [w:] *System Prawa Karnego Procesowego. Zagadnienia ogólne*, (red. P. Hofmański), t. I cz. 1, Warszawa 2013.

Żbikowska M., *Przeprowadzenie i utrwalenie czynności dowodowych w świetle powierzonych Policji – uwagi krytyczne na tle znowelizowanego art. 311 k.p.k.*, Przegląd Policyjny nr 2(118) 2015.

Wykaz orzeczeń Sądu Najwyższego

Uchwały Sądu Najwyższego

Uchwała Sądu Najwyższego 7 sędziów z dnia 12 maja 1960 r., VI KO 122/59, OSNPG 1960/7/126, LEX nr 169804.

Uchwała Sądu Najwyższego 7 sędziów z dnia 29 kwietnia 1970 r., VI KZP 4/70, OSNKW 1970, nr 8, poz. 56, LEX nr 18074.

Uchwała SN z dnia 13 października 1960 r., VI KO 49/60, OSNPG 1960/12/190, PiP 1961/4–5/842, LEX nr 170000.

Uchwała SN z dnia 13 stycznia 1958 r., IV K 832/57, OSPiKA 1958, z. 9, poz. 239, LEX nr 1632787.

Uchwała SN z dnia 26 maja 1961 r., VI KO 86/60, OSNKW 1962/3/38, LEX nr 135377.

Wyrok SN z dnia 22 marca 1999 r., WKN 5/99, pkt 2, LEX nr 524083.

Wyrok SN z dnia 23 maja 2002 r., V KKN 404/99, Prok. i Pr. 2003, nr 5, poz. 7, LEX nr 54955.

Wyrok SN z dnia 5 czerwca 1979 r., III KR 129/79, LEX nr 19559.

Wyrok SN z dnia 6 stycznia 1978 r., N 16/77, OSNKW 1978/2–3/32, LEX nr 19366.

Postanowienia Sądu Najwyższego

Postanowienie SN z dnia 18 października 1975 r., II KZ 219/75, OSNKW 1976/1/12, LEX nr 19073.

Wyroki Sądu Najwyższego

Wyrok SN z dnia 5 marca 1963 r. IV K 641/62, LEX nr 170481.

Wyrok SN z dnia 6 stycznia 1962 r., II K 756/61, OSNKW 1963, nr 3, poz. 49.

Wykaz orzeczeń Sądu ApelacyjnegoPostanowienia Sądu Apelacyjnego

Postanowienie SA w Gdańsku z dnia 29 listopada 2000 r., II AKz 448/00, LEX nr 46427.

Wyroki Sądu Apelacyjnego

Wyrok SA w Gdańsku z dnia 18 listopada 1999 r., II AKa 243/99, OSA 2002/4/33, OSAG 2000/2/1, LEX nr 51732.

Wykaz aktów prawnychRozporządzenia

Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 czerwca 1929 r. – Regulamin urzędowania prokuratur sądów apelacyjnych i okręgowych (Dz.U. z 1929 r. nr 46, poz.382).

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 czerwca 2003 r. w sprawie określenia organów uprawnionych obok Policji do prowadzenia dochodzeń oraz organów uprawnionych do wnoszenia i popierania oskarżenia przed sądem pierwszej instancji w sprawach podlegających rozpoznaniu w postępowaniu uproszczonym, jak również zakresu spraw zleconych tym organom (Dz.U. z 2003 r. nr 108, poz. 1019 ze zm.).

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 20 lipca 1935 r. – Regulamin urzędowania prokuratur sądów apelacyjnych i okręgowych (Dz.U. z 1935 r. nr 55, poz. 357).

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 20 października 2006 r. w sprawie określenia organów uprawnionych obok Policji do prowadzenia dochodzeń oraz organów uprawnionych do wnoszenia i popierania oskarżenia przed sądem pierwszej instancji w sprawach podlegających rozpoznaniu w postępowaniu uproszczonym, jak również zakresu spraw zleconych tym organom (Dz.U. z 2006 r. nr 200, poz. 1477).

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 września 2015 r. w sprawie określenia organów uprawnionych obok Policji do prowadzenia dochodzeń oraz organów uprawnionych do wnoszenia i popierania oskarżenia przed sądem pierwszej instancji w sprawach, w których prowadzono dochodzenie, jak również zakresu spraw zleconych tym organom (Dz.U. z 2015 r. poz. 1725).

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 31 sierpnia 1998 r. w sprawie określenia organów uprawnionych obok Policji do prowadzenia dochodzeń oraz organów uprawnionych do wnoszenia i popierania oskarżenia przed sądem pierwszej instancji w sprawach podlegających rozpoznaniu w postępowaniu uproszczonym, jak również zakresu spraw zleconych tym organom (Dz.U. z 1998 r. nr 114, poz. 740 ze zm.).

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 6 grudnia 1969 r. w sprawie określenia organów uprawnionych do prowadzenia dochodzeń oraz do wnoszenia i popierania oskarżenia w postępowaniu uproszczonym, jak również zakresu spraw im zleconych (Dz.U. z 1969 r. nr 37, poz. 322 ze zm.).

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 19 marca 1928 r. Przepisy wprowadzające kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 1928 r. nr 33, poz. 313).

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 19 marca 1928 r. Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 1928 r. nr 33, poz. 313 ze zm.).

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 19 marca 1928 r. Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 1928 r. nr 33, poz. 314 ze zm.).

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 23 sierpnia 1932 r. zmieniające niektóre przepisy postępowania karnego (Dz.U. z 1932 nr 73, poz. 662).

Rozporządzenie z dnia 19 marca 1928 r. o postępowaniu doraźnym (Dz.U. z 1928 r. nr 33, poz. 315).

Rozporządzenie z dnia 22 marca 1928 r. o dozorcze nad artykułami żywności i przedmiotami użytku (Dz.U. z 1928 r. nr 36, poz. 343).

Rozporządzenie z dnia 6 lutego 1928 r. – prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. z 1928 r. nr 12, poz. 93).

Ustawy

Ustawa z dnia 10 stycznia 2003 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Przepisy wprowadzające Kodeks postępowania karnego, ustawy o świadku koronnym oraz ustawy o ochronie informacji niejawnych (Dz.U. z 2003 nr 17, poz. 155 ze zm.), która weszła w życie z dniem 1 lipca 2003 r.

Ustawa z dnia 10 września 1999 r. – Przepisy wprowadzające Kodeks karny skarbowy (Dz.U. z 1999 r. nr 83, poz. 931 ze zm.) obowiązująca od 17 października 1999 r.

Ustawa z dnia 12 grudnia 1997 r. (Dz.U. z 1997 r. nr 160, poz. 1083), która weszła w życie z dniem 31 grudnia 1997 r.

Ustawa z dnia 13 lipca 1957 r. o zwalczaniu spekulacji i ochronie interesów nabywców oraz producentów rolnych w obrocie handlowym (Dz.U. z 1957 r. nr 39, poz. 171).

Ustawa z dnia 13 października 1995 r. – Prawo łowieckie (Dz.U. z 1995 r. nr 147, poz. 713).

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. z 2005 r. poz. 1651 ze zm.).

Ustawa z dnia 16 października 1991 r. o ochronie przyrody (Dz.U. z 1991 r. nr 114, poz. 492 ze zm.).

Ustawa z dnia 18 czerwca 1959 r. o zmianie przepisów postępowania karnego (Dz.U. z 1959 r. nr 36, poz. 229).

Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 1969 r. nr 13, poz. 96 ze zm.); Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. Przepisy wprowadzające Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 1969 r. nr 13, poz. 97).

Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 1969 r. nr 13, poz. 96 ze zm.).

Ustawa z dnia 20 lipca 1950 r. o zmianie przepisów postępowania karnego (Dz.U. z 1950 r. nr 38, poz. 348).

Ustawa z dnia 20 lipca 2000 r. – o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Przepisy wprowadzające Kodeks postępowania karnego oraz ustawy – Kodeks karny skarbowy (Dz.U. z 2000 r. nr 62, poz. 717), która weszła w życie z dniem 1 września 2000 r.

Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2015 r. poz. 396); weszła w życie z dniem 1 lipca 2015 r.

Ustawa z dnia 21 stycznia 1932 zmieniająca niektóre przepisy postępowania karnego (Dz.U. z 1932 nr 10, poz. 60).

Ustawa z dnia 23 listopada 1990 r. o łączności (Dz.U. z 1995 r. nr 117, poz. 564 ze zm.).

Ustawa z dnia 23 marca 2017 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2017 r. poz. 966);

Ustawa z dnia 25 czerwca 1997 r. o świadku koronnym (Dz.U. z 2016 r. poz. 1197 ze zm.).

Ustawa z dnia 27 kwietnia 1949 r. o zmianie dekretu o postępowaniu doraźnym (Dz.U. z 1949 r. nr 32, poz. 239).

Ustawa z dnia 27 kwietnia 1949 r. o zmianie prawa o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. z 1949 r. nr 32, poz. 237).

Ustawa z dnia 27 kwietnia 1949 r. o zmianie przepisów postępowania karnego (Dz.U. z 1949 r. nr 32, poz. 238).

Ustawa z dnia 27 listopada 1961 o zmianie przepisów postępowania karnego (Dz.U. z 1961 nr 53, poz. 296).

Ustawa z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2013 r. poz. 1247 ze zm.), która weszła w życie z dniem 1 lipca 2015 r.

Ustawa z dnia 28 marca 1958 r. o zmianie przepisów postępowania karnego (Dz.U. z 1958 r. nr 18, poz. 76).

Ustawa z dnia 28 września 1991 r. o lasach (Dz.U. z 1991 r. nr 110, poz. 444).

Ustawa z dnia 29 czerwca 1995 r. o zmianie Kodeksu postępowania karnego, ustawy o ustroju sądów wojskowych, ustawy o opłatach w sprawach karnych i ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz.U. z 1995 nr 89, poz. 443 ze zm.).

Ustawa z dnia 29 grudnia 1992 r. o radiofonii i telewizji (Dz.U. z 1993 r. nr 7, poz. 34 ze zm.; dodany przez § 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 29 kwietnia 1996 r. (Dz.U. z 1996 r. nr 56, poz. 256).

Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o nieruchomości (Dz.U. z 1994 r. nr 121, poz. 591; dodany przez § 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 27 grudnia 1994 r. (Dz.U. z 1994 r. nr 140, poz. 797), którym to organy Polskiego Komitetu Normalizacji, Miar i Jakości pozbawiono tego uprawnienia.

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 1997 r. nr 89, poz. 555 ze zm.) oraz Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Przepisy wprowadzające Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 1997 r. nr 89, poz. 556).

Ustawa z dnia 6 lipca 1995 r. o zmianie Kodeksu postępowania karnego (Dz.U. z 1995 r. nr 89, poz. 444).

Ustawa z dnia 8 lutego 1979 r. o jakości wyrobów, usług, robót i obiektów budowlanych (Dz.U. z 1979 r. nr 2, poz. 7; dodany przez § 1 pkt 4 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 2 sierpnia 1979 r. (Dz.U. z 1979 r. nr 20, poz. 120).

Ustawa z dnia 9 kwietnia 1938 r. o zniesieniu instytucji sądów przysięgłych i sędziów pokoju (Dz.U. z 1938 r. nr 24, poz. 213).

Dekrety

Dekret Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z dnia 15 sierpnia 1944 r. o wprowadzeniu Sądów Przysięgłych (Dz.U. z 1944 r. nr 2, poz. 7).

Dekret Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 21 listopada 1938 r. o usprawnieniu postępowania sądowego (Dz.U. z 1938 nr 89, poz. 609).

Dekret z dnia 21 grudnia 1955 r. o zmianie przepisów postępowania karnego (Dz.U. z 1955 r. nr 46, poz. 309).

Dekret z dnia 23 grudnia 1954 r. o zmianie niektórych przepisów o ochronie własności społecznej (Dz.U. z 1954 r. nr 57, poz. 283).

Obwieszczenia

Obwieszczenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 16 stycznia 1939 r. o ogłoszeniu jednolitego tekstu kodeksu postępowania karnego (Dz.U. z 1939 r. nr 8, poz. 44).

Obwieszczenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 maja 1949 r. o ogłoszeniu jednolitego tekstu kodeksu postępowania karnego (Dz.U. z 1949 nr 33, poz. 243).

Obwieszczenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 2 września 1950 r. o ogłoszeniu jednolitego tekstu kodeksu postępowania karnego (Dz.U. z 1950 r. nr 40, poz. 364).

Obwieszczenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 30 września 1932 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu kodeksu postępowania karnego (Dz.U. z 1932 nr 83, poz. 725).

ISBN 978-83-67527-47-7